

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА

Кафедра теорії і методики дошкільної освіти

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В СТАРШИХ
ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З
ПАРАМІОГРАФІЄЮ**

Спеціальність: 012 Дошкільна освіта

Виконавець:

Клен О.Ю.

студентка VI курсу, 61 МДФ групи,
факультету дошкільної освіти

Науковий керівник:

Заїка Олена Яківна,

кандидат педагогічних наук,
старший викладач

Глухів - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ УСНОЇ НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ	
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування пізнавальної активності дошкільників.....	
1.2. Значення усної народної творчості для всебічного розвитку дитини дошкільного віку як педагогічна проблема.....	
1.3. Роль параміографії у формуванні пізнавальної активності дітей дошкільного віку.....	
Висновки з розділу 1.....	
Розділ 2. ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ПАРАМІОГРАФІЄЮ.....	
2.1. Вивчення стану сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку в ЗДО.....	
2.2. Система педагогічної роботи з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з параміографією.....	
2.3. Аналіз результатів проведеної роботи з формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку у процесі ознайомлення з параміографією.....	
Висновки до розділу 2	
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	
ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність проблеми формування пізнавальної активності у дітей обумовлюється стратегією розбудови дошкільного виховання на сучасному етапі, яка спрямована на забезпечення належного розвитку, вихованості та навченості дитини перших шести років життя.

Розв'язання цього завдання передбачає створення умов для самореалізації особистості дитини, формування у неї вміння пізнавати навколишній предметний світ, себе, інших людей, і практично застосовувати набуті знання. У зв'язку з цим проблема формування пізнавальної активності дошкільників – одна з найактуальніших у теорії і практиці дошкільного виховання, оскільки активність є необхідною умовою формування розумових якостей дошкільників, їх самостійності та ініціативності.

Сучасні психолого-педагогічні праці у контексті проблеми формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку розкривають сутність пізнавальної активності, її структуру – типи, види, компоненти, основні форми прояву, критерії, показники та рівні.

Пізнавальна активність визначається як стан, що передує діяльності і породжує її, як міра діяльності, як риса, якість особистості, як умова розвитку та результат виховання (Л.Венгер, Л.Виготський, Д.Годовікова, М.Мухіна, С.Рубінштейн, К.Щербакова).

Пізнавальна активність розглядається у тісному зв'язку з самостійністю (Л.Арістова, О.Данилов, Б.Єсіпов, І.Лернер); пізнавальною діяльністю (Г.Щукіна, М.Лісіна); спілкуванням з дорослими та однолітками (Д.Годовікова); розумінням (Г.Костюк, М.Лісіна, О.Матюшкін).

Пізнавальну діяльність визначали як один із впливових засобів розвитку пізнавальної активності і творчої діяльності дошкільника педагоги-науковці Н.Ветлугіна, Н.Голота, В.Ждан, Т.Комарова, Н.Сакуліна.

Під пізнавальною активністю науковці розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях.

Дж. Берлайн, А.Брушлинський, Е.Голубєва, Є.Ігнат'єв, В. Крутецький, Т.Кудрявцев, Н.Лейтес, О.Матюшкін, М.Поддяков, Я.Пономар'єв, Б.Теплов та ін. вважають принциповим зв'язок творчої діяльності з проявами пізнавальної, дослідницької активності.

Художня праця є видом художньої діяльності, яка має великий педагогічний потенціал щодо всебічного розвитку дитини – розумового, морального та інших видів виховання, а також розвитку творчих виявів дитини та її соціального розвитку.

Великої уваги питанням залучення дитини до світу людської праці надавали українські педагоги, громадські діячі К.Ушинський, С.Русова, В.Сухомлинський, М. Стельмахович.

В наукових дослідженнях розглядалися історичні, теоретичні, методичні аспекти художньої праці (Л.Артемова, Г.Беленька, Е.Белкіна, З.Борисова, Н.Голота, О.Дронова, Л.Калуська, О. Кононко, Н. Кот, Н. Луцан, С.Матвієнко, М.Машовець, В.Нечаєва, Н.Пиш'єва, Т.Поніманська, Н.Рогальська Г.Сухорукова та ін.).

Питання пізнавальної активності засобом художньої праці розглядаються дослідниками з огляду на: процес розвитку пізнавальних здібностей дошкільника (Л.Венгер, Л.Дробязко, О.Максименко, В.Максимова, Г.Марочко, В.Нестеренко, Е.Щербакова Г.Щукіна); форм і методів (Е.Каменєв, С.Пазиненко, Л.Пантелєєва, Т.Панфилова, Л.Парамонова, О.Пісоцький); розвиток творчої активності старших дошкільників у процесі ручної праці, стимулювання активності у предметно-перетворювальній діяльності (Н.Пиш'єва, Л.Роєнко); експериментальну діяльність дошкільників як основний вид пошукової діяльності, засіб пізнання навколишнього світу (А.Хаярова, О.Чехоніна).

Займаючись художньою працею, діти набувають знань про навколишній світ, перш за все – про призначення предметів, їхні якості й властивості, про життя людей та їхню трудову діяльність тощо. З урахуванням вікових можливостей мисленнєвої діяльності, під цілеспрямованим керівництвом педагога діти здобувають знання про предмети: їх призначення, якості (форма, розмір, колір), властивості, а також матеріали, з яких вони виготовляються, тощо.

Під час художньої праці формуються способи сприймання (уміння спостерігати, розглядати, обстежувати предмети, які слугують зразком для виконання роботи або надаються для ознайомлення), розвиваються пізнавальні процеси (мислення, увага, пам'ять, мовлення).

Засвоюючи елементарні уявлення про властивості різних матеріалів, дитина пізнає, що з них можна виготовити речі, використовуючи для цього різноманітні інструменти, способи з'єднання деталей (приклеювання, пришивання, плетіння тощо). Заняття дітей художньою працею сприяють розвитку розумових здібностей дитини – кмітливості, критичності, допитливості, вдумливості.

Аналіз наукових досліджень й освітньої практики українського дошкільця засвідчило низку протиріч: між декларуванням потреби формування пізнавальної активності дошкільників, формування ціннісного ставлення до художньої праці й відсутністю відповідних освітніх технологій; наявністю виховного потенціалу художньої праці та недостатнім її використанням у роботі сучасних ДНЗ; необхідністю залучення дітей дошкільного віку до художньої праці й недостатньою теоретичною і методичною розробкою даної проблеми.

З огляду на це темою нашого дослідження ми обрали *«Формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці»*.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати й експериментально перевірити ефективність системи роботи з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці.

Об'єкт дослідження: процес формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження: художня праця як засіб формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Гіпотеза дослідження: передбачаємо, що процес формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку буде проходити ефективніше за таких умов:

- ✓ збагачення досвіду пізнавальної діяльності;
- ✓ оптимального добору методів, прийомів, форм, засобів формування пізнавальної активності;
- ✓ систематичного, планомірного, послідовного використання педагогічного потенціалу художньої праці для формування пізнавальної активності.

Відповідно меті дослідження визначено його **завдання:**

1. На основі теоретичного аналізу психолого-педагогічних досліджень обґрунтувати сутність пізнавальної активності та її формування у дітей старшого дошкільного віку у процесі художньої праці.

2. Розробити критерії, показники та з'ясувати рівні сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

3. Розробити, впровадити, експериментально перевірити ефективність системи роботи із залучення дітей старшого дошкільного віку до художньої праці з метою формування пізнавальної активності.

4. Розробити практичні рекомендації для вихователів і батьків з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку у процесі залучення до художньої праці.

Для вирішення поставлених завдань використовували такі **методи дослідження:**

теоретичні: аналіз наукової літератури з проблеми дослідження, систематизація та класифікація зібраної інформації, узагальнення отриманих даних, синтез рекомендацій та висновків з проблематики дослідження;

емпіричні: діагностика рівня пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, спостереження, бесіди з дітьми, педагогічний експеримент.

Дослідно-експериментальна робота здійснювалася в три етапи.

На першому етапі (вересень-грудень 2016 р.) – здійснено аналіз філософської, психологічної, педагогічної, мистецтвознавчої, художньо-педагогічної літератури з проблеми дослідження, розроблено методика експериментальної роботи, проведено констатувальний експеримент.

На другому етапі (січень-грудень 2017 р.) – відбувався формувальний експеримент. Здійснювалася експериментальна перевірка ефективності формування пізнавальної активності дошкільників старшого дошкільного віку засобом художньої праці.

На третьому етапі (січень 2018 р.) – проведено контрольний зріз, здійснено узагальнення й систематизацію наукової інформації, результатів дослідно-експериментальної роботи.

Наукова новизна дослідження: обґрунтовано критерії й показники рівня пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку; обґрунтовано комплекс педагогічних умов формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці.

Практичне значення дослідження: науково обґрунтовано систему роботи з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці, а також розроблено рекомендації для батьків і педагогів з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку.

Структура роботи. Магістерська робота складається: зі вступу, двох розділів, рекомендацій, висновків, списку використаних джерел (119 найменувань), 9 додатків, 8 таблиць, 3 рисунки.

Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ В ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми пізнавальної активності у дітей дошкільного віку

Перш ніж визначити сутність поняття «пізнавальна активність», розглянемо поняття, тісно з ним пов'язане – «активність». Активний – лат. *activus* – діяльний, енергійний; посилена діяльність, діяльнісний стан [99, с. 45]. Розширюючи тлумачення цього терміну у лінгвістичній літературі, можна знайти такі синонімічні ряди: «активний, діяльний, енергійний, ініціативний, заповзятливий»; «активність, енергія, ініціатива, заповзятість» [99, с. 51].

Термін «активність» застосовується, як правило, у тісному зв'язку із тлумаченням поняття «діяльність». Діяльність – специфічно людська форма активного ставлення до оточуючого світу, зміст якої складає цілеспрямоване змінення і перетворення, осягнення, набуття знань, розпізнання, пізнання закономірностей об'єктивного світу; сукупність знань у якій-небудь галузі [70, с. 75].

Активність розглядається як умова самостійності (Б.Єсіпов, І.Лернер), мимовільне бажання дії (В.Оконь); як широка категорія, що включає в себе діяльність (А.Дьомін, В.Лозова, М.Матюшкін, О.Проскура, І.Харламов); як риса особистості, максимальний прояв індивідуальності (Л.Арістова, М.Данилов, В.Лозова Л.Проколієнко); як одна з форм соціальної активності (З.Абасов).

Поняття «пізнавальна активність» більшість дослідників пов'язують з розглядом діяльності, в якій, пізнаючи навколишній світ, дитина прагне показати свою самостійність, індивідуальність як активний суб'єкт, спрямувати енергію, волю, дії на досягнення позитивного результату.

Активність ототожнюється з нервово-психічною енергією (О.Лазурський); з розумовою енергією (Ч. Спірмен). Активність визначається як надзвичайно високий етап діяльності (М.Дьомін), як міра діяльності (Л.Станкевіч); як здатність людини міняти навколишнє середовище у співвідношенні з особистісними потребами, поглядами та метою (Г.Костюк).

О.Ковальов вважає активність максимальною діяльністю особистості, на що М.Дьомін заперечує, що поняття «активність» ширше, ніж «діяльність». В.Петровський пропонує встановити між ними відношення взаємонаступності та взаємопроникнення, бо немає діяльності поза активністю і активності поза діяльністю.

Трактування активності та її виявлення у дослідженнях Л.Арістова, М.Данилова, А.Дьоміна, І.Лернера, В.Лозової, О.Матюшкіна, О.Проскури, дозволяють визначити її як умову самостійності, як категорію, що включає в себе діяльність; як рису особистості, прояв індивідуальності.

Науковці у своїх дослідженнях розрізняють *біологічну, психічну та соціальну активність, розумову, інтелектуальну, пізнавальну активність*.

Біологічна активність забезпечує пристосування організму до оточуючого середовища і є умовою формування соціальної активності. Соціальна активність розглядається як ініціативність, діловитість, творче ставлення до різних сторін життя суспільства, настроїв на цілеспрямоване, планомірне виконання професійних обов'язків [24, с. 32].

Пізнавальна активність визначається як стан, що передує діяльності і породжує її, як міра діяльності, як риса, якість особистості, як умова розвитку та результат виховання (Д.Годовікова, Л.Венгер, Л.Виготський, М.Мухіна, С.Рубінштейн, К.Щербакова). Пізнавальна активність розглядається у тісному зв'язку з самостійністю (Л. Арістова, Б.Єсипов, І.Лернер, О.Данилов); пізнавальною діяльністю (Г.Щукіна, М.Лісіна); спілкуванням з дорослими та однолітками (Д.Годовікова); розумінням (Г.Костюк, М.Лісіна, О.Матюшкін).

Пізнавальна активність зумовлюється однією з провідних особливостей психічного розвитку людини - її індивідуальністю. Принцип індивідуальності займає важливе місце у навчанні і виступає одним з методів формування гармонійної особистості.

На фоні постійного уточнення та поглиблення поняття «активність» у психолого-педагогічній літературі, найбільш розповсюдженими є такі визначення пізнавальної активності:

- ✓ мобілізуванню інтелектуальних, морально-вольових сил на досягнення конкретної мети навчання, прояв самостійності, ініціативи, творчості у процесі діяльності;
- ✓ якість особистості, яка спрямовує пізнавальні потреби на всіх етапах життя людини і у різних видах діяльності: грі, навчанні, праці;
- ✓ така активність, у процесі якої дитина вчиться, пізнає оточуючий світ;
- ✓ активність дитини, що породжує і забезпечує функціонування пізнавального інтересу, який є емоційно забарвленим виявом потреб людини, вибіркоче активне ставлення до пізнання окремих предметів і явищ.

Пізнавальна активність і пізнавальний інтерес виникають за умов наявності пізнавальної потреби, як потреби в діяльності, спрямованої на отримання нових знань.

Пізнавальна активність відіграє важливу роль у будь-якому пізнавальному процесі, вона завжди є вирішальною умовою успішної діяльності дитини та її розвитку в цілому. Як правило, пізнавальну активність розглядають разом у тісному зв'язку з таким поняттям, як самостійність. Тож умовою розвитку пізнавальної активності, піднесення її на вищий щабель є самостійні практичні дослідницькі дії самої дитини.

Поряд з визначенням сутності пізнавальної активності вченими дається її *структура: типи, види, компоненти, основні форми та показники прояву, рівні* (Д.Годовікова, К.Кругій, І.Лернер, В.Лозова, М.Матюшкін, В.Мілерян, А.Петровський, К.Щербакова та інші).

У структурі пізнавальної активності визначають компоненти (складові частини та елементи) та елементи (частини, ознаки компонентів) пізнавальної активності [74].

У педагогічних роботах серед компонентів пізнавальної активності визначено змістовний, процесуальний, мотиваційний та емоційний (Т.Міхневич); змістовний, оперативний та результативний (П.Підкасистий), що конкретизують специфіку функціонування, механізм протікання та розвитку пізнавальної активності.

Так, адаптивний та продуктивний *типи* пізнавальної активності складають основу виникнення і становлення різних психічних новоутворень (М.Матюшкін); зовнішній тип пізнавальної активності розподіляється на адаптивну поведінку та діяльність як цілеспрямовану поведінку (В.Дружинін); потенційна пізнавальна активність - характеризується допитливістю, короткочасним інтересом, бажанням пізнати нове (В.Лозова).

У психолого-педагогічній літературі визначаються *види* пізнавальної активності. Так, В.Лозова серед них виділяє: потенційну і функціонуючу; нормативно-гетерономну та ініціативно-автономну; зовнішню та внутрішню; імпульсивну і усвідомлену; ситуативну та інтегральну; репродуктивну, реконструктивну і творчу пізнавальну активність. Кожен з названих видів активності має ступінь та рівні виявлення [52, с.42].

Психологи, вивчаючи механізми функціонування пізнавальної діяльності зазначають, що вона частіше за все протікає у двох формах – сприйняття та мислення. Ці форми є сторонами пізнання, які різняться об'єктами (що пізнається), засобами (через що), внутрішніми механізмами (як здійснюється пізнання). За допомогою сприйняття частіше пізнаються зовнішні властивості предметів (величина, форма, колір). Їх відображенням у мозку є образи, що формуються під впливом безпосередньо чуттєвого пізнання предметів та їх властивостей. Мислення є засобом пізнання внутрішніх, прихованих суттєвих властивостей предметів, зв'язків між ними: кількісних, часових, причинно-наслідкових, просторових.

Так, К.Щербакова виділяє такі форми прояву пізнавальної активності: уміння бачити і самостійно формулювати пізнавальну задачу; уміння складати план, обирати засоби вирішення задачі з використанням надійних та ефективних прийомів; уміння досягати результат і зрозуміти необхідність його перевірки [117].

В.Лозова визначає форми прояву пізнавальної активності: допитливість (при потенційній пізнавальній активності), відповідальність, сумлінність, енергійність, інтенсивність (при виконавській пізнавальній активності), уміння обирати засоби діяльності та здійснювати просте перенесення (при реконструктивній пізнавальній активності), ініціатива, інтерес, самостійність, оригінальність, оптимальність (при творчій пізнавальній активності) [52].

Яскрава пізнавальна активність дошкільника, що є основою її пізнавальної мотивації та могутнім розвивальним механізмом творчості, на думку О.Матюшкіна, є важливою ознакою дитячої творчості. Про домінування пізнавальної мотивації свідчать дослідницька, пошукова активність дітей, значно нижчі пороги сприймання нового, тобто більш висока чутливість, сенситивність до нових стимулів, нової ситуації, здатність відкривати нове у звичайному. Особливості пізнавальної мотивації дитини проявляються також у високій вибірковості щодо нового предмета дослідження, у понаднормативній активності та інтелектуальній ініціативі, що й породжує творчі образи [61].

Пізнавальна предметна дія, що спрямована на визначення призначення, функції предмету, їх характеристик, поступово стає самостійною, трансформується у дослідницьку, експериментальну діяльність. Діти виявляють ініціативу, естетичне ставлення, власну пошукову зацікавленість під час образотворення, прагнуть привернути увагу до результатів своєї діяльності. Результатом такої праці є зміна самої дитини, поява в неї нових засобів діяльності, знань і вмінь [5, с. 36].

Поряд з різноманітними компонентами та критеріями прояву пізнавальної активності ученими визначаються *показники* прояву

пізнавальної активності: захопленість вивченням матеріалу, зосередженість, увага (К.Щербакова), особливий інтерес до предмета (Д.Годовікова, О.Матюшкін); яскраво виражене прагнення виконувати різноманітні, особливо складні завдання, бажання продовжувати заняття (Д.Богоявленська, О.Матюшкін, А.Петровський, К.Щербакова); прояв самостійності у доборі засобів, способів дій, досягненні результату, здійсненні контролю (К.Щербакова); спілкування з дорослим, питання до нього, спрямовані на пізнавальні інтереси (Д.Годовікова, О.Матюшкін, К.Щербакова); емоційне ставлення до предмета, постійне прагнення до нього (Д.Годовікова).

У психолого-педагогічній літературі *рівні* пізнавальної активності традиційно визначаються як творчий (високий), інтерпретивний (середній) і репродуктивний (низький) (С.Ладивір, В.Лозова, К.Щербакова, Г.Щукіна та інші). У більшості досліджень можна помітити ріст від її репродуктивного рівня до творчого.

Характеризуючи творчий рівень прояву пізнавальної активності, вченими зазначається, що діти, які умовно віднесені до цього рівня, працюють охоче і тривалий час, самостійно вирішують пізнавальні завдання, шукають власні способи дій. Діти, що виявляють інтерпретивний рівень розвитку пізнавальної активності, мають менш стійкий і тривалий інтерес до пізнання, працюють самостійно, але підтримують роботу за допомогою запитань до педагога. Репродуктивний, або, як його ще називають, відтворювальний рівень розвитку пізнавальної активності, характеризується тим, що діти, які проявляють його, мають нестійкий інтерес до пізнання, легко відволікаються, охоче виконують завдання за зразком або повторюють за дорослим потрібні дії або слова, від самостійного пошуку відмовляються.

Пізнавальну діяльність визначали як один із впливових засобів розвитку пізнавальної активності і творчої діяльності дошкільника педагогічно-науковці Н.Ветлугіна, Н.Голота, В.Ждан, Т.Комарова, Н.Сакуліна.

Під пізнавальною активністю розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв

допитливості) й зумовлену необхідність розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях. Пізнавальна активність і є реалізацією потреби у вигляді пошукової діяльності – пізнання і засвоєння нової інформації, де дитина бере активну участь у всьому, показує себе в діяльності.

Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу. Про інтереси дитини, інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явище свідчать: увага й особлива зацікавленість; емоційне ставлення; спрямованість дій на з'ясування будови та призначення предмета; постійний потяг до якогось об'єкта.

Власна активність дитини як тип пізнавальної активності визначається дитиною та її внутрішнім станом (М.Подд'яков).

Існують визначення видів пізнавальної активності дошкільників (за К.Крутій): перцептивно-мнемічна активність (головним чином це активність сприйняття і запам'ятовування знань); наочно-практична активність (різновид перцептивно-мнемічної активності, що виявляється у процесі сприймання наочних посібників і практичних дій з предметами, що вивчаються); операційно-дієва активність (пов'язана з виконанням різних видів розумових дій у внутрішньому плані); творчо-пізнавальна активність (передбачає розвиток творчої діяльності); мотиваційна активність (це стимуляція різних видів пізнавальної активності, формування позитивного ставлення до засвоєння матеріалу, вироблення умінь та навичок) [46].

Пізнавальна активність дитини-дошкільника - це така активність, яка формується і розвивається на базі пізнавальної потреби у різних видах діяльності, забезпечує формування цілісного уявлення про оточуючий світ і характеризується наявною пізнавальною орієнтацією, ініціативою, самостійністю дитини, допитливістю та оригінальністю. Пізнавальна активність дошкільника має свої особливості: прояв з народження та властивість інтенсивно розвиватись протягом усього дошкільного віку; здатність реалізовуватись у різних видах діяльності; вираження у постійних

запитаннях, розмірковуванні, порівнянні, експериментуванні, вирішенні найрізноманітніших дитячих проблем; наявність пізнавального інтересу на рівні цікавості та всеосяжної допитливості; поєднання інтелектуального та емоційного (як домінуючого) ставлення до предметів та явищ дійсності; наявність наприкінці дошкільного віку ознак самостійності, певної саморегуляції та самоконтролю; набуття після 4-5 років вигляду ініціативної перетворюючої активності [100].

Г.Щукіна зазначає, що прояви пізнавальної самостійності та пізнавальної активності дуже різноманітні. Вони виражаються: у цілеспрямованості пізнавальних дій, їх доцільності; у характері знань, умінь, способів діяльності, мобільності їх застосування, змістовності запитань; у бажанні поширити, поглибити пізнавальну діяльність за рахунок джерел соціальної комунікації, через широке коло читання, телебачення, радіо [119].

За визначенням Г.Щукіної, активність та самостійність виражаються у психологічному настрої діяльності дитини: зосередженості, увазі, мислительних процесах, інтересі до діяльності, особистій ініціативі [119].

Джерелом, підґрунтям пізнавальної активності малюка, що задає тон і швидкість становлення когнітивних та особистісних структур, творчої діяльності дитини виступає пізнавальна потреба, потреба у набутті нових знань, що є однією з найважливіх потреб, особливо у період становлення психіки, особистості малюка

Пізнавальна потреба виявляючись у дослідницькій, пізнавальній активності малюка пов'язана насамперед зі сферою предметної діяльності, у процесі якої відбувається становлення психічних процесів та якостей особистості, з'являються новоутворення віку. Дитина за власною ініціативою підмічає в предметі нові сторони та специфічні особливості. Протягом усього дошкільного періоду відбуваються зміни, від простих спроб розгледіти та відчутти до прагнення більш планомірно та послідовно обстежити та описати предмет, виділяючи найбільш помітні особливості [5, с. 35].

У Базовому компоненті дошкільної освіти у сфері «Я-сам», змістовій лінії «Психічне Я» підкреслюється, що дитина повинна мати уявлення про пізнавальну активність у власному розвитку, цікавитися особливостями свого сприймання, пам'яті, уяви, мислення; володіти початковими формами дослідництва.

Результати розвитку дитини у предметно-практичній діяльності (змістова частина «Предметний світ») визначаються за такими показниками, коли дитина:

- ✓ усвідомлює, що навколишній предметний світ – рукотворний, створений для задоволення потреб людини та завдяки людській праці;
- ✓ проявляє ціннісне ставлення до результатів людської праці, розуміє її необхідність і мотивацію, зв'язок з життєвими потребами, станом здоров'я;
- ✓ охоче займається предметно-практичною діяльністю;
- ✓ вміє визначити мету, завдання, спрогнозувати кінцевий результат, спланувати послідовність дій, узгодити власні дії з діями партнерів;
- ✓ свідомо добирає адекватні прийоми роботи, знаряддя праці, матеріали;
- ✓ намагається відійти від зразка, проявляє фантазію, винахідливість;
- ✓ самостійно долає труднощі, прагне довести розпочату справу до завершення;
- ✓ проявляє працелюбність, відповідальність, організованість;
- ✓ здатна оцінити результат своєї роботи та роботи однолітків, внести корективи, виправити помилки; бережно ставиться до рукотворних виробів тощо [2, с. 16].

Через нерівномірність психічного розвитку дітей (тимчасові затримки й відхилення від норми), відмінність в інтелектуальних здібностях та механізмах маємо значну варіативність розвитку пізнавальної активності дошкільнят.

Пізнавальна активність є природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу й характеризується чіткими параметрами. Про інтереси

дитини та інтенсивність її прагнення ознайомитися з певним предметом чи явищем свідчать: увага й особлива зацікавленість; емоційне ставлення (подив, стурбованість, сміх тощо); дії, спрямовані на з'ясування будови та призначення предмета (тут особливо важать якість та різноманітність обстежувальних дій, розмірковувальні паузи); постійний потяг до цього об'єкта.

Дослідниця Г.Григор'єва зазначала, що дошкільний вік синзитивний і найбільш сприятливий для розвитку не тільки образного мислення, але й уяви, психічного процесу, який становить основу творчої діяльності.

Більшість дослідників поняття «пізнавальна активність» пов'язують з розглядом діяльності, в якій, пізнаючи навколишній світ, дитина як активний суб'єкт прагне показати свою самостійність, індивідуальність, спрямувати енергію, волю, дії на досягнення позитивного результату.

Дитяча пізнавальна діяльність носить, як правило, творчий характер і стимулює формування творчої спрямованості особистості дитини. В структурі її особистості провідну роль грає активна позиція маленького дослідника-експериментатора, що позитивно впливає на розвиток усіх сфер психіки дошкільника та визначає пошуково-дослідницьку будову його особистості. У пізнавальній діяльності варто враховувати показники розвитку експериментування, що характеризують разом з тим й динаміку його розвитку:

- характер дій (маніпулятивний або пошуковий);
- закономірність (випадковість) у створенні образу, конструкції;
- виділення зв'язків між експериментами предметної ситуації;
- інтелектуальна активність [113].

Перший вид експериментування має велике значення для розвитку пізнавальної активності дошкільників, формування підґрунтя творчості. Діти знайомляться з різними властивостями об'єкта, безкорисливо їх апробують, включають у системи, задовольняючи свої потреби, інтереси, волю. Попередне самостійне широке орієнтування в можливостях матеріалу

дозволяє дітям включати знайдені способи в різні, інколи найнеочікуваніші комбінації та отримувати оригінальні конструктивні рішення (Дж. Брунер, Г.Мінська). Для розвитку, розширення змісту цього виду експериментування важливо збільшувати арсенал об'єктів, що вирізняються яскраво вираженою багатофункціональністю, давати дітям можливість використовувати самостійно підмічені ними властивості об'єктів у різних видах діяльності (гра, малювання, конструювання тощо), стимулюючи до їх подальшого вивчення. Так, наприклад, такими об'єктами можуть бути природний, залишковий матеріал, що має різні властивості (колір, розмір, вага, структура, фактура, функціональність тощо), врахування яких забезпечує продуктивність діяльності дошкільників. В процесі експериментування діти також перетворюють об'єкти з метою з'ясування їх прихованих суттєвих зв'язків, властивостей з явищами природи. В дошкільному віці такі пробні дії суттєво змінюються та перетворюються в складні форми пошукової діяльності (М.Веракса, Л.Парамонова, М.Подд'яков). Згодом дитина починає експериментувати не тільки з конкретними властивостями речей, але й з відношеннями, що мають категоріальний характер. У результаті виникає особливий тип експериментування дітей – це експериментування з такими фундаментальними поняттями, як простір і час, рух і спокій, зміни та розвиток, уявлення про себе та інших тощо. В результаті оволодіння дитиною логіко-граматичною основою гіпотетичних суджень у неї формується ще один тип експериментування – гіпотетичне експериментування. Даний вид експериментування формує у дитини особливий погляд на світ: вона наділяє оточуючі предмети гіпотетичними властивостями, фантазує та творить [82].

М.Подд'яков довів, що дошкільники чутливі до ситуацій, що вимагають експериментування, легко відгукуються на них та демонструють високий рівень їх розуміння. Дослідник вводить поняття «комбінаторного експериментування», розглядаючи комбінаторне експериментування дитини надзвичайно важливим напрямком пізнавального розвитку дітей, що служить

однією з основних передумов становлення у дітей початкових форм системного підходу до вивчення складних явищ й водночас вносить суттєвий вклад у пізнавальний розвиток дитини [83].

На думку О.Дибіної, у ході пізнавальної, дослідницької діяльності у дошкільників формується діалектичне мислення (здатність бачити різноманітність світу в системі взаємозв'язків та взаємозалежностей); розвивається власний пізнавальний досвід в узагальненому вигляді за допомогою наочних засобів (еталонів, символів, умовних замінників, моделей); розширюються перспективи розвитку пошуково-пізнавальної діяльності дітей шляхом включення їх у мисленнєві, моделюючі та перетворюючі дії; підтримується ініціатива, розвивається допитливість, критичність, самостійність, кмітливість [22].

Досліджуючи досліди та експерименти для дошкільників, О.Дибіна наголошує на тому, що експериментування з метою отримання інформації про предметний світ, його властивості та відношення передбачає вивчення предметного світу. Дії дітей можуть бути спрямовані на вивчення предмета з трьох позицій: предмет як такий; предмет як результат діяльності дорослого; предмет як результат людської думки. Метою цього виду експериментування є збагачення досвіду дітей відомостями про оточуючі предмети; розвиток їх розуміння ретроспективи та перспективи предметного оточення; розширення уявлень про доцільність створення людиною різних предметів для задоволення власних потреб та потреб інших людей. Експериментування цього виду О.Дибіна пропонує проводити у формі ігор-занять, дидактичних ігор, ігор-описів, ігор-подорожей, ігор-визначень. Під час експериментування у дітей формуються уявлення про взаємозв'язок природи і людини, необхідність вчитися в природи створювати предметне оточення. Діти починають розуміти: те, чого не дала людині природа, вона придумала сама (аероплан, літак, корабель, підйомний кран тощо), а деякі предмети вона створила за аналогією з природними. Другий вид експериментування спрямований на вдосконалення способів взаємодії з оточуючим

середовищем, на засвоєння дій з предметами різного характеру (обстежуючих, експериментальних, моделюючих та алгоритмічних). Дошкільникам пропонують ігри-експерименти, ігри-досліди, які включають експериментальні, алгоритмічні, моделюючі дії. У цих іграх діти досліджують об'єкти для з'ясування їх прихованих зв'язків та властивостей. Вони дозволяють розв'язувати завдання на: формування вміння бачити різноманіття світу в системі взаємозв'язків та взаємозалежностей; розвиток власного практичного, пізнавального, творчого досвіду за допомогою наочних засобів (еталонів, символів, умовних заміників, алгоритмів, моделей); розширення перспектив перетворюючої діяльності шляхом включення дітей в мисленнєві, моделюючі дії. Експериментування цього виду спонукає дітей до самостійного пошуку причин, способів дій, прояву творчості. Воно має на меті розвиток навичок виконання ряду послідовних дій у відповідності з моделями чи алгоритмами, вміння аналізувати, виявляти взаємозв'язки та взаємозалежності між предметами та їх особливостями; встановлювати причинно-наслідкові зв'язки (між користю предмета та його призначенням, між будовою предмета та способом його використання тощо), застосовуючи системний підхід [23].

Ускладненнями експериментування є поступовий рух від уміння діяти самостійно у відповідності з заданим алгоритмом та отримувати результат до вміння складати алгоритм у відповідності з моделями; від вміння визначати, аналізувати структуру, властивості, ознаки, особливості взаємодії ознак предмета до вміння представляти їх у системі взаємозв'язків та взаємозалежностей (будова, функціонування, призначення, існування в часі та просторі тощо). Експериментування, зорієнтоване на розвиток прагнення дітей до творчого перетворення предметного світу, передбачає залучення дітей до перетворення предметів. При цьому важливо перш за все сформувати у дітей вміння знаходити якомога більше варіантів та способів використання предметів, розширювати розуміння багатофункціональності [23].

Стимулювання, розвиток експериментування, творчої діяльності вчені рекомендують організовувати як в структурі занять ознайомлення дітей з навколишнім, так і під час різних видів діяльності та режимних моментів. Пропоновані при цьому проблемні завдання, мають бути спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності дитини. Постановка запитань, має спонукати дітей з'ясувати властивості матеріалів чи предметів, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, висувати припущення, робити висновки. Узагальнити отримані результати має допомогти сумісне обговорення пропозицій. Заохоченню дітей до самостійного пошуку причин, способів дій, прояву творчості сприяють цікаві досліди та експерименти. Забезпеченню розвитку дитячої активності за ініціативою дитини й активності, що стимулюється дорослим, сприяє дидактичний матеріал. Для заохочення пізнавальної активності, творчої діяльності дошкільнят важливо впроваджувати всі види дослідницької діяльності, правильно оцінювати досягнення дітей, не переривати творчий процес; утримуватися від негативних оцінок, приймати твердження вихованців, не зловживаючи критичними зауваженнями; створювати ситуації вільного спілкування, обміну думками. Стійка позитивна атмосфера та емоційна привабливість занять спонукає дітей сміливо подавати власні ідеї, проявляти емоції, що сприяє становленню творчої діяльності [5, с. 40].

У вітчизняній та зарубіжній психолого-педагогічній літературі неабияка увага приділяється проблемі активізації навчання. Однак у ній не пояснюються причини помітного зниження активності пізнання в дошкільнят, яке спостерігається нині, відсутні методичні розробки, спрямовані на подолання інтелектуальної пасивності 5-6-річних, і це при тому, що, як встановлено, саме низький рівень допитливості й активності пізнавальних процесів зумовлює неуспішність дитини в школі. Сучасні педагоги мають знати про умови, які сприяють розвитку пізнавальної позиції дитини чи гальмують її, про специфіку роботи з різними групами дітей і роль вихователя в цьому процесі.

Вирішальним чинником формування пізнавальної активності є спілкування дитини з дорослими – вихователем, батьками. При цьому вона засвоює способи керування своєю поведінкою, долає труднощі орієнтування в нових ситуаціях при розв'язанні нових завдань. Умовою розвитку пізнавальної активності дитини, піднесення її на вищий рівень є практика, дослідницька діяльність.

Першорядного значення набуває факт успішного завершення пошукових дій. Організація пізнавальної діяльності має спиратися на вже розвинуті потреби, насамперед на потребу дитини в спілкуванні з дорослими, у схваленні ними її дій, вчинків, суджень, думок.

Оптимальною є така організація діяльності дитини, за якої вона може розв'язувати поставлені завдання в різний спосіб, кожен із яких є правильним і заслуговує на високу оцінку. За таких умов вихованець має сам обрати спосіб розв'язування й оцінити зроблене як вдале або ні. Оскільки така ситуація для дітей, невпевнених у собі, незвична або навіть небажана, тривожна, слід підбадьорити дитину, висловити впевненість у її можливостях, підтримати її старання, підкреслити, що вона може обрати найзручніший, найцікавіший для себе спосіб. Зробити це дитині нелегко, бо їй доводиться звільнитися від звички заглядати до сусіда, чекати вказівок дорослого, від страху перед помилкою.

Завдання пізнавального характеру розв'язують, створюючи умови самореалізації особистості дитини, формуючи у неї вміння пізнавати навколишній світ, себе, інших людей і практично застосовувати набуті знання. Відповідно до цього необхідно акцентувати увагу на тому, який ступінь самостійності виявляє дитина при оволодінні знаннями, вміннями і навичками, як часто звертається до власного досвіду, чи використовує раціональні засоби досягнення мети, яке ставлення вона виявляє до запропонованих пізнавальних та практичних завдань.

Вищими проявами пізнавальної активності є прагнення дитини самостійно визнати нове, з інтересом ставитися до навколишнього, проявляти ініціативність у пізнанні невідомого.

Виходячи з аналізу чисельних досліджень, послуговуючись визначенням сутності пізнавальної активності, сформульованим В.Лозовою, *під пізнавальною активністю розуміємо рису особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також виявляється у якості пізнавальної діяльності* [52].

Пізнавальна активність має адаптивний або продуктивний характер, який, завдяки створенню відповідних умов, має впливати на розвиток особистості, що має значення для дослідження пізнавальної активності дітей дошкільного віку [84]. Вирішальним чинником підвищення пізнавальної активності дошкільників є спілкування дитини з дорослими – вихователем, батьками. Умовою розвитку пізнавальної активності дитини, піднесення її на вищий рівень є практика, дослідницька діяльність.

1.2. Значення художньої праці для всебічного розвитку дитини дошкільного віку як педагогічна проблема

Художня праця є видом художньої діяльності, яка має великий педагогічний потенціал щодо всебічного розвитку дитини – розумового, морального та інших видів виховання, а також розвитку творчих виявів дитини та її соціального розвитку.

В наукових дослідженнях розглядалися історичні, теоретичні, методичні аспекти художньої праці (Л.Артемова, Г. Беленька, Е.Белкіна, З.Борисова, Н. Голота, О.Дронова, Л. Калуська, О. Кононко, Н. Кот,

Н.Луцан, С.Матвієнко, М.Машовець, В. Нечаєва, Н. Пиш'єва, Т.Поніманська, Н. Рогальська Г.Сухорукова та ін.).

Теоретико-історичні та педагогічні аспекти художньої праці досліджувалися в роботах Т.Єськової (виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.), Л.Калуської (виховний вплив народних ремесел на формування особистості старшого дошкільника), Т.Маркової, Д.Шингаркіна (виховання працелюбства у дошкільників), І.Масєєва (естетична сутність художнього конструювання, роль у формуванні людини), Т.Воропай (виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньої праці), Г.Беленької (види дитячої праці та її вплив на розвиток особистості у дошкільному віці), А.Гартвіг (ручна праця як метод навчання і виховання в сім'ї і школі) та ін.

Н.Акчуриною-Муфтієвою, Т.Комаровою, Н.Сакуліною, Н.Халезовою розглядалися питання розвитку дитячої образотворчої діяльності та творчого конструювання; О.Корчиною, В.Тименко, Н.Скляренко, І.Цюпак - конструювання, декоративно-прикладна творчість та дизайн-освіта в ДНЗ; Е.Горунович Е. - навчання дітей 5–6-річного віку декоративній діяльності і ручній художній праці; О.Козліною - ручна праця у дитячому садку та початковій школі; А.Крамаренко - методика трудового навчання та художньої праці; Л.Куцаковою - заняття з дошкільниками з конструювання і ручної праці; І.Новиковою - конструювання з природних матеріалів в ДНЗ; Т.Носаченко - формування в молодших школярів конструктивних умінь у процесі навчання образотворчого мистецтва і художньої праці; Н.Тарловскою - навчання дітей конструювання і ручної праці в малокомплектному ДНЗ; В.Вдовченко - методика технічної і художньої праці; С.Матвієнко - художня праця та основи дизайну.

У процесі художньо-конструктивної діяльності дошкільників реалізуються різноманітні завдання розумового виховання. Займаючись художньою працею, діти набувають знань про навколишній світ, перш за все – про призначення предметів, їхні якості й властивості, про життя людей та

їхню трудову діяльність тощо. Вихователь цілеспрямовано формує систему знань дітей про явища дійсності, предметне оточення, відображає істотні залежності та зв'язки, у тому числі – у галузі безпосередньої художньо-продуктивної діяльності. З урахуванням вікових можливостей мисленнєвої діяльності, під цілеспрямованим керівництвом педагога діти здобувають знання про предмети: їх призначення, якості (форма, розмір, колір), властивості, а також матеріали, з яких вони виготовляються тощо [86, с. 192].

Заняття художньою працею сприяють формуванню у дошкільників умінь і навичок розумової діяльності. У процесі засвоєння знань у дітей формуються способи сприймання (уміння спостерігати, розглядати, обстежувати предмети, які слугують зразком для виконання роботи або надаються для ознайомлення), розвиваються пізнавальні процеси (мислення, увага, пам'ять, мовлення). Засвоюючи елементарні уявлення про властивості різних матеріалів, дитина пізнає, що з них можна виготовити речі, використовуючи для цього різноманітні інструменти, способи з'єднання деталей (приклеювання, пришивання, плетіння тощо). Заняття дітей художньою працею сприяють розвитку розумових здібностей дитини – кмітливості, критичності, допитливості, вдумливості.

В. Сухомлинський, вказував на те, що «на уроках ручної праці, в гуртках діти вчать вирізувати з паперу та різцем робити на деревині візерунки. У цій роботі головне – співвідношення, пропорція. Рука немовби дисциплінує розум: виховує самоконтроль і чутливість думки до точності, тонкості, краси» [101, т. 3, с. 408].

У продуктивній діяльності дітей старшого дошкільного віку, в їхніх заняттях художньою працею на основі конструювання, аплікації удосконалюються знання дітей про сенсорні еталони, розширюється чуттєвий досвід. За висловом К. Ушинського, «дитина мислить формами, фарбами, звуками, відчуттями взагалі». Заняття дітей художньою працею сприяють розвитку сприймання, формування уявлень про форму предмета, колір, нюанс та відтінок як засобів виразності предмета та щодо передачі

його форми.

Н. Сакуліна зазначала, що при всій своїй своєрідності дитяча творча діяльність схожа з аналогічною діяльністю дорослих і поступово набуває єдиної з нею структури та життєвого сенсу. За допомогою дорослого дошкільники визначають суб'єктивні цілі праці, що відповідають мотивам їхньої діяльності й особистим можливостям [64, с. 45].

У програмі розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» зазначено, що спілкування з дорослим у предметно-практичній діяльності сприяє формуванню у дитини розумових умінь щодо визначення мети, планування майбутньої діяльності. Розвиток інтелектуальної сфери у період 5–6 років життя надає дитині можливість відійти від зразка виготовлення роботи, експериментувати з матеріалами [90, с. 212].

Продумані творчі завдання у процесі виготовлення виробу (наприклад, такі настанови педагога: зміни, знайди інше вирішення, придумай) спонукають дошкільників до відтворення набутих знань, умінь, навичок у предметах, виготовлених з власної ініціативи. Дитину «підштовхують» до розуміння того, що можна знайти нові комбінації, видозмінити раніше зроблене, до усвідомлення реальної можливості знайти застосування своїй продукції у житті. В. Сухомлинський писав, що праця, основою якої є дослідницька, пошукова мета, не тільки поглиблює знання, але й формує діяльний, творчий розум. У результаті досвіду творчої праці, стверджував педагог, у дитини виробляється найцінніша якість – здатність бачити в кожній справі її інтелектуальний бік, вміння знаходити все нові й нові можливості для поєднання зусиль розуму і рук [101, т. 2, с. 500].

Художня праця, що базується на художньо-конструктивній та художньо-перетворювальній діяльності, є потужним засобом естетичного виховання дітей дошкільного віку. У гармонійному розвитку дітей трудові та естетичні задатки не тільки взаємодіють, але і взаємозумовлюють один одного.

Естетичне виховання дітей дошкільного віку в праці – це виховання у

них естетичного ставлення до праці, до її умов, суспільної значущості, до якості трудових дій та її результатів. У процесі трудової діяльності у дитини формується її естетичне ставлення до дійсності, зокрема – до предметного світу. У процесі занять створюються сприятливі умови для розвитку естетичного сприймання та емоцій, які під впливом цілеспрямованої педагогічної роботи поступово формуються в естетичні почуття, й надалі – закладають основи естетичного ставлення дитини до дійсності.

І.Кругленко зазначає, що естетичні почуття є усвідомленими, стабільними, тривалими емоційними переживаннями, які за своєю природою властиві тільки людині. Вони переживаються у зіткненні із будь-якими явищами навколишнього світу, у спілкуванні або у будь-якій діяльності і сприяють саморозкриттю, самопізнанню і самовдосконаленню [44, с. 8].

Використання на заняттях з художньої праці широкого кола предметів, виокремлення їхніх властивостей (форми, розміру, кольору, розташування у просторі) сприяє розвитку в дитини таких компонентів естетичного почуття, як почуття форми, кольору, ритму. Як зазначає Т. Комарова, при цьому естетичне сприймання спрямовується на предмет в цілому, на його естетичний вигляд – стрункість форми, оригінальність та красу кольору, пропорційність частин тощо [38, с. 32].

У процесі художньо-предметної діяльності дітей велику роль відіграє естетична оцінка явищ реального світу як підґрунтя здатності до образного вираження. На думку Н. Сакуліної, Т. Комарової, Н. Ветлугіної, така оцінка забарвлює сприймання, надає йому естетичного характеру, а засобами художнього вираження визначаються засвоєні дітьми способи художнього зображення, різні техніки роботи у галузі художньої праці (Т. Куцакова, Г.Пантелєєв, Л. Пантелєєва, Л. Парамонова), що сприяє свободі творчого рішення.

На заняттях з художньої праці вихователь використовує такий потужний засіб естетичного виховання, як природа. Художня творчість з використанням природних матеріалів – один із шляхів залучення дітей до

природи, краси, творчості. Естетичні якості та властивості природи є основою формування естетичного сприймання людини.

Як зазначаються науковці Н.Голота, Т.Григор'єва, Н.Пиш'єва, великий потенціал щодо естетичного виховання дошкільників має народне декоративно-прикладне мистецтво. Воно покликане формувати світогляд через ті естетичні почуття, які народжуються в людей від практичного користування художніми речами. Тому декоративно-прикладне мистецтво є найважливішим компонентом і етапом у вихованні естетичних смаків і формуванні внутрішнього світу дитини.

У художньо-продуктивній діяльності закладені широкі естетичні, розвивальні можливості, які дозволяють дошкільникам накопичувати позитивний досвід естетичного ставлення до дійсності, проявити індивідуальну творчість «за законами краси», а також естетично оформити результати власної праці.

Н. Луцан зазначає, що естетичне виховання засобами художньої праці у дошкільному закладі створює передумови для повноцінного художнього розвитку дитини, у тому числі – формування художньої творчості [53, с. 72].

Беручи участь у процесі художньої праці, дитина-дошкільник відчуває гаму позитивних емоцій. Красивий, функціональний виріб – один із основних мотивів, що спонукає дитину до подальшої творчості, до намагання удосконалити, прикрасити його. Дитина отримує при цьому естетичне задоволення як від самого процесу роботи, так і від динаміки власного розвитку, який можна назвати творчим.

Художньо-творча діяльність, на думку Є.Фльоріної, за умов правильного керівництва є потужним засобом формування моральної особистості дитини. Дитина діє, в «акті моральної дії через створеного дитиною героя, який здійснює ті чи інші вчинки, й визначається дієва моральна сила творчого процесу» [107, с. 46].

Особлива роль на заняттях з художньої праці належить формуванню міжособистісних стосунків. Участь дітей у колективному трудовому процесі

зкладає основу для виховання комунікабельності, взаємодопомоги, здорового почуття суперництва. Кожна дитина може відчутися партнером, який відповідає не лише за себе, а й за інших.

Н. Пиш'єва говорить про те, що «заняття з художньої праці формують у дошкільнят відповідні моральні звички: берегти й підтримувати на робочому столі та в приміщенні лад і чистоту, порядок, допомагати одноліткам долати труднощі, радіти з їхніх успіхів. Залучаючись до різних видів дитячої творчої праці, дитина не тільки прагне виконати доручення дорослих, але і сама продумує, як можна полегшити їхню працю й заощадити сили» [92, с. 42].

Заняття з художньої праці допомагають дитині усвідомити моральність вчинків, збагачують морально-етичні уявлення. Як визначала Є. Фльоріна, «сприймання мистецтва та, особливо, творча діяльність розкривають дитину перед колективом з її думками, почуттями, інтересами та творчими можливостями» [107, с. 46].

Систематичні заняття ручною художньою працею підвищують у дітей почуття відповідальності, формують уміння загальної культури праці, збереження і відродження кращих традицій естетичної, екологічної культури, розширюють уявлення про красу навколишнього світу.

З допомогою вихователя діти розв'язують завдання трудової діяльності, вчаться з'ясовувати причини своїх невдач, способи їх усунення. У процесі роботи в них формуються наполегливість, цілеспрямованість, уміння доводити розпочату справу до кінця.

У процесі виготовлення подарунків, атрибутів для ігор у дітей розвивається дрібна моторика рук, долається протиріччя: між прагненням виготовляти красиві, самобутні речі, працювати вправно, ритмічно, злагоджено і проявом у праці квапливості, недостатнім рівнем сформованості відповідних знань, умінь та навичок.

Заняття з художньої праці посідають вагоме місце серед форм навчання дошкільнят трудових дій. Вони розширюють знання дітей про довкілля та

про речі, створені людьми завдяки праці. Заняття з художньої праці сприяє оволодінню трудовими навичками, виявляти трудові зусилля, долати труднощі.

На заняттях дітей з художньої праці у дітей розвивається дрібна мускулатура рук, пальців; малюки набувають досвіду використання елементарних знарядь праці – ножиць, олівця, ножа для паперу тощо.

В. Сухомлинський наголошував на важливості формування у дітей умінь використання знарядь праці. Він зазначав: «Чим більше впевненості та винахідливості у рухах дитячої руки, тим тонша взаємодія зі знаряддям праці, чим складніші рухи, що необхідні дія цієї взаємодії [101, т. 4, с. 237].

Діти у процесі занять ознайомлюються з властивостями різних матеріалів, з якими можуть зустрічатися в домашньому користуванні – паперу (обгорткового, гофрованого тощо), картону, ниток, заварного клейстеру, тканини тощо. Важливим для подальшої трудової діяльності дітей є оволодіння ними можливостями та особливостями роботи з різними матеріалами, знаряддям праці, техніками виготовлення виробу.

Т.Комарова зазначає, що у процесі ручної праці дошкільники оволодівають багатьма практичними навичками, які пізніше стануть їм в пригоді для виконання різних робіт. Діти набувають умілості рук, яка дозволяє їм почувати себе майстерними, вправними, самостійними [38, с. 25].

В.Сухомлинський, визначаючи важливість засвоєння дітьми різних трудових навичок, говорив: «Майстерність рук – це матеріальне втілення допитливості розуму, кмітливості, творчої уяви» [101, т. 3, с. 252].

Засвоєння дітьми трудових умінь і навичок пов'язане з розвитком вольової сфери особистості, перш за все – уваги, витримки. У процесі цього виду трудової діяльності у дітей формується така важлива якість особистості, як працелюбність. На думку Д.Шингаркіної, працелюбність – «бажання та схильність людини до праці, наявність вмінь і навичок, творче ставлення до праці та самостійність у трудовій діяльності» [115, с. 5].

Сучасні педагоги констатують, що праця дітей в дитячому закладі стає

все більш епізодичною, а її можливості в розвитку дитини не реалізованої повною мірою (Г. Беленька, Ю. Дмитрієв, Н. Пиш'єва, П. Підкасистий).

С.Козлова, Т.Кулікова розглядають проблему виховання основ патріотизму у дітей дошкільного віку як: навчання дітей готовності працювати на користь своєї групи та своїх товаришів: бережливість у ставленні до речей, книжок, природи; залучення до традицій та обрядів свого народу [37].

На заняттях з художньої праці виховання патріотизму успішно відбувається у процесі залучення дітей до національної культурної спадщини.

Ознайомлення дітей 5–6 років із елементами культури українського народу на заняттях з художньої праці створює сприятливе середовище для формування основ національної самосвідомості, трудових та громадянських якостей особистості. У своїй єдності ці особливості завжди формували в людей високі патріотичні почуття, гордість за культурну спадщину минулих поколінь, оптимістичне ставлення до життя, проявляли риси національного характеру у творах митців.

Заняття з художньої праці, які містять не тільки трудову, але й художньо-естетичну складову, мають великий потенціал щодо розвитку дитячої уяви створенням нових, оригінальних предметів.

Основою взаємодії дитини з навколишнім світом, у тому числі щодо його відображення в художніх творах, є процес сприймання.

Заняття дитини художньої працею, що мають в основі не тільки трудову, але й художньо-естетичну діяльність, потребують розвитку особливого виду сприймання – естетичного.

Психологи розглядають естетичне сприймання дітей дошкільного віку як емоційне пізнання світу, яке починається з відчуття, що надалі спирається на розумову діяльність людини. У дошкільному віці воно має специфічний характер, обумовлений віковими особливостями, і відрізняється емоційною безпосередністю, підвищеним інтересом до навколишнього світу,

живим відгуком при зустрічі з прекрасним і дивовижним, які виявляються в посмішках, жестах, вигуках, міміці, в сприйманому явищі, намаганні надати йому естетичну оцінку.

В.Мухіна, ґрунтовно досліджуючи психологію дитячої творчості, зазначала, що сприймання навколишнього дошкільниками визначається неповнотою, а це, в свою чергу, пов'язано із нестійкістю їх уваги, обмеженістю знань та малим життєвим досвідом [65, с. 98]. Сприймання дітьми об'єктів зображення, на думку дослідниці, потребує спеціальної організації, спрямованої на збагачення та уточнення уявлень про предмети та явища, які у майбутньому будуть втілені у творчих роботах.

На важливість залучення дитини до світу мистецтва з огляду на формування умінь його сприйняття говориться у змістовій частині «Сприйняття мистецтва» освітньої лінії «Дитина у світі культури». Одним із завдань залучення дитини до світу мистецтва є навчити дошкільника «сприймати і усвідомлювати мистецтво як результат творчої діяльності людини, виявляти емоції і почуття від побачених і почутих мистецьких творів; вибірково ставитися до окремих видів мистецької діяльності; сприймати твір мистецтва цілісно, елементарно аналізувати засоби художньої виразності» [16, с. 21].

Діти старшого дошкільного віку відрізняються особливим сприйманням, емоційною чутливістю, підвищеною пізнавальною активністю, можливістю образно мислити. Це вік інтенсивного розвитку пам'яті та уяви (В. Мухіна, О. Кононко, О. Савченко, Є. Торшилова та ін.). Тому саме мистецтво стає і засобом спілкування, і засобом пізнання дійсності, і засобом виховання дітей цього віку. За виваженої та організованої системи ознайомлення дітей з творами мистецтва воно здатне пробуджувати емоції, активізувати уяву, викликати саме ті переживання, які називають естетичними.

У дослідженнях Т. Поніманської актуалізується думка про те, що у старшому дошкільному віці «дитина глибше сприймає твори мистецтва,

виявляє здатність помічати й емоційно відгукуватися на виразально-зображувальні засоби творів мистецтв» [86, с. 280].

У працях Т.Комарової, Н.Сакуліної, Н.Халезової обґрунтовано спосіб педагогічної організації процесу сприймання у дітей дошкільного віку, який отримав назву обстеження предмета. Розкриваючи методику обстеження предмету чи явища, вчена вказувала на надзвичайну важливість яскравої характеристики, яка б привернула увагу до цілісного сприймання, а потім підвела дітей до такого аналізу, який би допоміг наступному зображенню явища чи предмета. Організація даного сприймання має на меті формування у дітей уявлень, які будуть необхідні для майбутнього малювання по пам'яті та з уяви [64].

За О. Опалюком, зміст формування естетичного й художнього сприймання включає низку завдань:

1. Розвивати аналітичне сприймання. Осмислювати художні засоби творів мистецтва: колір та його відтінки; форму виробу, його фактуру й текстуру, виразність ліній. Дітей навчають таких основних засобів виразності твору, як ритм, симетрія, у них формують уміння не тільки оком, але й через пластику власного тіла сприймати художній образ.

2. На заняттях художньою працею у дітей слід збагачувати уявлення про семантику творів мистецтва через ознайомлення з фольклором, побутом українського народу; через проведення паралелей із формами природи.

3. Вчити розрізняти характерні особливості кольору, сприяти розвитку емоційної чутливості дітей на кольоровий образ, вчити розуміти його зміст.

4. Формувати уміння розповідати про свої художні враження, використовувати образні порівняння та вміти надавати оцінку творам мистецтва.

5. Вчити застосовувати отримані знання у власній художньо-продуктивній діяльності, вміти оцінити результати своєї праці та праці свого

однолітка, виховувати навички колективної співпраці у дітей у процесі занять художньою працею [75, с. 10].

Для занять дітей ручною працею особливого значення набуває сенсомоторний розвиток на рівні сенсорного і моторного стимулювання. Не сформовані у період 4–5 років життя аналізаторні системи потребують моторного забезпечення, а задля забезпечення цілеспрямованого й скоординованого руху потрібна сенсорна підтримка. У процесі занять дітей художньою працею розвивається сенсомоторна інтеграція (координація), на чіткість і координованість рухів значний вплив має контроль системи сприймання [97, с. 10].

У віці 5–6 років відбувається збагачення функціонального сприймання дитини емоційним, психосоціальним досвідом, що є значущим для психо-сенсомоторного розвитку. Він утворює підґрунтя для інтелектуально-художнього розвитку дитини, розуміння нею основних засад художнього образу та виражальних засобів твору - форми, розміру, кольору.

Розвиток сенсорної системи тісно пов'язаний з розвитком моторної системи. Для того щоб взяти предмет для обстеження, дитина повинна, за допомогою просторового бінокулярного зору, бути «моторно готовою» до даного акту, уміти визначати структуру та вагу предмета, його форму та структуру.

Формуванню у дитини сенсорних умінь на основі використання сенсорних еталонів приділяється увага в Базовому компоненті дошкільної освіти, в освітній лінії «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» якого зазначено, що дитина «вміє порівнювати предмети за кольором, формою, величиною, виділяти в них схожі та відмінні ознаки. Розрізняє і називає властивості і якості предметів (гладкий, шорсткий, м'який, металевий, дерев'яний, скляний, бавовняний тощо)» [16, с. 25].

Заняття дітей художньою працею, у ході якої використовується велика кількість предметів, сприяють сенсомоторному розвитку дитини-дошкільника. Систематичне виконання трудових дій удосконалює

координацію рухів, гнучкість, точність, розвиває узгодженість у роботі очей і руки. А. Дмитрієв пояснює: «Будучи своєрідним «щупалом», рука збагачує свідомість правильними образами предметів і уявленнями про їх властивості і тим самим сприяє розвитку головного мозку» [20, с.58]. Можна стверджувати, що регулярне тренування аналізаторів сприяє їх оптимальному функціонуванню.

Такі види ручної праці, як ліплення, шиття, плетіння, робота з папером тренують м'язи кисті і пальців рук, є прекрасним засобом підготовки дитини до подальшої самостійної трудової діяльності. Проведені дослідження показують, що завдяки включенню в структуру занять з художньої ручної праці елементів творчості розв'язується одне з найважливіших завдань дошкільної освіти – підготовка дітей до школи. У дитини розвивається дрібна моторика руки, удосконалюються вміння і навички роботи з різними матеріалами, пристосуваннями й інструментами; виробляється акуратність, самостійність, оригінальність підходу до розв'язання завдань, вміння вільно орієнтуватися в навколишньому світі.

Особливого значення щодо сенсомоторного розвитку дитини має експериментування дитини із різними матеріалами для ручної праці (папір різних видів, тканина, природний матеріал, синтетичний викидний матеріал, тісто, глина тощо).

Належний рівень сенсомоторного розвитку надає можливість дитині створювати технічно й художньо майстерні вироби. У своїй роботі дошкільник визначає найточніші нюанси кольору, форми, розміру. Сенсомоторний розвиток слугує підґрунтям розвитку інтелектуально-художнього та творчого розвитку дитини.

1.3. Роль художньої праці у формуванні пізнавальної активності дітей дошкільного віку

Пізнавальна активність є складним і багатогранним явищем, природним проявом інтересу дитини до навколишнього світу, вирішальною умовою успішної діяльності дитини та її розвитку в цілому.

Одним з видів художньої діяльності, яка має великий педагогічний потенціал щодо розумового та творчого розвитку дитини дошкільного віку, є художня праця.

Правильно організована робота з різними матеріалами в дитячому садку та в сім'ї дає дітям поглиблені знання про якості та можливості різних матеріалів, сприяє закріпленню позитивних емоцій, стимулює бажання працювати та оволодівати особливостями майстерності, прилучає до народного декоративного мистецтва, підготовлює дитину до наступного навчання в школі.

Така праця за своїм змістом дуже схожа на конструювання, відкриває перед дітьми широкі перспективи творення: використання різної техніки, починаючи з простіших її видів (зминання, скручування, розривання); формування узагальнених способів конструювання в процесі оволодіння більш складною технікою (орігамі, кірігамі, об'ємна скульптура тощо).

Останнім часом все більш актуальним стає розгляд активності дитини через визначення її особистості як суб'єкта діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Брушлинський, О. Леонт'єв, С. Рубінштейн). У зв'язку з цим у дидактиці дошкільної освіти розробляються прийоми навчання, які сприяють постановці дошкільників в активну суб'єктну позицію (Л. Венгер, Л.Парамонова, М. Подд'яков, М. Сілаєва та ін.).

Аналіз досліджень у сфері психофізичного розвитку дітей старшого дошкільного віку показує, що саме в цей період відбувається інтенсивний розвиток інтелектуальної, морально-вольової та емоційної сфер особистості, зміцнюється здоров'я, удосконалюються рухові вміння і навички. У дитини

підвищується самоконтроль та оцінка діяльності, рівень довірливості уваги, пам'яті, мовних і розумових процесів: Н.Рахманова, В.Щетинина, О.Дибіна, О.Дьяченко, А.Івершинь, С.Ладивір Н.Лейтес та ін.

Питання пізнавальної активності розглядаються дослідниками з огляду на: цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів (В.Лозова); систему процесів пам'яті (Н. Чуприкова); процес розвитку пізнавальних здібностей дошкільника (Л.Венгер, Л.Дробязко, О.Максименко, В.Максимова, Г.Марочко, В.Нестеренко, Е.Проскура, Е.Щербакова Г.Щукіна); форм і методів (Е. Каменєв, С.Пазиненко, Л. Пантелєєва, Т.Панфилова, Л.Парамонова, О. Пісоцький); розвиток творчої активності старших дошкільників у процесі ручної праці, стимулювання активності молодших школярів у предметно-перетворювальній діяльності (Н.Пыш'єва, Л.Роєнко); експериментальну діяльність дошкільників як основний вид пошукової діяльності, засіб пізнання навколишнього світу (А.Хаярова, О.Чехоніна).

Складовою художньої праці є створення в дитини відчуття особистісної значущості, активізація її спілкування з навколишнім світом, розвиток чуттєвого сприйняття та вміння використовувати свій інтелект. У роботі з дітьми використовують такі методи та прийоми: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний та евристичний; дослідницький; практичний та ігровий; мовчазного спостереження; формування свідомості, поведінки та чуттів; самостійної роботи дітей на осмислення та засвоєння нового матеріалу [106].

У продуктивній діяльності дітей старшого дошкільного віку, в їхніх заняттях художньою працею удосконалюються знання дітей про сенсорні еталони, розширюється чуттєвий досвід. Заняття дітей художньою працею сприяють розвитку сприймання, формування уявлень про форму предмета, колір, нюанс та відтінок як засобів виразності предмета та його форми [4].

У процесі художньо-конструктивної діяльності дошкільників реалізуються різноманітні завдання розумового виховання: діти набувають

знання про навколишній світ, призначення предметів, їхні якості й властивості, життя людей та їхню трудову діяльність тощо.

Стимулюючи задуми, збагачуючи предметне середовище й можливості здійснення ідей, можна домогтися значного розвитку уваги дошкільника. Можна бачити велику зосередженість дітей на заняттях з художньої праці в моменти експериментування з різними матеріалами, у різних художніх техніках (наприклад, у засвоєнні техніки квілінгу або вишивки).

Новим джерелом розвитку довільної уваги для дошкільника є інструкції дорослого на заняттях і в повсякденному спілкуванні. При цьому дорослий дає не тільки мету, але і способи її досягнення, порядок дій. Упорядкованість дій контролюється дорослим і під впливом оцінок перетворюється на самоконтроль дитини – акт уваги. Переключення уваги з об'єкта на способи і порядок дій посилює дошкільникові 5–7 років у тому разі, якщо проміжні дії-цілі представлені зразками.

Прийоми «підживлення» уваги яскравими, незвичайними, «мимовільними» сигналами, використання вихователем на занятті з художньої праці загадок, поява ігрових персонажів, поставлені від їхнього імені завдання та запитання активізують дітей і допомагають організувати увагу.

Від того, як у дошкільні роки буде розвинена пам'ять дитини, якого масштабу сягне її об'єм, наскільки ефективним буде довільне запам'ятовування (підпорядкована певній меті цілеспрямована розумова діяльність щодо закріплення нового матеріалу), значною мірою залежатиме подальша розумова діяльність у процесі набуття досвіду.

В організації занять вихователю варто урахувати те, що дитиною краще запам'ятовується «емоційно насичений, ритмічно побудований, незвичний, контрастний, динамічний матеріал» [21, с. 158].

Однією з умов розвитку пам'яті в дітей дошкільного віку на заняттях з художньої праці є опора на принцип системності знань. Набуття дітьми

необхідних знань та умінь у галузі художньої праці є більш ефективним, коли педагог знаходить і не втрачає з-під контролю важелі систематизації знань, постійно звертається до вже набутих дітьми понять та практичних умінь при засвоєнні нового.

Так, на заняттях з художньої праці вихователь з метою більш якісного запам'ятовування навчального матеріалу може використовувати такі методи, як: загадка, проблемна ситуація, пригадування, інструктаж тощо.

Проводячи попередню роботу з дітьми щодо втілення у майбутніх роботах краси та своєрідності пейзажу, вихователю на прогулянці слід спрямувати увагу дітей на розглядання краси дерев, що знаходяться на найближчій алеї або навколо будівлі садочка. Педагог цілеспрямовано ставить перед дітьми завдання запам'ятати, якого кольору дерева, ялинки, запам'ятати форми та розташування об'єктів, оскільки все це потім діти будуть відтворювати у власних творчих роботах.

Заняття з ручної праці з використанням художнього конструювання (елементів дизайну) надають великі можливості для розвитку продуктивного мислення, де художня форма будується з опорою на основні й цілком доступні старшим дошкільникам принципи міри, ритму, симетрії, композиційної й конструктивної рівноваги тощо.

Розвиток продуктивного мислення у дітей старшого дошкільного віку полягає в розвитку наступних якостей:

- ✓ чіткості й цілісності сприйняття; оригінальності, притаманній віку;
- ✓ різних видів пам'яті, включаючи збагачення емпіричного досвіду дитини;
- ✓ логічних операцій: аналізу, синтезу, узагальнення, класифікації;
- ✓ уяви на основі асоціювання образного порівняння, оволодіння різними способами формування образів уяви; інтуїції;
- ✓ інтелектуальних, естетичних, моральних якостей особистості, включаючи здатність до доведення справи до кінця й до оцінних дій.

На заняттях з художньої праці слід розвивати в дітей конструктивне мислення через організацію їхньої продуктивної творчої діяльності. Основою такої роботи є формування в дошкільників елементів графічної грамоти й технічних уявлень, через включення дітей у процес виконання елементарних конструктивних завдань.

Заняття з ручної праці з використанням художнього конструювання надають великі можливості для розвитку продуктивного мислення, де художня форма будується з опорою на основні й цілком доступні старшим дошкільникам принципи міри, ритму, симетрії, композиційної й конструктивної рівноваги тощо. На заняттях з художньої праці слід розвивати в дітей конструктивне мислення через включення дітей у процес виконання елементарних конструктивних завдань.

З метою забезпечення системності й міцності знань дітей вихователь повинен використовувати широкий спектр відповідних методів і прийомів активізації мисленнєвої діяльності. Як зазначає А. Крамаренко, методично грамотно розроблена організація практичної діяльності дітей, яка потребує активної розумової діяльності, сприяє виробленню таких важливих якостей мислення, як: гнучкість, конструктивність, варіативність. Така організація діяльності активно формує пізнавальні інтереси, і, з урахуванням вікових особливостей дітей, значно ефективніше сприяє їхньому інтелектуальному розвитку [43, с. 81].

Дитину «підштовхують» до розуміння того, що можна знайти нові комбінації, видозмінити раніше зроблене, до усвідомлення реальної можливості знайти застосування своїй продукції у житті.

Можливість творчого розвитку дитини в ручній праці пов'язані з наявністю встановлення правильного співвідношення між виконавчою і творчою діяльністю; розвитком дитячої ініціативи та самостійності; наявністю певної послідовної системи самостійних робіт; пред'явленням дітям зразка або схематичного малюнка виробу.

У результаті досвіду творчої праці, стверджував В. Сухомлинський, у

дитини виробляється найцінніша якість – здатність бачити в кожній справі її інтелектуальний бік, вміння знаходити все нові й нові можливості для поєднання зусиль розуму і рук [101, т. 2, с. 500].

Роботи І.Лернера та М.Скаткіна показали, що творчій діяльності людини властиві основні процесуальні риси, які складають основу для подальшого розвитку та поглиблення досвіду творчої діяльності:

- ✓ самостійне перенесення знань і вмінь у нову ситуацію;
- ✓ бачення нових проблем у знайомих, стандартних умовах;
- ✓ бачення нової функції знайомого об'єкта;
- ✓ вміння бачити альтернативу рішення;
- ✓ уміння комбінувати раніше відомі способи вирішення проблеми в новий спосіб.

Розвиток творчих здібностей у дітей передбачає розвиток естетичного сприйняття; розвиток художньо-творчих здібностей та творчості у дітей; навчання дітей прийомам та способам виконання робіт із різних матеріалів; розвиток уяви, мислення та творчої діяльності.

Продумані творчі завдання у процесі виготовлення виробу (наприклад, такі настанови педагога: зміни, знайди інше вирішення, придумай) спонукають дошкільників до відтворення набутих знань, вмінь, навичок у предметах, виготовлених з власної ініціативи. Дитину «підштовхують» до розуміння того, що можна знайти нові комбінації, видозмінити раніше зроблене, до усвідомлення реальної можливості знайти застосування своїй продукції у житті [111].

Дитячі психологи рекомендують особливу увагу звернути на розвиток імажинативних здібностей та вмінь: використовувати замітники предметів; здійснювати «опредмечування» невизначеного об'єкта; створювати образи на основі словесного опису або неповного графічного зображення; оперувати уявними образами простих багатовимірних об'єктів (просторова уява); підпорядковувати власну уяву певному задуму, створювати і послідовно реалізовувати план цього задуму. Дітям цього віку

потрібні прийоми «підживлення» уваги яскравими, незвичайними, «мимовільними» сигналами (загадки, поява персонажів, поставлені від їхнього імені завдання та запитання).

Педагоги і психологи довели, що до п'яти-шести років на перший план виступають пізнавальні інтереси, які виходять за межі ситуативної обумовленості та набувають творчого характеру. Вчені заявляють: «Творчість дитини виступає ще в нерозвиненій формі. Незважаючи на це, вона містить в собі такі важливі властивості, які дають повне право говорити про справжню творчість дітей, оскільки вони у своїй творчій діяльності виходять за межі відомих їм знань і умінь» [82].

На думку Т. Панфілової [78] та інших дослідників, саме у творчій діяльності розвивається образне, конструктивне й аналітичне мислення, здатність до фантазування, зорова пам'ять та ін. Інакше кажучи, відбувається різнобічний психічний розвиток дитини, розкривається його особистість, виховується легкість і швидкість оволодіння знаннями та вміннями, здатність використовувати їх для розв'язання завдань у різних, в тому числі нестандартних ситуаціях, впевненість у правильності прийняття обґрунтованих рішень і їх реалізації.

Потрібно зазначити, що дитина дошкільного віку не створює оригінальних творів мистецтва, але її творчість нерозривно пов'язана з пізнавальною діяльністю (сприйняттям, уявленням, образним мисленням), уявою і практичною діяльністю.

Більшість педагогів серед умов, що стимулюють розвиток дитячої творчості, виділяють:

- ✓ ситуації незавершеності або відкритості на відміну від жорстко заданих і суворо контрольованих;
- ✓ дозвіл і заохочення безлічі питань;
- ✓ створення і розробку прийомів, стратегій, інструментів, предметів для подальшої діяльності;
- ✓ стимулювання відповідальності і незалежності;

- ✓ акцент на самостійних розробках, спостереженнях, почуттях тощо;
- ✓ увагу до інтересів дітей з боку батьків та оточення;
- ✓ урахування загальних закономірностей психології дитячої творчості;
- ✓ білінгвістичний досвід.

Перш за все, слід розвивати комбінаторні здібності мислення, розширювати досвід дитини, її пізнавальні потреби та інтереси, давати можливість для вправи в тій діяльності, в якій ці інтереси виражаються, створювати позитивну мотивацію діяльності, установку на успіх [92, с. 47].

На заняттях з художньої праці з метою розвитку в дітей творчих здібностей потрібно використовувати ігрову діяльність. У ході ігрової діяльності дитина краще розуміє суть людської праці, її творчий характер. Творчість у процесі праці та гри має багато спільного. Так, працюючи, людина прагне до удосконалення способів праці, а під час гри удосконалюються, змінюються умови дій, засоби, створюється щось нове, що не існує в реальному житті.

Говорячи про використання гри на заняттях з художньої праці з метою розвитку творчості в дошкільників, доцільним буде створення ігрових ситуацій, використання готових робіт у сюжетно-рольових, режисерських іграх та іграх-драматизаціях. Ігрова ситуація створює у дітей особистісно значущий мотив діяльності, а це, в свою чергу, створює яскравий емоційний відгук у дітей.

Педагоги і психологи В. Кудрявцев, І. Куликівська, М.Подд'яков, В.Синельников, Н.Совгир найважливішим джерелом творчого розвитку дошкільника вважають експериментування. В. Кудрявцев вважає, що шляхом експериментування дитина виробляє перенесення і включення властивостей знайомих предметів у контекст нової ситуації, а також розкриває можливі трансформації даних властивостей у цьому контексті [47].

Важливим тут є те, що дитина діє шляхом свідомого, самостійного «ручного» перетворення об'єкта, у процесі чого може орієнтуватися не тільки на зовнішньо-емпіричні властивості предметів, але й на їх образно

представлені внутрішні, ключові характеристики, серед яких:

- ✓ знаходження адекватних (відповідних) зображально-виразних засобів для втілення образу;
- ✓ індивідуальний «почерк» дитячої продукції, своєрідність манери виконання і характеру вираження свого ставлення;
- ✓ відповідність дитячої продукції елементарним художнім вимогам.

Беручи участь у виготовленні виробів і сувенірів, дитина експериментує з різним матеріалом, ознайомлюється з його особливостями і властивостями, освоює систему перцептивних обстежувальних дій, закріплених як способи, які забезпечують адекватне пізнання світу. Для виявлення більш складних якостей, відносин, системи ознак потрібна система дій, виконуваних у певній послідовності. Так, щоб з'ясувати, з чого зроблений той чи інший предмет, потрібно визначити ознаки матеріалу: щільність, твердість, особливості поверхні і т. ін. Важливим тут є те, що знання не даються дитині в готовому вигляді, а вона сама набуває їх методом «спроб і помилок», виявляє сутнісні характеристики навколишніх предметів і явищ.

Для виконання творчих робіт необхідно, насамперед, навчати дошкільнят дослідницьких умінь, що дозволяє діяти у змінених або раніше невідомих умовах: вчити ставити мету і бачити проміжні результати; доводити розпочату справу до кінця; аналізувати і здійснювати коригування своїх дій за етапами; систематизувати інформацію; виявляти суперечності; обґрунтовувати свою точку зору; оформляти результати творчих досягнень.

Заняття дітей художньою працею формує у них здатність до творчості за таких умов: спонукання дітей до художньої творчості шляхом постановки цікавих, різноманітних творчих завдань; урахування індивідуальних інтересів, схильностей і здібностей дітей; дотриманням системи взаємозв'язків між навчальними і творчими завданнями на заняттях; варіювання творчих завдань залежно від віку дітей.

Є. Фльоріна зазначала, що дієва сила творчого процесу визначається в

тому, що дитина стає ніби співучасником того, що відбувається. «Для дошкільника важливе і характерне творче конструювання, для чого, звичайно, необхідне систематичне розширення дитячого досвіду і набуття ним низки навичок» [107, с. 115].

Є. Фльоріна вважала необхідним цінувати і розвивати ініціативу та уяву дитини. На її думку, це створює передумову для дитячих творчих проявів у грі, слові, ліпленні тощо, в яких дитина ініціативно використовує набуті знання і вміння під керівництвом вихователя, розвиваючи їх [107].

Після виділення способу конструювання з практичного процесу створення конкретного виробу, спочатку відпрацьовують сам спосіб конструювання поза конкретним завданням, демонструючи цей спосіб як основу виготовлення цілої низки різних поробок. Завдяки цьому діти здатні самостійно конструювати з використанням складних видів техніки. Ця діяльність розвиває конструктивні здібності дітей, корисні практичні навички та орієнтири, формує інтерес до роботи, готовність братися за неї, виконувати її, вміння оцінити свої можливості, прагнення виконати роботу якомога найкраще. У процесі роботи діти знайомляться з найпростішими пристосуваннями, учаться бережливо ставитись до матеріалів, предметів праці. Володіючи навичками, діти успішніше втілюють свої задуми в життя. Їм стають доступними більш складні завдання: самим придумати, якому матеріалу віддати перевагу відповідно до призначення речі, яку потрібно виготовити, гарно виконати свою роботу. У роботі з дітьми необхідно надавати їм можливість втілювати свій задум, проявляти креативність [106].

Джерелом задумів дітей є, з одного боку, навколишнє життя, де вони беруть зміст для своїх робіт, з іншого – розвивальна гра, під час якої виникає необхідність виготовлення поробок та художніх робіт. Навчання та виховання треба здійснювати не через передачу готових знань та вмінь і навичок, а через постановку тих проблемних завдань, у процесі рішення яких формуються творчі здібності.

На заняттях з художньої праці за відповідного педагогічного керівництва діти вчаться помічати незвичайні квіти, оригінальні форми, незнані раніше способи декорування виробів тощо.

У процесі художньої праці дошкільники можуть оволодіти багатьма можливостями, пов'язаними з образним мисленням. Наприклад, подумки відтворювати в роботах образи реальних предметів, людей, тварин тощо, а потім – перетворювати їх, будувати наочні моделі, які відображають суттєві властивості об'єктів або явищ, планувати свої дії подумки.

Оскільки заняття дітей художньою працею пов'язані зі створенням нового оригінального продукту, це сприяє розвитку в дошкільників творчого мислення. Вагомий вплив на формування й розвиток творчого пориву матимуть естетичні фактори навколишнього середовища.

Належного рівня образного мислення за допомогою спеціального тренування, яке потрібно спрямовувати на розвиток наступних здібностей:

1. Здійснювати оперування образом подумки: перегрупування початкових елементів, розчленовування та з'єднування елементів у ціле та інші.
2. Розуміти прості схематичні зображення різноманітних об'єктів.
3. Планувати свої дії подумки.

Особливістю занять дітей художньою працею є те, що в них образні (наочні), понятійні (абстрактні) та практичні (діяльнісні) компоненти мисленнєвої діяльності мають рівноправне положення та реально взаємодіють між собою. Досягається це за умови правильно поставленого перед дитиною завдання, а також того, якою мірою від дошкільника вимагається поєднання практичних дій у галузі художньої праці з виконанням мисленнєвих операцій.

У психічному житті дошкільника уява відіграє важливу роль, тому педагог повинен створювати дітям основу для яскравих вражень, виховувати здатність і прагнення до творчих задумів та їх реалізації.

В. Кудрявцев зазначає, що за допомогою уяви «дитина виділяє ті властивості, які хоча й приховані, але специфічні для даного об'єкта і найбільш рельєфно відображають його загальну, цілісну природу» [47].

До кінця дошкільного дитинства малюк здатний до уявного оперування образами, у тому числі – у художньо-продуктивній діяльності. На заняттях з художньої праці вихователь може спиратися на попередній досвід дітей (наприклад, пригадати відвідування виставки робіт народних майстрів, зразки робіт, які там бачили, й створити на основі баченого свою оригінальну роботу, а потім – розказати про неї).

Розвитку уяви дітей на заняттях з художньої праці сприяє підтримка з боку дорослого, заохочення допитливості дітей, їхніх пошукових дій, вихід за межі зразка, різноманітні уявні ситуації, у тому числі – за використання творів фольклору, літератури, живопису, іграшок. Діти дошкільного віку можуть планувати, програмувати свою діяльність за допомогою задуму. Педагог може надавати на початку заняття дітям інструкції на кшталт: «Подумай, як краще зробити кошик для чарівного гнома?» або «Розкажи, що ти задумав зробити. Що тобі потрібно для роботи?» На заняттях з художньої праці вихователю важливо навчити дитину формулювати різні за складністю задуми та втілювати їх за допомогою технічних прийомів художньої ручної праці, добору різноманітних матеріалів для роботи, а також за допомогою використання засобів втілення художнього образу.

Вихователю, проводячи заняття з художньої праці, варто враховувати те, що чим багатший досвід людини, тим більшим є матеріал, яким володіє її уява. Отже, чим більше дитина побачила, почула і пережила, тим багатшою і продуктивнішою буде її уява. З метою збагачення життєвого досвіду та емоційних вражень дітей вихователю слід проводити з ними екскурсії, відвідувати виставки, музеї; проводити перегляд творів відомих митців як творів великої естетичної дії (їхній перелік зазначено у програмах дошкільної освіти) з подальшим обговоренням.

Дитячі психологи рекомендують особливу увагу звернути на розвиток імажинативних (від англ. *imagination* – уява) здібностей та умінь:

- ✓ використовувати замітники предметів;
- ✓ здійснювати «опредмечування» невизначеного об'єкта;
- ✓ створювати образи на основі словесного опису або неповного графічного зображення;
- ✓ оперувати уявними образами простих багатовимірних об'єктів (просторова уява);
- ✓ підпорядковувати власну уяву певному задуму, створювати і послідовно реалізовувати план цього задуму.

Створити в дошкільному закладі розвивальний життєвий простір, середовище означає забезпечити сукупність умов, атмосферу, якнайсприятливішу для прогресивного розвитку свідомості та поведінки дошкільника. Розвивальне середовище, що включає комплекс психолого-педагогічних умов, матеріально-технічних, санітарно-гігієнічних ергономічних, естетичних засобів забезпечує організацію життя і творчого саморозвитку дітей.

Розвивальними, на думку науковців, слід вважати умови, які підживлюють природні сили дитини, сприяють реалізації її потенційних можливостей, збагачують знаннями основ філософії життя та практичними навичками, вдосконалюють їх, забезпечують усвідомленість, культурність, міцність; позитивно впливають на становлення особистісного досвіду, формують реалістичні образи світу та власного «Я», корисні гармонійному розвитку, базуються на знанні вікових та індивідуальних можливостей вихованців [2, с. 300].

Таким чином, пізнавальна активність є складним і багатогранним явищем, вирішальною умовою успішної діяльності дитини та її розвитку в цілому. Художня праця як вид художньої діяльності, має великий педагогічний потенціал щодо гармонійного розвитку дитини дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО РОЗДІЛУ

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці дозволяє зробити такі висновки:

1. Проблема підвищення пізнавальної активності виступає одним із важливих завдань освіти дітей дошкільного віку на сучасному етапі.

2. Пізнавальна активність визначається як стан, що передує діяльності і породжує її, як міра діяльності, як риса, якість особистості, як умова розвитку та результат виховання (Д.Годовікова, Л.Венгер, Л.Виготський, М.Мухіна, С.Рубінштейн, К.Щербакова).

Пізнавальна активність розглядається у тісному зв'язку з самостійністю (Л. Арістова, Б.Єсіпов, І.Лернер, О.Данилов); пізнавальною діяльністю (Г.Щукіна, М.Лісіна); спілкуванням з дорослими та однолітками (Д.Годовікова); розумінням (Г.Костюк, М.Лісіна, О.Матюшкін).

Пізнавальну діяльність визначали як один із впливових засобів розвитку пізнавальної активності і творчої діяльності дошкільника педагогічно-науковці Н.Ветлугіна, Н.Голота, В.Ждан, Т.Комарова, Н.Сакуліна.

Під пізнавальною активністю науковці розуміють самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язати завдання, що постають перед нею у конкретних життєвих ситуаціях.

3. Поняття «пізнавальна активність» розглядається як певна риса особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності.

4. Пізнавальна активність дошкільників має свої особливості: прояв з народження та властивість інтенсивно розвиватись протягом усього

дошкільного віку; здатність реалізовуватись у різних видах діяльності; вираження у постійних запитаннях, розмірковуванні, порівнянні, експериментуванні, вирішенні найрізноманітніших дитячих проблем; наявність пізнавального інтересу на рівні цікавості та всеосяжної допитливості; поєднання інтелектуального та емоційного (як домінуючого) ставлення до предметів та явищ дійсності; наявність наприкінці дошкільного віку ознак самостійності, певної саморегуляції та самоконтролю; набуття після 4-5 років вигляду ініціативної перетворюючої активності.

5. Художня праця є видом художньої діяльності, яка має великий педагогічний потенціал щодо всебічного розвитку дитини – розумового, морального та інших видів виховання, а також розвитку творчих виявів дитини та її соціального розвитку.

В наукових дослідженнях розглядалися історичні, теоретичні, методичні аспекти художньої праці (Л.Артемова, Г. Беленька, Е.Белкіна, З. Борисова, Н. Голота, О.Дронова, Л. Калуська, О. Кононко, Н. Кот, Н. Луцан, С.Матвієнко, М.Машовець, В. Нечаєва, Н. Пиш'єва, Т. Поніманська, Н. Рогальська Г.Сухорукова та ін.).

Питання пізнавальної активності засобом художньої праці розглядаються дослідниками з огляду на: процес розвитку пізнавальних здібностей дошкільника (Л.Венгер, Л.Дробязко, О.Максименко, В.Максимова, Г.Марочко, В.Нестеренко, Е.Проскура, Е.Щербакова Г.Щукіна); форм і методів (Е. Каменєв, С.Пазиненко, Л. Пантелєєва, Т.Панфилова, Л.Парамонова, О. Пісоцький); розвиток творчої активності старших дошкільників у процесі ручної праці, стимулювання активності у предметно-перетворювальній діяльності (Н.Пышьева, Л.Роєнко Л. М.); експериментальну діяльність дошкільників як основний вид пошукової діяльності, засіб пізнання навколишнього світу (А.Хаярова, О.Чехоніна).

6. Займаючись художньою працею, діти набувають знань про навколишній світ, перш за все – про призначення предметів, їхні якості й властивості, про життя людей та їхню трудову діяльність тощо. З

урахуванням вікових можливостей мисленнєвої діяльності, під цілеспрямованим керівництвом педагога діти здобувають знання про предмети: їх призначення, якості (форма, розмір, колір), властивості, а також матеріали, з яких вони виготовляються, тощо.

Під час художньої праці формуються способи сприймання (уміння спостерігати, розглядати, обстежувати предмети, які слугують зразком для виконання роботи або надаються для ознайомлення), розвиваються пізнавальні процеси (мислення, увага, пам'ять, мовлення).

7. Засвоюючи елементарні уявлення про властивості різних матеріалів, дитина пізнає, що з них можна виготовити речі, використовуючи для цього різноманітні інструменти, способи з'єднання деталей (приклеювання, пришивання, плетіння тощо). Заняття дітей художньою працею сприяють розвитку розумових здібностей дитини – кмітливості, критичності, допитливості, вдумливості.

Розділ 2. ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДНО- ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБОМ ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

2.1. Вивчення стану сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку в ДНЗ

Метою констатувального етапу експерименту було виявлення рівня розвитку пізнавальної активності.

Мету було конкретизовано в таких завданнях:

- визначити критерії і показники розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку;
- діагностувати наявний рівень знань дітей старшого дошкільного віку щодо художньої праці;
- визначити

Розробляючи критерії розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, ми виходили з того, що вони є основою для порівняння, співставлення предметів чи явищ між собою, своєрідним еталоном вираженості певної якості. Критерій являє собою сукупність показників, які дозволяють виділити певне явище із числа подібних, характеризують його якомога повно.

Пізнавальна активність дитини-дошкільника - це така активність, яка формується і розвивається на базі пізнавальної потреби у різних видах діяльності, забезпечує формування цілісного уявлення про оточуючий світ і характеризується наявною пізнавальною орієнтацією, ініціативою, самостійністю дитини, допитливістю та оригінальністю [98, с. 7, 8].

Одну із спроб систематизувати критерії оцінки дитячої продуктивної творчості зробила Н. Ветлугіна [110; 117].

І група. Відносини, інтереси, здібності дітей, які проявляються в художній творчості:

- щирість, правдивість, безпосередність переживань;

- розвинена творча уява, на основі якого перетворюється минулий досвід; спроможність «входження» в зображувані обставини, в умовні ситуації;
- захопленість діяльністю;
- спеціальні художні здібності (образне бачення, поетичний і музичний слух);
- видозміна мотивів діяльності, що приносить дітям задоволення своїми результатами;
- виникнення потреб, інтересів до творчості.

II група. Способи творчих дій:

- доповнення, зміни, варіації, перетворення вже знайомого матеріалу, створення нової комбінації із засвоєних, старих елементів; застосування відомого в нових ситуаціях;
- самостійні пошуки найкращого розв’язання завдання;
- знаходження нових прийомів розв’язання (коли старих вже не достатньо), самостійність та ініціатива у їх застосуванні, знаходження своїх оригінальних прийомів розв’язання творчих завдань.

Критерій	Характеристика	Показники
Емоційний критерій	виражає міру емоційної захопленості дитини пізнавальною діяльністю	прояв позитивного ставлення до пошукової діяльності і інтелектуальних емоцій, адекватність емоційних проявів та реакцій у дітей на пізнавальну діяльність яскраво виражене особистісне ставлення до незнайомих явищ
Когнітивний критерій	виявляє міру сформованості ерудиції дітей	наявність певного запасу знань, умінь, вміння отримувати знання, наявність пошуково спрямованих суджень
Мотиваційно-діяльнісний	характеризує ступінь практичної підготовленості до пошукової діяльності	вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань, прояв ініціативи в пізнавальній діяльності, потреба у використанні знань в самостійній діяльності

Рис. 2.1.1. Критерії та показники рівня розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку

III група. Якість дитячої продукції:

- знаходження адекватних (відповідних) зображальних засобів для втілення образу;

– індивідуальний «почерк» дитячої продукції, своєрідність манери виконання та характеру вираження власного ставлення;

– відповідність дитячої продукції елементарним художнім вимогам.

Для виявлення рівнів розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку нами були розроблені наступні критерії та показники:

Для виявлення рівня розвитку пізнавальної активності було використано комплекс методів дослідження (рис 2.1.2)

Критерій	Методи дослідження		
Емоційний критерій	Анкета для батьків «Пізнавальна активність дитини» (за методикою О.О.Горчинської)	Спостереження за дітьми у самостійній діяльності	«Танграм», «Мозаїка з паличок», «Сюжет», «Об’ємна скульптура», «Конструювання з природного матеріалу», «Подарунки» (за І.Білою, В.Кудрявцевим, Г.Уразалієвою)
Когнітивний критерій	Анкета для батьків «Роль художньої праці в сім’ї»	Анкета для вихователів «Зміст практичної роботи педагогів щодо підвищення пізнавальної активності дітей дошкільного віку в ДНЗ»	Бесіда «Що ти знаєш про художню працю?» Бесіда «Які види художньої праці ти знаєш?»
Мотиваційно-діяльнісний	Метод експертної оцінки	Методика зіткнення мотивів Л.Максимова і М.Матюхіної	Вивчення мотивів пізнавальної активності (В.Нестеров, І.Воротилкіна, В. Могилив)

Рис.2.1.2. Методи дослідження рівня сформованості пізнавальної активності

Вивчення рівня розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку проводилося на базі старшої групи Барського дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 1 «Малютко». В експериментальній роботі брали участь 41 діти: у складі контрольної групи (КГ) – 20 дітей, експериментальної групи (ЕГ) – 21 дитина; 4 вихователі та батьки вихованців. Проводилося анкетування батьків, бесіди з ними, дітьми, педагогічні спостереження на заняттях, в процесі ігрової, самостійної діяльності, під час проведення свят, розваг.

З метою виявлення ставлення батьків щодо підвищення пізнавальної активності дітей ми запропонували відповіді на запитання анкет «Роль

художньої праці в сім'ї» та «Пізнавальна активність дитини» (за О.О.Горчинською) (див. додаток А). В анкетуванні взяли участь 20 респондентів.

Розглядаючи відповіді батьків на перше запитання «Яке місце у Вашому житті займає художня праця», ми виявили, що 80% дорослих (100%) вважають, що художня праця для них має першорядне значення, 20% батьків відповіло – другорядне.

У відповідях на запитання «Які види художньої праці популярні у вашій сім'ї?» вишивку на перше місце поставили 50% опитаних батьків; вязання – 30%; інші – 20%. Майже всі батьки самі недостатньо освідомленні про види художньої праці, матеріали та технологічні особливості їх обробки.

У відповідях батьків на питання: «Чи виявляють ваші діти інтерес до виготовлення виробів з паперу, картону, тканини, природного матеріалу» найбільше батьків дало відповідь «так» – 60%, «ні» – 10% і «іноді» – 30%.

Розкриваючи четверте запитання щодо чинників, які сприяють підвищенню пізнавальної активності дитини, батьки давали досить поширену відповідь, називаючи у якості чинників читання книжок про такі види художньої праці, як вишивка стрічками, бісероплетіння тощо. 20% батьків (4 особи) не дали відповіді на поставлене запитання.

Аналізуючи відповіді на п'яте питання, ми виявили, що переважна більшість батьків (70%) у вихідні дні займається домашніми справами, а діти граються іграшками, переглядають улюблені телепередачі, бігають у дворі з друзями. Незначна кількість батьків (30%) намагається один з вихідних днів обов'язково присвятити своїй дитині: ходять з дітьми в ліс, у парк, на річку (спостерігають за птахами, комахами, якщо є – домашніми тваринами); влаштовують для них і їхніх друзів спортивні змагання, з використанням українських народних ігор, залучають дітей до трудової діяльності.

Аналізуючи відповіді на запитання, можна спостерігати невідповідність між думкою батьків про важливість художньої праці в сім'ї, разом з цим лише 30% намагається залучити дітей до художньої праці.

Таблиця 2.1.1

Чинники сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку

№ п/п	Чинники розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку	Кількість батьків (n=20)	%
1.	Особистий приклад	5	25
2.	Пізнавальні бесіди	3	15
3.	Особисті спостереження	4	20
4.	Ігрова діяльність	2	10
5.	Залучення до художньої праці	6	30

Як видно з таблиці 2.1.1, 30% батьків вважають, що основним фактором розвитку пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку є залучення дітей до художньої праці; особистий приклад – на другому місці – так вважають 25% респондентів, на третьому місці – особисті спостереження дітей (20%), на четвертому – пізнавальні бесіди (15%), п'яте місце займає ігрова діяльність дошкільників (10%). Результати анкетування дали змогу встановити, що визначальна роль у розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку належить залученню дітей до художньої праці. Встановлено, що залученням дітей до художньої праці у сім'ї приділяється недостатньо уваги.

Розвиток пізнавальної активності дітей переважно залежить від батьків, тому ми включили до анкети питання, що дали змогу з'ясувати причини, які заважають батькам залучати дітей до художньої праці. Більшість батьків назвали такі причини: відсутність вільного часу – 50% (10 чол.), домашні проблеми і зайнятість, перевтома на основній роботі або затримка – 25% (5 чол.). Важливою причиною батьки вважають недостатнє знання і вміння технологічних особливостей традиційних та новітніх технік художньої праці – 25% (5 чол.). На нашу думку, дещо завищена батьками роль такого чинника, як брак вільного часу, не враховується як суттєвий вплив тієї чи іншої орієнтації батьків на залучення дітей до художньої праці.

Отже, ставлення батьків до розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку дуже різне. Позитивне ставлення спостерігається у тих сім'ях, де батьки відповідно обізнані з художньою працею в сім'ях, самі безпосередньо вміють щось робити своїми руками. У тих сім'ях, де батьки не приділяють достатньої уваги художньо-трудовому вихованню дітей, пізнавальна активність дітей низька.

Найбільш популярним видом занять батьків з дітьми старшого дошкільного віку є ігри. Але пріоритет у спільних заняттях батьки віддають іграм, які не стосуються художньої праці, художніх технік. Однією з причин незадовільного розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, на нашу думку, є недостатня обізнаність самих батьків з техніками художньої праці, їх необізнаність у цій галузі.

Підсумовуючи отримані дані, слід зазначити, що батьки, які систематично використовують художню працю, більш свідомо підходять до використання її як засобу розвитку пізнавальної активності своїх дітей, проявляють більшу активність та зацікавленість в організації спільної діяльності з дітьми, внаслідок чого пізнавальна активність цих дітей знаходиться на достатньому рівні.

Проведене нами опитування показало, що у більшості батьків сформоване бажання залучити своїх дітей до художньої праці (14 батьків, що становить 70%). Про подальше залучення дітей до художньої праці висловили бажання 10% (2 чол.) батьків. Їхньою метою є розвиток у дітей пізнавальної активності і досягнення високих результатів у навчанні, набутті художніх вмінь, 15% (3 чол.) батьків вважають, що розвиток пізнавальної активності у дітей необхідний для всебічного розвитку дитини, а художня праця сприяє лише втомленню дітей.

Для визначення спроможності та готовності вихователів до здійснення роботи з розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом залучення їх до художньої праці було проведено анкетування серед вихователів (Див. додаток Б). Питання анкети «Досвід роботи з формування

пізнавальної активності у дітей дошкільного віку та роль художньої праці в цьому» спрямовувалися на розкриття доцільності розвитку у дітей старшого дошкільного віку пізнавальної активності засобом залучення їх до художньої праці, наявність створених у групі умов для її проведення, систематичність проведення з дітьми занять, гурткової роботи, співпраця з батьками з питань надання дітям знань про техніку художньої праці, технологію обробки матеріалів, художні особливості створення художнього виробу і відображення їх у планах навчально-виховної роботи, створення в групі розвивального середовища для залучення дітей до художньої праці.

Результати проведеного анкетування показали рівень досвіду вихователів з формування пізнавальної активності у дітей дошкільного віку та роль художньої праці в цьому.

Виявлено, що вихователі мають загальне враження про пізнавальну активність дитини дошкільного віку, індивідуальні особливості розвитку дітей. Характеризуючи пізнавальні здібності дітей, вихователі висловлюють суб'єктивні судження, що не в повній мірі враховують як окремі особливості (рисні) індивідуальності, так і комплексні. Крім того, слід зазначити, що у багатьох випадках дорослі не можуть визначити причини пізнавальної пасивності дитини, а якщо й визначають, то це є лише їх власним передбаченням, яке не має певного науково-діагностичного підґрунтя.

Усі вихователі вказують на недостатню кількість методичних матеріалів для практичної роботи з дошкільниками у розвитку їхньої пізнавальної активності. Педагоги висловлюють бажання ознайомлення з добіркою нескладних та невеликих за обсягом діагностичних методик, які дали б змогу визначити індивідуальні особливості розумового розвитку дитини і враховувати їх у своїй подальшій роботі.

Вивчення планування вихователями своєї роботи виявило як позитивні, так і негативні сторони. З одного боку, переважна більшість вихователів (75%) планує у своїй роботі використання пізнавального матеріалу як на заняттях, так і у повсякденному житті. Але, на жаль, у плануванні

індивідуальної роботи з дітьми нами була помічена певна пізнавальна пасивність, вправлення у читанні або складанні умов математичних задач, а робота з урахуванням індивідуальності дитини, неповторних рис особистості, а також такі прояви, як пізнавальні інтереси, емоційні стани, характер діяльності, який визначається темпераментом дитини, не враховується, що призводить до неефективного використання робочого часу. При цьому у 88% випадків педагогами не стимулюється творча активність, а робота мислення дитини залишається на репродуктивному рівні, який характеризує лише відтворення завдання, поставленого вихователем, тобто за взірцем.

Проведена робота показала, що вихователям бракує теоретичних та практичних знань з питань стимулювання пізнавальної активності старших дошкільників, визначення індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини, застосування засобів, що активізують творче продуктивне мислення дошкільника. Працівники дошкільних навчальних закладів потребують конкретних методичних посібників діагностики та корекції пізнавальної активності взагалі, індивідуальних особливостей її прояву у дітей зокрема.

Слід зазначити, що вихователі не систематично співпрацюють із батьками з питань розвитку пізнавальної активності у дітей. Також вихователі підключають батьків до вирішення цієї проблеми час від часу.

Вихователі вказали, що планують роботу з розвитку пізнавальної активності під час проведення групових заходів (заходи проводяться раз на місяць).

Проаналізувавши результати анкетування вихователів, ми можемо констатувати, що практична робота з досліджуваної проблеми в дошкільних навчальних закладах проводиться на недостатньому рівні.

Спостереження та аналіз занять, самостійної діяльності дошкільників засвідчив недостатній рівень розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку і недооцінку застосування художньої праці у цьому процесі, зокрема.

Окрім того, в ході залучення до художньої праці спостерігались моменти, коли вихователі не давали дітям змоги проявляти активність, ініціативність, самостійність, не в повній мірі сприяючи реалізації особистісно-орієнтованого підходу до дітей у процесі залучення до художньої праці, що призводило до зниження у дітей пізнавальної активності.

На нашу думку, у практичній діяльності вихователів недооцінюється педагогічний потенціал художньої праці, не враховуються виховні та розвиваючі можливості розвитку пізнавальної діяльності засобами художньої праці .

Вивчення роботи вихователів ДНЗ виявило, що загальні спостереження за видами діяльності дітей, які організовує вихователь, не дають об'єктивної картини прояву пізнавальної активності дітьми. Тому було сконструйовано серію завдань, які містять ситуації, де дитина тим чи іншим способом виявляла б показники пізнавальної активності.

З метою встановлення доброзичливого позитивного емоційного контакту з дітьми, виявлення рівня розвитку пізнавальної активності дошкільників, прояв позитивного ставлення до пошукової діяльності і інтелектуальних емоцій, адекватність емоційних проявів та реакцій у дітей на пізнавальну діяльність яскраво виражене особистісне ставлення до незнайомих явищ, а також ряду чинників, що впливають на цей рівень (*емоційний критерій*), нами проводилися нетривалі заняття.

Для розкриття методики виявлення рівнів розвитку пізнавальної активності дітей зупинимось на характеристиці конкретних завдань констатувального етапу експерименту.

Для виявлення рівнів розвитку пізнавальної активності ми використали задачі (за І. М. Білою, В.Кудрявцевим, Г.Уразалієвою):

«Танграм»

Матеріал: Танграм – розрізаний на 7 частин квадрат 8x8 см з кольорового картону. У наборі 2 великі, 1 середній і 2 маленькі трикутники,

квадрат і паралелограм. На білих стандартних аркушах паперу дітям із цих частин пропонують скласти аплікацію за задумом. Час виконання завдання становить 1 хв.

Інструкція: «Склади з цих частин зображення, наклеї його на папір, назви свою аплікацію». Конструюючи зображення, дитина може зробити одне складне зображення з усіх частин або кілька простих – з двох-трьох частин у кожному. Найбільш творчим виконанням завдання вважається повне використання усіх частин.

«Мозаїка з паличок»

Інструкція проведення. Вихователь роздає дітям лічильні палички і пропонує викласти з них зображення предмета за власною уявою. Час виконання – 1 хв. 10. Мозаїка (з гальки, насіння)

Інструкція проведення. Дітям пропонують викласти зображення з елементів мозаїки різного кольору (з плоских камінців, різних насінин), об'єднавши їх спільним сюжетом.

«Сюжет»

Матеріал: засушене листя, стебла рослин, альбомний аркуш. Інструкція: «Склади сюжетне зображення із сухих листків з різних дерев. Дай назву композиції». Після виконання завдання отримане зображення наклеюють на папір. У завданні «Сюжет» вибір форм зображення обмежений, оскільки вони задані природою. Щоб виконати його умову, діти повинні мати певний рівень розвитку зорової уяви, синтетичного мислення, рухливості внутрішніх зорових образів, усього, що є передумовою творчих мисленнєвих тенденцій.

«Об'ємна скульптура»

Матеріал: циліндр (конус, куб), паперові деталі для оформлення, клей, пензлі, олівці, фломастери.

Інструкція проведення. Діти конструюють різні предмети з готових об'ємних форм, зокрема циліндра (конуса, куба) і т. ін. Конструкції

доповнюють різними паперовими деталями. Вироби мають відрізнятися оригінальністю, виразністю, естетичністю.

«Конструювання з природного матеріалу»

Завдання: використовуючи різні природні матеріали (шишки, каштани, жолуді, черепашки, яєчну або горіхову шкаралупу, насіння плодів, мох, пір'я тощо), створити образ-конструкцію за задумом упродовж відведеного для роботи часу (5 хв.).

«Подарунки»

Матеріал: залишковий матеріал – клаптики хутра, пір'я, коркові пробки, поролон, дрiт, пластикові стаканчики, пляшки, канцелярське приладдя тощо. Інструкція проведення. Дітям пропонують розглянути наданий матеріал і виготовити з нього сувеніри, які можна буде дарувати батькам, друзям, знайомим. Час виконання – 5 хв.

«День народження гномика» (автори В.Кудрявцев, Г.Уразалієва). Перед дитиною у довільній формі розкладені предмети: шнурочок, маленький іграшковий літачок, хусточка, грудка пластиліну, невелика трубочка, мильниця з милом. Експериментатор розповідає історію: «В одній кімнаті жили два веселі гномики: один – унизу, на підлозі, а другий – на верхній полиці великої книжкової шафи. Разом погратися вони не могли – занадто велика відстань їх розділяла. У день свого народження гномик, що жив на книжковій шафі, вирішив запросити на свято друга. Але як тому дістатися нагору? Можливо, йому допоможуть речі, які у нас є? Як їх можна використати, щоб гном потрапив на верхню полицю книжкової шафи? Які б з них ти вибрав?»

Обробка даних. Критеріями оцінювання виконання завдань виступають:

- 1) продуктивність (легкість);
- 2) оригінальність (своєрідність мисленнєвих дій, незвичність підходу до проблеми);

3) варіативність (вміння шукати аналоги, комбінувати, реконструювати образи);

Аналіз творчих тенденцій продуктивної діяльності дошкільників включає також оцінку здатності дітей до цілеспрямованого пошуку аналогів, комбінування, реконструювання;

4) гнучкість (здатність пропонувати різноманітні ідеї, використовуючи різноманітні стратегії розв'язування; кількість різних категорій задумів - світ природи, тваринний світ, людина, техніка тощо).

У другій частині заняття дітям пропонувалося прослухати і заспівати улюблені пісні.

У ході проведення цього заняття звертали увагу на: інтерес (допитливість, спілкування з дорослими та однолітками під час виконання завдань; запитання дитини до дорослого); ініціативу дітей (виявлення бажання включитися у пізнавальну діяльність; активні дії, спрямовані на досягнення позитивного результату пізнання); емоційність під час спілкування (позитивне ставлення до пізнавальної діяльності та її результатів; зацікавленість, подив, старанність, радість); самостійність під час виконання завдань (наполегливість у досягненні мети пізнавальної діяльності, незалежність від інших, сміливість); оригінальність відповідей (при слуханні музичних загадок); бажання спілкуватися з експериментатором.

Аналізуючи результати проведених завдань, зазначимо, що:

✓ дошкільники виявили інтерес до особистості педагога, до нової інформації; окремі діти одразу вступають у контакт з дорослим, виявляють ініціативу у спілкуванні як під час заняття, так і після його закінчення;

✓ пізнавальній діяльності дітей старшого дошкільного віку властиві пізнавальні емоції цікавості;

✓ діти не виявляють самостійності у пізнавальній діяльності, охоче

відповідають на однотипні запитання, виконують завдання за зразком. Пізнавальну діяльність окремих дошкільників можна охарактеризувати як самостійну; ці діти

Діти не володіють достатньою саморегуляцією розуміння та навичками планування практичної діяльності. Під час виконання завдань переважають дії наслідування, стереотипні аналогії. Об'єкти зображуються з невеликою кількістю різноманітних деталей, здебільшого за принципом структурного комбінування. Діти здатні зосереджуватись на завданні, адекватно розуміти його зміст, їм характерний високий рівень розуміння. Вони самостійно, з легкістю продукують образи, здебільшого складні, створені за принципом структурного, функціонального, структурно-функціонального комбінування.

На основі здобутих даних ми виявили, що у 36% дітей відсутній прояв позитивного ставлення до пошукової діяльності і інтелектуальних емоцій, адекватність емоційних проявів та реакцій у дітей на пізнавальну діяльність, яскраво виражене особистісне ставлення до незнайомих явищ. Рівень сформованості пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку за емоційним критерієм ми визначали за наступною сіткою:

Загальна сума балів:

13 – 11 балів – достатній рівень;

10 – 7 балів – середній рівень;

6 і менше балів – низький рівень.

Таблиця 2.1.2

Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості пізнавальної активності (емоційний критерій)

Рівні сформованості емоційного критерію	КГ (20 осіб)		ЕГ (20 осіб)	
	К-сть	%	К-сть	%
Високий	4	20	3	15
Середній	10	50	8	45
Низький	6	30	9	40

Результати обстеження сформованості емоційного критерію розвитку пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку показали, що в дітей не сформована достатньо емоційна сфера, що пов'язано з відсутністю позитивного ставлення до пошукової діяльності і інтелектуальних емоцій, з неадекватністю емоційних проявів та реакцій у дітей на пізнавальну діяльність.

Розробляючи діагностичні бесіди для виявлення ступеня сформованості *когнітивного критерію* у дітей старшого дошкільного віку, ми виходили із тих вимог, які передбачені Базовою програмою розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» та намагались виявити наявність певного запасу знань, умінь, вміння отримувати знання, наявність пошуково спрямованих суджень про художню працю.

Бесіди «Що ти знаєш про аплікацію, тканину, природний матеріал, використаний матеріал, вишивку» та «Які матеріали та інструменти ти знаєш?» (Додаток В) мали на меті з'ясувати рівень сформованості знань дітей про види художньої праці та необхідність дізнаватися про них.

Відповіді на запитання оцінювалися за 12-бальною шкалою, і визначалися за критеріями, поданими в таблиці 2.1.3.

Таблиця 2.1.3

Критерії оцінки рівня знань про художню працю (за когнітивним критерієм)

№ п/п	Рівень	Якість відповіді дитини
1.	Високий 9-12	Відповідь повна. Дитина дає пояснення, наводить приклади.
2.	Середній 4-8	Відповідь непоширена. Пояснення дитиною надаються лише після додаткових запитань дорослого.
3.	Низький 1-3	Відповідь коротка. Дитина не може дати жодних пояснень.

Такий стан (40% дітей КГ та 30% дітей ЕГ низького рівня) можна пояснити відсутністю певного запасу знань, пошуково спрямованих суджень про художню працю, матеріали та інструменти, технологічні особливості

обробки матеріалів, принципи створення композицій, невміння отримувати означені знання, а також недостатньою увагою з боку вихователів та батьків щодо підвищення пізнавальної активності у старших дошкільників засобом залучення їх художньої праці.

Таблиця 2.1.4

Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості пізнавальної активності (когнітивний критерій)

Рівні сформованості когнітивного критерію	КГ (20 осіб)		ЕГ (20 осіб)	
	К-сть	%	К-сть	%
Високий	5	25	5	25
Середній	7	35	6	45
Низький	8	40	9	30

У подальшій роботі доцільно звернути увагу на формування у дітей усвідомлення важливості художньої праці у їхньому житті, потреби у їх використанні в повсякденній життєдіяльності.

Для вивчення наявності у дітей вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань, прояв ініціативи в пізнавальній діяльності, потреба у використанні знань в самостійній діяльності (*мотиваційно-діяльнісний критерій*) використовувалася методика зіткнення мотивів Л. Максимова і М.Матюхіної. Дітям пропонувалося вибрати з двох завдань:

✓ тим, хто хоче більше дізнатися про художню працю, матеріали та інструменти роботи з папером, картоном, природним матеріалом, тканиною, ниткам, бісером спробувати самостійно дізнатися про них, або використати ті знання, якими вони володіють на даний момент, які вони використовували раніше;

✓ дітям казали, що завдання однакові за складністю виконання і можна вибирати будь-яке, але той, хто віддасть перевагу першому завданню, повинен впоратися з ним самостійно, а у вирішенні другого – може розраховувати на допомогу вихователя.

Високий рівень мотивації визначено тільки в однієї дитини старшої групи, середній – у 16, й низький – у 3 дошкільнят.

За даними частоти вибору мотивів виявлено, що 80% хлопчиків і 70% дівчаток у художній праці приваблює лише конструювання з природного матеріалу. Дізнатися про види художньої праці бажають 20% хлопчиків і 10% дівчаток, щоб заслужити похвалу вихователя.

Отже, велика кількість дітей не розуміють ролі художньої праці у їхньому житті, не бачать потреби у її використанні в повсякденній життєдіяльності.

Для оцінки вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань, прояву ініціативи в пізнавальній діяльності, потреби у використанні знань про художню працю, матеріали та інструменти, технологічні особливості обробки матеріалів, принципи створення композицій в самостійній діяльності ми використали метод експертної оцінки (бесіда з педагогами про прояв найбільшої зацікавленості з боку дітей до художньої праці; чому саме віддають перевагу діти на занятті з художньої праці, як часто і скільки дітей здатні самостійно дізнаватися про художню працю, матеріали та інструменти, технологічні особливості обробки матеріалів, принципи створення композицій).

Для оцінювання вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань були вибрані наступні характеристики: багато знає про матеріали та інструменти, технологічні особливості обробки матеріалів, принципи створення композицій та використовує їх на занятті; активно засвоює нові технологічні прийоми обробки матеріалів для створення поробок, виробів, цілісних композицій.

Оцінювання проводилося за 5-бальною системою за такою схемою: вибрано 4 характеристики – «5» балів; 3 характеристики – «4»; 2 характеристики – «3».

Для визначення вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань, прояв ініціативи в пізнавальній

діяльності, потреба у використанні знань в самостійній діяльності потрібно було вибрати наступні характеристики: постійно поповнює свої знання про художню працю, технологічні особливості обробки матеріалів тощо; постійно бере участь у проведенні виставок поробок, присвячених вишивці, бісероплетінню, тощо, які проводяться у дошкільному навчальному закладі; дізнається від батьків та вихователів про звичаї витинанки; систематично цікавиться мякою іграшкою тощо. Оцінювання проводилося за 5-бальною системою.

На основі здобутих даних ми визначили рівень сформованості пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку (мотиваційно-діяльнісний критерій).

Отримані показники відображені в таблиці 2.1.5.

Таблиця 2.1.5

Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості пізнавальної активності (мотиваційно-діяльнісний критерій)

Рівні сформованості мотиваційно-діяльнісного критерію	КГ (20 осіб)		ЕГ (20 осіб)	
	К-сть	%	К-сть	%
Високий	5	25	4	20
Середній	12	60	10	55
Низький	3	15	6	25

Аналіз результатів показує, що більшість дітей досліджуваного віку мають середній рівень сформованості пізнавальної активності (60% КГ та 55% ЕГ). Високий рівень сформованості пізнавальної активності лише у 25% дітей КГ та у 20% дітей ЕГ. У той же час зафіксовано 15% дітей КГ та 25% дітей ЕГ з низьким рівнем сформованості пізнавальної активності.

Таблиця 2.1.6.

Шкала для оцінки рівнів сформованості пізнавальної активності (в балах)

№ №	Рівні сформованості	Емоційний критерій	Когнітивний критерій	Мотиваційно-діяльнісний	Загальна оцінка сформованості пізнавальної

					активності
1.	Високий	8 – 10	7 – 10	8-10	23 – 30
2.	Середній	4 – 8	3 – 7	4-7	11-22
3.	Низький	1 – 4	1 –3	1-3	3 – 10

Максимально можлива кількість балів за виконання завдань по всім критеріям – 30 балів.

Отримані результати відображені в таблиці 2.1.7

Таблиця 2.1.7

Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості пізнавальної активності (за результатами констатувального експерименту)

№ п/п	Рівні сформованості пізнавальної активності	КГ (n=20)	ЕГ (n=20)
		К-сть %	К-сть %
1.	Високий	23,3	20
2.	Середній	48,4	48,3
3.	Низький	28,3	31,6

Проаналізувавши всі результати обстеження, ми отримали дані, які демонструють рівень сформованості усіх трьох критеріїв, і занесли їх до протоколів.

Значна частина вихованців цих груп показала середній рівень сформованості пізнавальної активності. 23,3% дітей КГ та 20% ЕГ продемонстрували високий рівень сформованості зазначених показників. Із низьким рівнем сформованості цих критеріїв було виявлено 28,3% дітей КГ та 31,6% – ЕГ – це достатньо великий показник. Ступінь сформованості пізнавальної активності у дітей ЕГ та КГ можна побачити на

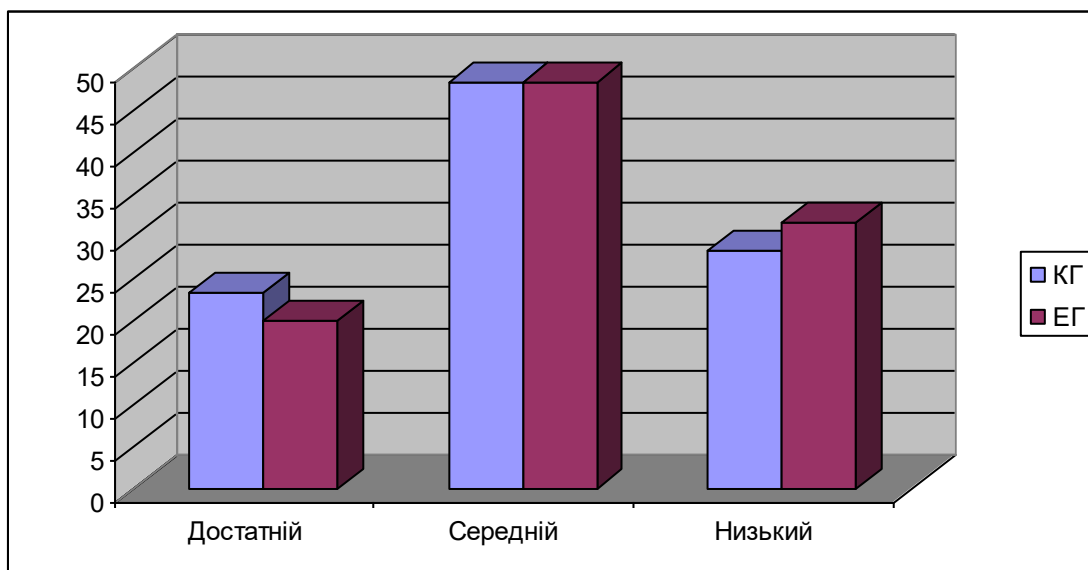

Рис. 2.1.4. Співвідношення рівнів сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку експериментальної та контрольної груп на констатувальному етапі експерименту

Таким чином, ми можемо резюмувати, що необхідно покращити рівні сформованості усіх показників виведених нами критеріїв. Особливу ж увагу слід звернути на когнітивний та діяльнісний критерії, оскільки сформованість одного із них вестиме за собою більш високу сформованість іншого.

Аналіз отриманих даних дозволив нам зробити наступні висновки: залученню дітей старшого дошкільного віку до художньої праці відводиться значне місце у виховному процесі ДНЗ; дітей залучають до художньої праці на заняттях, в ігровій та самостійній діяльності; педагогічний потенціал художньої праці оптимально не реалізується; у процесі залучення до художньої праці недостатньо реалізується особистісно-орієнтований підхід до дітей; в умовах сім'ї не надається достатня методична допомога батькам щодо залучення дітей до художньої праці; не здійснюється оптимальний добір методів, прийомів, форм, засобів залучення дітей до художньої праці; не відбувається систематичного, планомірного, послідовного залучення старших дошкільників до художньої праці з метою розвитку пізнавальної активності.

2.2. Система педагогічної роботи з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці

З метою підвищення пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці ми розробили комплекс заходів, який передбачав виконання визначених умов:

- ✓ збагачення досвіду пізнавальної діяльності;
- ✓ реалізація особистісно-орієнтованого підходу до дітей у процесі підвищення пізнавальної активності;
- ✓ оптимального добору методів, прийомів, форм, засобів формування пізнавальної активності;
- ✓ систематичного, планомірного, послідовного використання педагогічного потенціалу художньої праці для формування пізнавальної активності.

Наша робота проводилася у три послідовні етапи.

На освітньо-спонукаючому етапі формувального етапу експерименту педагогічний вплив спрямовувався на забезпечення динаміки рівня пізнавальної активності дітей.

Вирішення умови збагачення досвіду пізнавальної діяльності у формуванні пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку відбувалося на заняттях, які мали в основі не тільки трудову, але й художньо-естетичну діяльність, потребували розвитку особливого виду сприймання – естетичного. У процесі засвоєння знань у дітей формувалися способи сприймання (уміння спостерігати, розглядати, обстежувати предмети, які слугували зразком для виконання роботи або надавалися для ознайомлення), розвивалися пізнавальні процеси (мислення, увага, пам'ять, мовлення).

Використання різного інформаційного матеріалу, який включали у підготовчу частину заняття у формі бесід і розповідей, збагачувало функціональне сприймання дитини емоційним, психосоціальним досвідом, що утворювало підґрунтя для інтелектуально-художнього розвитку дитини,

розуміння нею основних засад художнього образу та виражальних засобів твору – форми, розміру, кольору, розрізнення і називання властивостей і якостей предметів (гладкий, шорсткий, м'який, металевий, дерев'яний, скляний, бавовняний тощо) (Додаток Ж).

Організація занять з художньої праці в основній частині передбачала реалізацію певних етапів: показ вихователем способів виконання роботи, безпосередня робота дітей над опануванням нових умінь або удосконалення раніше засвоєних.

Діти у процесі занять ознайомлювалися з властивостями різних матеріалів, з якими можуть зустрічатися в домашньому користуванні – паперу, картону, ниток, фарби, клею, тканини тощо. Засвоюючи елементарні уявлення про властивості різних матеріалів, пояснювали дітям, що з них можна виготовити речі, використовуючи для цього різноманітні інструменти, способи з'єднання деталей (приклеювання, пришивання, плетіння тощо).

Важливим для подальшої трудової діяльності дітей було оволодіння ними можливостями та особливостями роботи з різними матеріалами, знаряддями праці, техніками виготовлення виробу. Особливого значення у формуванні пізнавальної активності дітей мало експериментування дитини із різними матеріалами для ручної праці (папір різних видів, тканина, природний матеріал, синтетичний використаний матеріал, тісто тощо).

Художня праця вводилася до освітнього процесу ДНЗ після того, як діти набули необхідних умінь у галузі зображальної діяльності на заняттях з конструювання, ліплення, аплікації. Окрім того, до старшої групи дошкільники вже мали навчитися аналізувати зразок, схему, малюнок, виокремлювати частини виробу, визначати способи їхнього поєднання, співвідношення, розташування, розміри, розташування в просторі тощо

Заняття з художньої праці проводилися як предметні, тобто – односпрямовані. Вибір такого виду заняття надавав вихователю можливість вирішувати низку завдань, пов'язаних із засвоєнням дітьми знань у галузі художньої практики (Додаток Г, Д, К) . Більшою мірою на таких заняттях

зверталася увага на опанування дітьми навичок практичної роботи з різними матеріалами (природним матеріалом, глиною, солоним тістом, використаним матеріалом тощо) (Додаток Е).

Теоретичний вид занять використовувався вихователями напередодні ознайомлення дітей з новими художніми техніками (флористика, паперопластика, вишивка тощо). Педагог ґрунтовно готувався до проведення такого заняття, у тому числі – щодо добору мистецтвознавчої інформації та наочних засобів, які її конкретизують, роблять більш цікавою і зрозумілою для дітей. На теоретичних заняттях з художньої праці вихователь проводив мистецтвознавчі бесіди («Що таке оригамі?», «Познайомимося з папером» тощо) (Додаток Е).

Використання інформаційно-рецептивного метода передбачало пряму передачу дітям знань, формування вміння організувати сприймання, систематизувати й структурувати навчальний матеріал. Цей метод використовувався вихователем у процесі спостережень, обстежень предметів, при розгляданні предметів, виробів, предметів та явищ навколишнього життя. Вихователь заздалегідь обирав об'єкт для обстеження або спостереження, продумував запитання, які допоможуть спрямувати увагу дітей на ті характерні риси об'єкта, який діти будуть втілювати в майбутній творчій роботі з художньої праці.

Використовуючи на заняттях з художньої праці метод етапності, педагог спочатку формулював тему, яку діти мають розкрити у своїх роботах. Потім демонстрував готові вироби-зразки, що були варіантами втілення задуму. На наступному етапі дошкільники освоювали способи виготовлення виробу, спостерігаючи за роботою педагога, який показував послідовність виконання. Діти намагалися повторити дії дорослого, а в подальшому вони самостійно розвивали тему-задум, включали у даний процес свій досвід, уяву і фантазію.

Джерелом розвитку довільної уваги для дошкільника були інструкції дорослого на заняттях і в повсякденному спілкуванні. При цьому дорослий

ставив не тільки мету, але і способи її досягнення, порядок дій за словесною інструкцією, використовував жести, слова, зміну інтонації голосу, показ зразків.

Для активізації довільної уваги вихователь ставив чітко сформульовані завдання, використовував змагальні моменти, дисциплінарні вимоги, прийоми «підживлення» уваги яскравими, незвичайними, «мимовільними» сигналами. Використання вихователем на занятті з художньої праці загадок, поява Незнайка, Знайка, поставлені від їхнього імені завдання та запитання активізували дітей і допомагали організувати увагу.

Ми використовували комплексний підхід до організації заняття художньою працею як потужний засіб формування пізнавальної активності. З цією метою заняття художньою працею проводили за допомогою метода інтеграції, включаючи в їхню структуру елементи ігор, пісень, твори художньої літератури, образотворче мистецтво, математику, розвиток мовлення, театралізовану діяльність.

Міжпредметні зв'язки мали особливе значення для формування природничо-наукових понять. Зокрема, при вивченні теми «Комахи» ми поєднували виготовлення комах способом паперової пластики. Таке заняття ми поєднали з елементами читання (твори про комах), рідної мови (підібрати прикметники до назви комах, створивши кольорову гаму), музики (слухання творів).

Зміст навчально-ігрового середовища узгоджувався з пізнавальними можливостями дітей, з обсягом інформації, що відповідало пізнавальним потребам і активізувало зацікавленість. Збагаченню знань дітей, мотивуванню їх на подальшу роботу слугувало розглядання ілюстрацій, іграшок, картинок, в яких чітко простежується образ предмета.

Початковою та найбільш простою формою навчання ручної праці було виконання виробів за зразком. Дітям пропонувалися зразки виробів з різних матеріалів і, як правило, показувалися способи їх відтворення. Дана форма забезпечувала пряму передачу дітям готових знань, способів дій, які

ґрунтувалися на наслідуванні. Разом з тим в її рамках забезпечувався перехід до самостійної, пошукової діяльності творчого характеру.

Після того як діти під керівництвом вихователя виготовлять виріб, їм пропонується самостійно провести конструювання аналогічного або дещо складнішого, але подібного за конструкцією виробу.

Організація роботи за коментарем вихователя полягала у тому, що вихователь по черзі показував конструкції деталей, демонстрував прийоми їх виготовлення та з'єднання деталей, порядок обробки виробу, використання за призначенням. Діти займалися репродуктивною діяльністю, відтворювали, копіювали дії вихователя.

Навчання дошкільників художньої праці, залучення їх до художньо-продуктивної діяльності відбувалося не лише на заняттях, але й у повсякденному житті, у часи, відведені в організації життєдіяльності дітей для самостійної роботи, що виникла за ініціативи самих дітей.

Систематичному, планомірному, послідовному використанню педагогічного потенціалу художньої праці для формування пізнавальної активності сприяло своєчасне навчання умінь вносити суттєві зміни в характер творчої діяльності. Володіючи навичками художньо-предметної діяльності, діти успішніше втілювали свої задуми у життя. Для них стали посильними більш високі вимоги: самим обрати тему майбутньої роботи, продумати, які дії зробити, щоб виріб вийшов красивим, акуратним, як дібрати потрібний матеріал.

Набуття дітьми необхідних знань та умінь у галузі художньої праці було більш ефективним, коли педагог знаходить звертався до вже набутих дітьми понять та практичних умінь при засвоєнні нового.

Створюючи умови для пізнавальної активності дітей, використовували ігри, які виховують вміння групувати, узагальнювати предмети за певними ознаками; ігри, що вимагали від дітей вміння відрізнити реальні явища від нереальних, помічати алогізм, робити правильні висновки, розуміти гумор;

ігри, які виховують вміння володіти собою, увагу, винахідливість, кмітливість.

Ефективною у формуванні досліджуваного явища була педагогічна просвіта батьків (індивідуальні консультації, бесіди, ознайомлення з науково-методичною літературою, батьківські збори та інше) з метою привернення їхньої уваги до підвищення пізнавальної активності дітей та значення художньої праці в цьому, зокрема. У результаті батьки відзначили значне підвищення рівня їхніх теоретичних знань, а також практичних умінь і навичок з організації проведення різних форм роботи з формування пізнавальної активності дітей в сім'ї (Додаток 3).

Ми використовували такі засоби впливу на процес формування пізнавального інтересу: дидактичні, розвивальні ігри, спостереження за тваринами, птахами, рослинами, досліди, вправи, проблемні запитання, ігри, діалог, показ, пояснення, ситуації-несподіванки, сюрпризні моменти.

Ефективним засобом підвищення пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку було використання ситуативного пізнавального інтересу, тобто інтересу до ігор, до певного пізнавального матеріалу, який знаходиться у їх змісті. Ми використовували ігри, що формують вміння виділяти основні, характерні ознаки предметів і явищ, порівнювати, зіставляти їх. Проводилися вони за типом ігор-загадок, спрямованих на вміння складати зв'язну, цікаву, послідовну розповідь про той чи інший образ, з огляду на всю сукупність його ознак, на вміння порівнювати, класифікувати, узагальнювати, що сприяло активізації словника дітей, розширювало ознайомлення дитини зі світом речей, явищ, їх властивостями, якостями.

Змістом другого, *репродуктивно-інструктивного етапу* нашої роботи було забезпечення інтеграційного комплексу найбільш ефективних форм, методів і прийомів формування пізнавальної активності у процесі художньої праці: заняття, бесіди, розповіді, дидактичні і сюжетно-рольові ігри, розв'язування проблемних ситуацій, розглядання ілюстративних матеріалів,

пояснення, показ, ускладнення, полегшення вправи, заохочення. Мета та завдання цих форм роботи підпорядковувалися підвищенню пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку (Додаток М).

Для збагачення досвіду пізнавальної діяльності на заняттях з художньої праці з метою розвитку перцептивно-мнемічної активності (активність сприйняття і запам'ятовування знань) діти вчилися помічати незвичайні образи, оригінальні форми, незнані раніше способи декорування виробів тощо. Діти помічали не тільки яскраве, помітне, гучне, але незвичайне – те, чого не було в їх досвіді. Так, проводячи попередню роботу з дітьми щодо втілення у майбутніх роботах краси та своєрідності пейзажу, вихователь на прогулянці спрямував увагу дітей на розглядання краси дерев, що знаходяться на найближчій алеї або навколо будівлі садочка. Педагог цілеспрямовано ставив перед дітьми завдання запам'ятати, якого кольору дерева, ялинки, запам'ятати форми та розташування об'єктів, оскільки все це потім діти будуть відтворювати у власних творчих роботах.

Вчили «читати» і створювати прості схематичні зображення різноманітних об'єктів, орієнтуватися у схематичному зображенні простого за формою предмета, невеликого літературного твору. Педагог надавав на початку заняття дітям інструкції на кшталт: «Подумай, як краще зробити кошик для чарівного гнома?» або «Розкажи, що ти задумав зробити. Що тобі потрібно для роботи?» На заняттях з художньої праці вихователь вчив дітей формулювати різні за складністю задуми та втілювати їх за допомогою технічних прийомів художньої ручної праці, добору різноманітних матеріалів для роботи, а також за допомогою використання засобів втілення художнього образу.

Особливу увагу звертали на розвиток імажинативних здібностей та умінь: використовувати замітники предметів; здійснювати «опредмечування» невизначеного об'єкта; створювати образи на основі словесного опису або неповного графічного зображення; оперувати уявними образами простих багатовимірних об'єктів (просторова уява);

підпорядковувати власну уяву певному задуму, створювати і послідовно реалізовувати план цього задуму.

Для розвитку аналітичного сприймання звертали увагу на осмислення художніх засобів творів мистецтва: колір та його відтінки; форму виробу, його фактуру й текстуру, виразність ліній. Дітей навчали таких основних засобів виразності твору, як ритм, симетрія, формували уміння оком сприймати художній образ, вчили розрізняти характерні особливості кожного кольору, сприяли розвитку емоційної чутливості дітей на кольоровий образ, вчили розуміти його зміст. Формували уміння розповідати про свої художні враження, використовувати образні порівняння та вміти надавати оцінку творам мистецтва. Вчили застосовувати отримані знання у власній художньо-продуктивній діяльності.

Добираючи методи, прийоми, форми, засоби формування пізнавальної активності для другого етапу експерименту, ми використовували підготовчі, комбіновані, комплексні, творчі, практичні заняття. Діти ознайомлювалися з матеріалами, способами роботи з ними, видами художніх технік (аплікація, вирізання, шиття тощо), способами дій з інструментами та іншим обладнанням.

Комбіновані заняття як особливий тип організованого навчально-розвивального спілкування вихователя з дітьми визначалися ефективністю поєднання теоретичної та практичної частини роботи. Наприклад, у теоретичній частині заняття діти уточнювали знання про розкрій тканини (ознайомлення із шаблоном), обговорювали, обмінювалися думками про специфіку даної роботи, можливості застосування умінь розкроювання та використання шаблону в пошитті м'якої іграшки, створенні конструкцій на основі розкрою інших матеріалів. Практичну частину заняття становили вправи «Маленькі кравці», «Наше ательє» тощо (Додаток Е).

Комплексні (інтегровані) заняття визначалися можливістю забезпечення системності знань дітей у різних галузях знань і видах діяльності.

Творчому заняттю передували підготовчі заняття, які в своїй сукупності були спрямовані на накопичення уявлень за обраною темою і на розв'язання навчальних завдань: оволодіння способами обстеження об'єктів зображення, ознайомлення з елементами зображальної граматики, вдосконалення техніки зображення та ін.

Методи та методичні прийоми, які добирав вихователь на занятті з художньої праці, забезпечували керівництво як зовнішніми, так і внутрішніми діями дітей у галузі художньо-продуктивної діяльності, сприяли вирішенню формувальній пізнавальній активності.

Завданням вихователя було добирати та ефективно використовувати на занятті такі методи та прийоми, які нададуть змогу кожній дитині проявити свою активність, розумові здібності, творчість, відкрити для себе щось нове.

На етапі обговорення задуму майбутньої роботи вихователь спрямовував пошукову активність дітей на визначення головної ідеї твору, його образу, а потім уточнював з дошкільниками, які способи такого творчого втілення вони оберуть. При цьому увага дітей зосереджувалася як на головному елементі даної роботи, так і на найбільш доступних способах виконання роботи. При конкретному й чіткому визначенні шляхів здійснення задуму діти більш упевнено й самостійно реалізували його на заняттях з художньої праці.

Дослідницький та евристичний методи активно використовувалися з метою навчання дітей пошуку самостійного розв'язання художньо-творчого завдання. Дослідницький метод ми пов'язували з дитячим експериментуванням. Так, пропонуючи дітям виготовлення виробів з паперу, ми знайомили їх з широким колом видів цього матеріалу – обгорткового, гофрованого, тютюнового, оксамитового тощо. Потім діти під керівництвом вихователя ознайомилися з властивостями паперу. Задля цього вихователь проводив дослідження щодо: визначення відтінків і кольорів паперу; розрізнення його за товщиною; можливості дій з папером (рвати, різати,

гофрувати, згинати тощо); попливе чи потоне (папір і вплив води на його якості).

Різноманітні досліди, моделювання та конструювання розвивали у дітей практичне мислення, спостережливість, увагу до деталей і вміння використовувати їх у конкретних ситуаціях, навички дослідження властивостей об'єктів тощо.

Добре продумані творчі завдання (наприклад, такі настанови педагога: зміни, знайди інше розв'язання, придумай) спонукали до використання набутих знань, умінь, навичок у предметах, виготовлених з власної ініціативи. Дитину «підштовхували» до розуміння того, що можна знайти нові комбінації, видозмінити раніше зроблене, до усвідомлення реальної можливості знайти застосування своїй продукції у житті. Таким чином, виникала атмосфера творчості й співпраці з дорослим.

Для розвитку пізнавальної активності старших дошкільників елемент новизни, незавершеності був присутній на кожному занятті; творчі завдання підбирали так, щоб вони були спрямовані на розв'язання поставленого завдання. Наприклад, як творче завдання на заняттях з художньої праці дітям пропонували придумати порівняння та епітети до художнього образу майбутнього виробу.

Використання творчих завдань відбувалося на певних етапах заняття з художньої праці. Як правило, спочатку розглядалися різноманітні дрібні предмети, виготовлені власноруч, як зразки. Педагог запитував дітей про матеріал, з якого вони виготовлені, його властивості, про послідовність роботи, пропонував знайти кілька варіантів виготовлення, подумати над декоруванням.

Для ефективної організації самостійних занять дітей художньою працею вихователь мотивував їх на створення різноманітних виробів, іграшок, атрибутів для ігор. Цьому допомагали спостереження за навколишньою дійсністю, в процесі яких діти отримували різноманітні враження, співставляли образи дійсності з тими, які створювалися ними на

заняттях. Вихователь спрямовував увагу дітей на можливість збагачення їхніх творчих робіт новими ідеями у розкритті образу, використання конструктивних прийомів тощо.

Організуючи роботу з художньої праці поза заняттями, вихователь показував необхідні прийоми конструювання виробу, давав поради, як технологічно краще здійснити задум. З метою підтримки сталого інтересу до таких занять вихователь сам повністю виконував виріб, але обов'язково залучаючи до допомоги дітей (нарізати папір, дібрати відповідні нитки, склеїти дрібні деталі тощо), радився з ними.

З метою розширення знань дітей про особливості художніх технік вихователь створив відповідні альбоми з фотографіями зразків виробів в різних техніках, альбоми, фотографії в яких відтворювали різну тематику та різні варіанти однієї й тієї ж теми (транспорт, будівлі тощо). Переглядаючи їх, малята знаходили цікаві ідеї для занять художньою творчістю у час самостійної діяльності. Доцільним було також збереження кращих робіт дітей як своєрідні творчі орієнтири та зразки для інших дітей.

Володіючи навичками художньо-предметної діяльності, діти успішніше втілювали свої задуми у життя. Їм стали посильними більш високі вимоги: самим обрати тему майбутньої роботи, продумати, які дії зробити, щоб виріб вийшов красивим, акуратним, як дібрати потрібний матеріал.

Систематичне, планомірне, послідовне використання педагогічного потенціалу художньої праці для формування пізнавальної активності передбачало своєчасне навчання умінь вносить суттєві зміни в характер творчої діяльності.

Попереднє планування роботи давало можливість дитині в процесі самої праці спрямувати свої сили на ускладнення конструкції виробу, його ретельну обробку, а також швидше отримати потрібний результат.

Формуванню мотиваційної активності (стимуляція різних видів пізнавальної активності, формування позитивного ставлення до засвоєння матеріалу, сприяв аналіз дитячої діяльності на занятті, результативність

праці, характеристика творчих здобутків кожної дитини стосовно виконаної нею роботи.

На другому етапі стало можливим забезпечення дошкільників засобами (предмети, символи, іграшки, технічні засоби навчання та інші) та способами (аналогія, комбінування, заміна та інші) вирішення творчих завдань у різних видах діяльності. Особливу увагу надавали стимулюванню проявів пізнавальної активності кожної дитини в умовах підгрупи. Окремим завданням педагога було допомогти кожній дитині зайняти сприятливу для розвитку пізнавальної активності позицію у колективі однолітків. Провідною метою на цьому етапі роботи було становлення навичок активного пізнання в умовах взаємодії дитини з дорослим і групою однолітків.

Діяльність батьків в умовах взаємодії з вихователем передбачала створення вдома позитивного емоційного клімату, надання можливостей застосування різних засобів (енциклопедій, пізнавальної літератури, конструювання, малювання, технічних засобів та ін.) з метою стимулювання пізнавальної активності дошкільників. Для цього батькам надавались відповідні консультації, поради, пропонувалася педагогічна література.

Постійна підтримка і позитивна оцінка з боку дорослих проявів пізнавальної активності та самостійності дітей дозволила покращити емоційний клімат у дитячому колективі, певною мірою впливати на самооцінку, характер пізнавальної діяльності, статус дітей у групі однолітків.

Діяльність дітей передбачала вирішення творчих завдань у дитячій підгрупі, метою яких були: розвиток пізнавальної діяльності дошкільників (уміння думати, розмірковувати, порівнювати, робити висновки, встановлювати зв'язки та ін.); активізація пізнання через зближення дітей у підгрупі (розпізнавання, партнерство, співробітництво); накопичення досвіду пізнання, умінь і навичок самостійної роботи у підгрупі; закріплення адекватної самооцінки.

На третьому, активно-діяльнiсному етапi роботи, було створено можливостi для розширення, поглиблення та варiативного застосування дiтьми свого пiзнавального досвiду.

Органiзацiю навчальних вправ ми будували так, щоб враховувати механiзм ускладнення завдань, що постають перед дiтьми. Так, наприклад, самостiйному складанню дiтьми розповiдi про переваги технiки паперопластики передує попереднє виконання ними численних вправ з папером, в яких елементи їх творчої дiяльностi поступово зростають.

Успiшнiсть творчої працi визначалася захопленiстю i здатнiстю дiтей знаходити оригiнальнi рiшення в поставлених завданнях.

Операцiйно-дiєву активнiсть (пов'язану з виконанням рiзних видiв розумових дiй у внутрiшньому планi) стимулювали за допомогою рiзноманiтних мисленнєвих перетворень (дiї): перегрупування початкових елементiв, розчленовування та з'єднування елементiв у цiле та iншi. Образнi (наочнi), понятiйнi (абстрактнi) та практичнi (дiяльнiснi) компоненти мисленнєвої дiяльностi активiзували правильно поставленими перед дитиною завданнями, поєднанням практичних дiй у галузi художньої працi з виконанням мисленнєвих операцiй.

Вихователь керував формуванням замислу творчої роботи, що потребувало активiзацiї попереднього досвiду. Частково-пошуковий метод використовувався тодi, коли педагог пропонував дiтям виконати творче завдання: втiлити в роботi образ казкового героя, сюжет лiтературного твору або реалiзувати власний задум.

Завершальним етапом такої роботи була поява нових продуктiв дитячої дiяльностi. Саме на цьому етапi дитина починала цiкавитись якiстю своєї продукцiї, намагалася зробити її якнайкраще, вiдчувала задоволення вiд виконаної роботи.

Коли в дiтей накопичився досвiд створення виробiв рiзноманiтними способами, ми надали їм можливiсть аналізувати зразки з позицiй способу їхнього виготовлення. Так, вихователь пропонував дiтям виготовити об'ємнi

фігурки тварин з паперу на основі конуса, циліндра. Дитина обирала той або інший спосіб роботи. Уміння знаходити спосіб створення основи конструкції розвивав самостійність дитини у виборі кольорів, розмірів, можливих деталей, прикрас для конкретного, задуманого нею виробу.

Для стимулювання пізнавальної активності ми використовували прийом сумніву-роздуму. За допомогою такого роду занять діти могли обґрунтовувати власні думки, оскільки включався механізм регуляції пізнавальної діяльності, що полягало в цілеспрямованості тих внутрішніх психічних дій, якими реалізувався процес пізнання. Питання надавали завданням проблемного характеру, збуджували дітей до пошуку способів рішення.

Вихователь аналізував дитячу діяльність на занятті, тобто трудові вміння і навички, а також результативність праці, характеризував творчі здобутки кожної дитини стосовно виконаної нею роботи. Значний виховний і розвивальний ефект давало залучення дітей до активного обговорення виробів товаришів і своїх власних. При цьому розвивалося мислення, мова (граматична будова, зв'язне мовлення, закріплювалися нові слова і поняття), вироблялося вміння зіставляти, порівнювати (дитячі вироби зі зразком вихователя), виховувалася доброзичливість, тактовність, об'єктивність і справедливість. При оцінюванні увага педагога спрямовувалася на проявах моральних якостей (взаємодопомога, співчуття до невдач товариша або радість за нього та ін.).

Після проведеного оцінювання дошкільники організували міні-виставку робіт, використовували їх в іграх-драматизаціях, у сюжетно-рольових іграх, розвагах тощо.

Завдяки використанню потенціалу художньої праці у час, вільний від занять, вихователь збагачував зміст даної діяльності, формувал сталий інтерес дітей до творчості. Поступово змінилося й педагогічне керівництво художньо-продуктивною працею дітей у вільний час – від показу способів

дій до розвитку самостійності, ініціативи у виборі матеріалів та втіленні задуму творчої роботи.

У вільний час діти ліпили з глини фігурки людей, тварин, посуд, створювати тематичні композиції. Для цього дошкільники, як правило, об'єднувалися у підгрупи. Вихователь підтримував такі заняття дітей, товариську атмосферу, що виникала в процесі спільної діяльності, надаючи при цьому необхідну допомогу тим дошкільникам, які мали труднощі у створенні виробу.

Організація самостійної художньо-продуктивної роботи мала в основі не лише удосконалення набутих умінь дітей, але й підвищення мотивації на створення цікавих, красивих, суспільно значущих робіт. У час, відведений для самостійних занять, діти прикрашали до свят групову кімнату, вестибюль садочка, готували посібники для занять: матеріали для ігор, коробки для олівців, підставки для пензликів тощо.

З метою підтримки сталого інтересу до таких занять вихователь може сам повністю виконати виріб, але обов'язково залучаючи до допомоги дітей (нарізати папір, дібрати відповідні нитки, склеїти дрібні деталі тощо), радиться з ними.

Здійснення педагогічної рефлексії, оцінка рівня пізнавальної активності кожної дитини дозволили простежити індивідуальні особливості формування пізнавальної активності кожної дитини (характер спілкування з дорослим, питання до нього, спрямовані на пізнавальні інтереси, особливий інтерес, емоційне ставлення до предмета, постійне прагнення до нього), відповідно до цього добирати ефективні методи впливу як на конкретну індивідуальність, так і на увесь дитячий колектив.

Результати дослідження показали, що у процесі залучення дітей старшого дошкільного віку до художньої праці від етапу до етапу закріплювалися позитивні тенденції пізнавальної активності: збагатилась пізнавальна орієнтація дошкільників, діти виявляли стійкий інтерес до пізнавальної діяльності як з дорослим, так і з однолітками; уміння дітей

самостійно організовувати пізнавальну діяльність сприяло їх об'єднанню за інтересами і спільному прояву допитливості; одержання задоволення від спілкування з оточуючими у пізнавальній діяльності сприяло виникненню у дошкільників оригінальних ідей, нестандартних підходів до розв'язання різноманітних завдань.

2.3. Аналіз результатів проведеної роботи з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці

Ефективність формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці визначалась шляхом порівняння результатів експериментальної роботи та оцінювання наявної різниці експериментальних і контрольних груп методами математичного аналізу.

Основним науковим результатом нашого дослідження була перевірка педагогічних умов, необхідних для здійснення процесу формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку, обґрунтування його шляхів, форм і методів. Виходячи з цього, завданням цього етапу дослідження було:

- проведення аналізу та узагальнення результатів дослідно-експериментальної роботи;
- визначення ефективності впливу розробленої системи роботи з формування пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку та шляхи удосконалення даної роботи.

На контрольному етапі використовувалася методика констатувального експерименту.

З метою оцінки рівня сформованості пізнавальної активності у дітей старшого дошкільного віку (сформованості емоційного критерію) ми визначали емоційні переживання дітей, які найчастіше відчуває дитина під час занять художньої праці, проводили спостереження за дітьми під час

занять, обговорювали результати з вихователями, батьками дітей, опитували дітей до заняття та після заняття з художнього виховання. Результати за 5-бальною системою заносилися у протокол.

Рівень сформованості когнітивного критерію пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку перевірялася у ході бесіди *«Що ти знаєш про аплікацію, тканину, природний матеріал, використаний матеріал, вишивку»* та *«Які матеріали та інструменти ти знаєш?»* за запитаннями констатувального експерименту (див. розділ 2.1). Опитування проводилось у контрольній і експериментальній групах одночасно в однакові терміни. За кількістю правильних відповідей виводився підсумковий рівень знань з художньої праці дітей контрольної та експериментальної груп.

Визначаючи сформованість мотиваційно-діяльнісного критерію і пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку, ми вивчали наявність у дітей вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань, прояв ініціативи в пізнавальній діяльності, потребу у використанні знань в самостійній діяльності, для чого використовувалась методика зіткнення мотивів Л. Максимова і М.Матюхіної та метод експертної оцінки.

Дітям пропонувалося вибрати з двох завдань: тим, хто хоче більше дізнатися про художню працю, матеріали та інструменти роботи з папером, картоном, природним матеріалом, тканиною, ниткам, бісером спробувати самостійно дізнатися про них, або використати ті знання, якими вони володіють на даний момент, які вони використовували раніше; дітям казали, що завдання однакові за складністю виконання і можна вибирати будь-яке, але той, хто віддасть перевагу першому завданню, повинен впоратися з ним самостійно, а у вирішенні другого – може розраховувати на допомогу вихователя.

Для оцінювання вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань були вибрані наступні характеристики: багато знає про матеріали та інструменти, технологічні

особливості обробки матеріалів, принципи створення композицій та використовує їх на занятті; активно засвоює нові технологічні прийоми обробки матеріалів для створення поробок, виробів, цілісних композицій.

Оцінювання проводилося за 5-бальною системою за такою схемою: вибрано 4 характеристики – «5» балів; 3 характеристики – «4»; 2 характеристики – «3».

Після повторного проведення діагностичних методик в експериментальній групі ми можемо зробити висновок, що 35% – мають високий рівень, 57% мають середній рівень, 8% – низький рівень сформованості пізнавальної активності.

Таблиця 2.3.1

**Розподіл дітей старшого дошкільного віку за рівнями сформованості пізнавальної активності
(за результатами контрольного експерименту)**

Рівні сформованості пізнавальної активності	КГ (n=20)	ЕГ (n=20)
	К-сть %	К-сть %
Високий	26,6	35
Середній	50	56,6
Низький	23,3	8,4

Успішність дітей контрольної групи після проведення експерименту виглядає наступним чином: 27% дітей мають достатній рівень пізнавальної активності, 50% - середній і 23% дітей мають низький рівень пізнавальної активності (таб. 2.3.1).

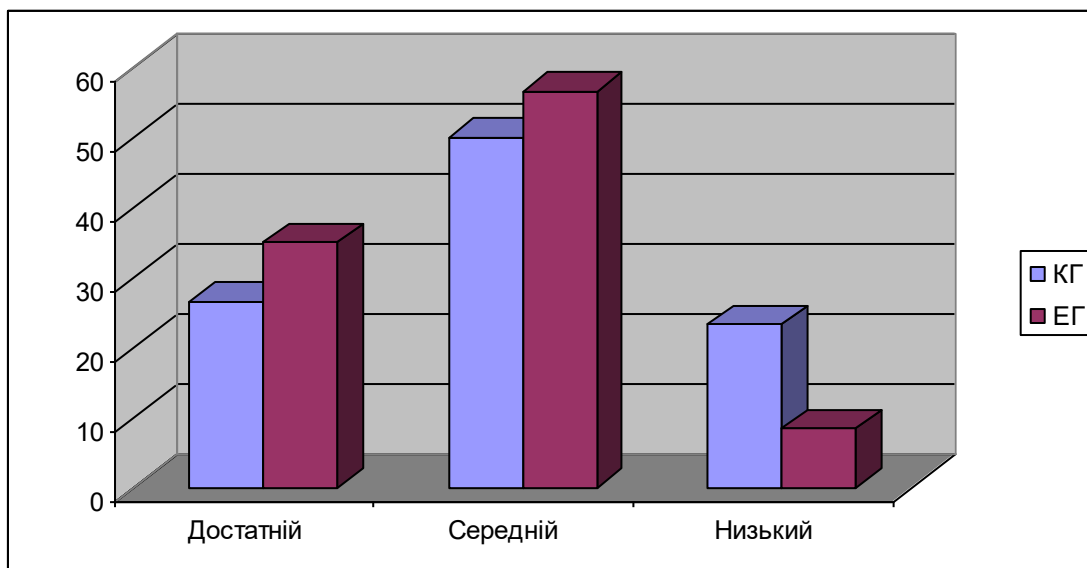

Рис. 2.3.1. Співвідношення рівнів сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку експериментальних та контрольних груп на контрольному етапі експерименту

Якісний аналіз дослідження у експериментальній групі значно змінився, майже у всіх дітей сформована достатньо емоційна сфера, що пов'язано з наявністю позитивного ставлення до пошукової діяльності і інтелектуальних емоцій, з адекватністю емоційних проявів та реакцій у дітей на пізнавальну діяльність.

З'явився певний запас знань, про матеріали та інструменти, технологічні особливості обробки матеріалів, принципи створення композицій та використовує їх на занятті; пошуково спрямованих суджень про художню працю, матеріали та інструменти, технологічні особливості обробки матеріалів, принципи створення композицій; активність у засвоєнні нових технологічних прийомів обробки матеріалів для створення поробок, виробів, цілісних композицій.

При визначенні вміння здійснювати дії практичного і мисленнєвого характеру при вирішенні пошукових завдань, прояв ініціативи в пізнавальній діяльності, потребу у використанні знань в самостійній діяльності ми впевнилися в тому, що діти постійно поповнюють свої знання про художню працю, технологічні особливості обробки матеріалів тощо; постійно беруть участь у проведенні виставок поробок, присвячених вишивці,

бісероплетінню, тощо, які проводяться у дошкільному навчальному закладі; дізнаються від батьків та вихователів про витинанку, систематично цікавляться м'якою іграшкою.

Відповідно все сказане засвідчує загальну ефективність розробленої та апробованої системи роботи та про доцільність її використання в подальшому для формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО РОЗДІЛУ

Експериментальне дослідження формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку дозволяє зробити такі висновки.

1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми впливу народних українських традицій і звичаїв на пізнавальну активність дітей старшого дошкільного віку дозволив нам вивести такі критерії: емоційний критерій, який виражає міру емоційної захопленості дитини пізнавальною діяльністю; когнітивний критерій, який виявляє міру сформованості ерудиції дітей; мотиваційно-діяльнісний, який характеризує ступінь практичної підготовленості до пошукової діяльності.

2. Розроблені критерії дозволили об'єктивно оцінити рівні пізнавальної активності у старших дошкільників.

3. Для підтвердження даних теоретичного аналізу в роботі було проведено експериментальне дослідження системи роботи з залучення дітей старшого дошкільного віку до художньої праці. Проведення даного дослідження складалося з трьох етапів – діагностики наявного рівня сформованості пізнавальної активності, розробки та апробації системи роботи з формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку та подальший контроль рівня їхньої пізнавальної активності.

4. На першому етапі був виявлений досить низький рівень пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в обох групах. Це стосується як загального рівня пізнавальної активності, так і окремих складових.

5. Для покращання рівня пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці була розроблена власна система роботи з ознайомлення дітей з художньою працею. Вона полягала у проведенні системи різноманітних організаційних форм: екскурсія, заняття, дидактичні, сюжетно-рольові ігри, ігри-загадки, цільові прогулянки, самостійна діяльність, свято.

6. Провідними методами і прийомами процесу формування пізнавальної активності були: розповідь, переказ, художнє слово, пояснення, проблемні запитання, показ, спостереження, ситуація-несподіванка, демонстраційні матеріали, метод моделювання, інсценування, розв'язування проблемних ситуацій, імітація.

7. Основу методичного забезпечення процесу формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку склало впровадження педагогічних умов формування пізнавальної активності:

- ✓ збагачення досвіду пізнавальної діяльності;
- ✓ оптимального добору методів, прийомів, форм, засобів формування пізнавальної активності;
- ✓ систематичного, планомірного, послідовного використання педагогічного потенціалу художньої праці для формування пізнавальної активності.

8. Після проведення апробації розробленої методики було здійснене контрольне дослідження рівня пізнавальної активності у цих дітей. Загалом контрольне дослідження показало зростання рівня пізнавальної активності всіх дітей.

9. Після впровадження розробленої нами системи роботи показники високого рівня сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку зросли на 15% в ЕГ і на 4% в КГ. Показники середнього рівня зросли на 9% в ЕГ і на 2%. Показники низького рівня зменшилися на 24% в ЕГ, в КГ – на 6%.

Відповідно все сказане засвідчує загальну ефективність розробленої та апробованої системи роботи та про доцільність її використання в подальшому для формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ ЗАГАЛЬНІ

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми формування пізнавальної активності в дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці дозволяє зробити такі висновки:

1. Проблема підвищення пізнавальної активності виступає одним із важливих завдань освіти дітей дошкільного віку на сучасному етапі.

2. Поняття «пізнавальна активність» розглядається як певна риса особистості, яка виявляється у її ставленні до пізнавальної діяльності, що передбачає стан готовності, прагнення до самостійної діяльності, спрямованої на засвоєння індивідом соціального досвіду, накопичених людством знань і способів діяльності, а також знаходить вияв у якості пізнавальної діяльності.

3. Пізнавальна активність дошкільників має свої особливості: прояв з народження та властивість інтенсивно розвиватись протягом усього дошкільного віку; здатність реалізовуватись у різних видах діяльності; вираження у постійних запитаннях, розмірковуванні, порівнянні, експериментуванні, вирішенні найрізноманітніших дитячих проблем; наявність пізнавального інтересу на рівні цікавості та всеосяжної допитливості; поєднання інтелектуального та емоційного (як домінуючого) ставлення до предметів та явищ дійсності; наявність наприкінці дошкільного віку ознак самостійності, певної саморегуляції та самоконтролю; набуття після 4-5 років вигляду ініціативної перетворюючої активності.

4. Займаючись художньою працею, діти набувають знань про навколишній світ, перш за все – про призначення предметів, їхні якості й властивості, про життя людей та їхню трудову діяльність тощо. З урахуванням вікових можливостей мисленнєвої діяльності, під цілеспрямованим керівництвом педагога діти здобувають знання про предмети: їх призначення, якості (форма, розмір, колір), властивості, а також матеріали, з яких вони виготовляються, тощо.

5. Під час художньої праці формуються способи сприймання (уміння спостерігати, розглядати, обстежувати предмети, які слугують зразком для виконання роботи або надаються для ознайомлення), розвиваються пізнавальні процеси (мислення, увага, пам'ять, мовлення).

Засвоюючи елементарні уявлення про властивості різних матеріалів, дитина пізнає, що з них можна виготовити речі, використовуючи для цього різноманітні інструменти, способи з'єднання деталей (приклеювання, пришивання, плетіння тощо). Заняття дітей художньою працею сприяють розвитку розумових здібностей дитини – кмітливості, критичності, допитливості, вдумливості.

6. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми впливу художньої праці на формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку дозволив нам вивести такі критерії: емоційний критерій, який виражає міру емоційної захопленості дитини пізнавальною діяльністю; когнітивний критерій, який виявляє міру сформованості ерудиції дітей; мотиваційно-діяльнісний, який характеризує ступінь практичної підготовленості до пошукової діяльності.

7. Розроблені критерії дозволили об'єктивно оцінити рівні пізнавальної активності у старших дошкільників.

8. Для підтвердження даних теоретичного аналізу в роботі було проведено експериментальне дослідження системи роботи, яке складалося з трьох етапів – діагностики наявного рівня сформованості пізнавальної активності, розробки та апробації системи роботи з формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку та подальший контроль рівня їхньої пізнавальної активності.

9. На першому етапі був виявлений досить низький рівень пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку в обох групах. Це стосується як загального рівня пізнавальної активності, так і окремих складових.

10. Для покращання рівня пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку засобом художньої праці була розроблена власна система

роботи з ознайомлення дітей з художньою працею. Вона полягала у проведенні системи різноманітних організаційних форм: екскурсія, заняття, дидактичні, сюжетно-рольові ігри, ігри-загадки, цільові прогулянки, самостійна діяльність, свято.

11. Провідними методами і прийомами процесу формування пізнавальної активності були: розповідь, переказ, художнє слово, пояснення, проблемні запитання, показ, спостереження, ситуація-несподіванка, демонстраційні матеріали, метод моделювання, інсценування, розв'язування проблемних ситуацій, імітація.

12. Основу методичного забезпечення процесу формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку склало впровадження педагогічних умов формування пізнавальної активності: збагачення досвіду пізнавальної діяльності; оптимального добору методів, прийомів, форм, засобів формування пізнавальної активності; систематичного, планомірного, послідовного використання педагогічного потенціалу художньої праці для формування пізнавальної активності.

13. Після проведення апробації розробленої методики було здійснене контрольне дослідження рівня пізнавальної активності у цих дітей. Загалом контрольне дослідження показало зростання рівня пізнавальної активності всіх дітей.

14. Після впровадження розробленої нами системи роботи показники високого рівня сформованості пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку зросли на 15% в ЕГ і на 4% в КГ. Показники середнього рівня зросли на 9% в ЕГ і на 2%. Показники низького рівня зменшилися на 24% в ЕГ, в КГ – на 6%.

Відповідно все сказане засвідчує загальну ефективність розробленої та апробованої системи роботи та про доцільність її використання в подальшому для формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку.

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

для вихователів, батьків щодо підвищення пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку

1. Рекомендується при плануванні навчально-виховної роботи з розвитку пізнавальної активності дітей у дошкільних навчальних закладах додержуватися таких сучасних вимог:

- ✓ урахувувати пріоритетні потреби сьогодення у забезпеченні належної якості розвитку, вихованості і навченості дитини дошкільного віку;
- ✓ забезпечувати право дитини на реалізацію свого природного потенціалу, її основних життєвих тенденцій до самореалізації, саморозвитку і самозбереження;
- ✓ використовувати досягнення передового педагогічного досвіду;
- ✓ забезпечувати дотримання принципів доцільності, помірності, відповідності обраній стратегії на сучасному етапі розвитку українського суспільства;
- ✓ забезпечувати право педагога на свободу вибору під час визначення форми планів, напрямку і змісту власної педагогічної діяльності.

2. Рекомендується організувати педагогічне середовище з позитивною атмосферою, де панує гуманність, взаємодовіра, взаємодопомога, і кожна дитина відчуває себе безпечно. Створювати позитивний психологічний клімат в умовах індивідуальної взаємодії дитини з дорослим. Спонукати її до спілкування щодо потреб та проблем, які хвилюють дошкільників, що сприяє поглибленню пізнавальних інтересів та активності.

3. Рекомендується обговорювати з дітьми питання, пов'язані з емоційним, моральним світом людей, їхніми вчинками, переживаннями. Дати можливість дошкільникам ділитися своїми планами, враженнями, думками, що допомагає їм усвідомлювати зміст подій, які відбуваються навколо.

Звертати увагу дітей на нові, незвичні риси об'єкта, формулювати передбачення, націлюючи на експериментування, роздуми, висловлення здогадок.

4. Рекомендується забезпечувати матеріальне предметно-ігрове, розвивальне, комунікативне середовище (пропонувати творчі завдання у різних видах діяльності з урахуванням пізнавальних інтересів кожної дитини: зображувальних, словесних, музичних, логіко-математичних варіативного характеру, комбіновані).

5. Рекомендується у своїй діяльності педагогам користуватися широким спектром засобів: яскрава наочність, ілюстрації, роздавальні матеріали, книги з цікавим змістом, художнє слово, технічні засоби навчання (програвачі, магнітофони, проектори), що зацікавлює дітей перспективою пізнавального спілкування; створювати мікросередовище, насичене інформацією, позитивними пізнавальними емоціями, що захоплює дитину, формує у неї стійкий інтерес до пізнавальної взаємодії з дорослим; використовувати творчі завдання на різносторонній розвиток особистості, на? дитячу самостійність.

6. Рекомендується для підвищення активності батьків дітей проводити індивідуальні бесіди, консультації з питань особливостей пізнавальної діяльності, дитячої творчості, пропонувати комплекси розвивальних ігор для проведення в сім'ї.

7. Рекомендується в доступній формі давати відповіді на дитячі запитання, спираючись на найпростіші конкретні факти, спонукати дитину самостійно знаходити відповіді на запитання, помічати успіхи дитини в розумовому зростанні.

8. Рекомендується використовувати для формування допитливості заняття з малювання, ліплення, аплікації та інших видів образотворчої діяльності.

9. Рекомендується дорослим збагачувати словник дитини, удосконалювати правильне вживання граматичних категорій. Говорячи з

дитиною, вживати нові, доступні для її розуміння звороти, означення, вставні слова, метафори. Навчати дитину їх розуміти і вживати у своїй мові.

10. Рекомендується розвивати у дітей довільну увагу - вчить міркувати вголос; учити відстрочуванню дії (дитина пояснює, що буде робити перед виконанням завдання), постійно підтримувати інтерес дитини до навколишнього світу, звертати увагу на нові об'єкти; називати те, що дитина сприймає, пов'язуйте сприйняте з її минулим досвідом.

11. Рекомендується учити дитину вирішувати інтелектуальні завдання за допомогою дії, заохочуючи ініціативу, стимулюючи допитливість, намагання діяти з різноманітними предметами, бажання дізнаватись про них щось нове.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акчурина-Муфтієва Н. М. Развитие детского творческого конструирования из бумаги : учеб. пособие / Н. М. Акчурина-Муфтієва. – Симферополь : Крымучпедгиз, 2003. – 187 с.
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / за ред. О. Л. Кононко. – К.: Світич, 2009. – 430 с.
3. Беленька Г. В. Види дитячої праці та її вплив на розвиток особистості у дошкільному віці / Г. В. Беленька // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 1. – С. 4.
4. Беленька Г. В. Зростання дошкільника в праці / Г. В. Беленька. – К. : Шкільний Світ, 2010. – 112 с.
5. Біла І. М. Психологія дитячої творчості / І. М. Біла. – К. : Фенікс, 2014. – 137 с. Режим доступу: <http://lib.iitta.gov.ua/9940/1/%> (Дата звернення: 30.08.2017).
6. Божко Л. М. Виховання дитячої уяви у художніх образах / Л. М. Божко. – К. : Ін-т змісту і методів навчання, 1997. – 108 с.
7. Воропай Т. М. Виховання дітей старшого дошкільного віку засобами художньої праці / Т. М. Воропай // Бібліотечка вихователя дитячого садка. – 2003. – № 11–12, червень. – С. 11–13.
8. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте. Психологический очерк : кн. для учителя / Л. С. Выготский. – М. : Просвещение, 1991. – 90 с.
9. Габелко О. М. Взаємозв'язок розумового, морального та трудового виховання у педагогічній спадщині Джона Локка (1632–1704 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Габелко О. М. ; Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка. – Кіровоград, 2010. – 22 с.

10. Гартвиг А. Ручной труд как метод обучения и воспитания в семье и школе / А. Гартвиг. – М. : Изд-во журнала «Педагогическое обозрение», 1912. – 58 с.
11. Голота Н. М. Врахування історичного досвіду професійної підготовки вихователя до організації ручної праці дітей при розробці сучасних технологій навчання студентів / Н. М. Голота // Теорія і практика дошкільної освіти в Україні : колект. монограф. / авт. колект.: З. Н. Борисова, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. ; за заг. ред. Г. В. Беленької, М. А. Машовець. – К. : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2011. – С. 181–203.
12. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Голота Наталія Миколаївна ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2000. – 215 с.
13. Горунувич Е. Содержание и методика обучения детей 5–6-летнего возраста декоративной деятельности и ручному художественному труду / Е. Горунувич. – Минск, 1989. – 66 с.
14. Гульянц Э. К. Что можно сделать из природного материала / Э. К. Гульянц, И. Я. Базик. – М. : Просвещение, 1991. – 175 с.
15. Державна національна програма "Освіта" (Україна ХХІ ст.) – К. : Райдуга, 1994. – 62 с.
16. Державний Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.kr-admin.gov.ua>. – Назва з екрана.
17. Дизайн и дети : метод. реком. / авт.-сост. Л. А. Липина. – М. : ТЦ "Сфера", 2006. – 96 с.
18. Дитина. Освітня програма для дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту В. О. Огнев'юк ; авт кол.: Г. В. Беленька та ін. ; наук. ред. Г. В. Беленька, М. А. Машовець ; Мін-во осв. і науки України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. – 304 с.

19. Діти і соціум: Особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш, С.М. Курінна, І.П. Печенко; Наук. ред. А.М. Богуш; За заг. ред. Н.В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – С. 45-78.
20. Дмитриев А. Б. Научные основы обучения школьников труда / А. Б. Дмитриев; под ред. Р. А. Медведева. – М.: Педагогика, 1970. – 294 с.
21. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія: навч. посіб. / Т. В. Дуткевич. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 424 с.
22. Дыбина О. В. Неизведанное рядом: Занимательные опыты и эксперименты для дошкольников / О. В. Дубина, Н. П. Рахманова, В. В. Щетинина. – М.: ТЦ «Сфера», 2001. – 192 с.
23. Дыбина О. Игра – путь к познанию предметного мира / О. Дыбина // Дошкольное воспитание. – 2005. – № 4. – С. 14-23.
24. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Краткий психологический словарь: Личность, образование, самообразование, профессия / Ольга Михайловна Дьяченко. - Мн.: «Хэлтон», 1998. - 399 с.
25. Дьяченко О. М. Пути активизации воображения дошкольников / О. М. Дьяченко // Вопросы психологии. – 1987. – № 1. – С. 3–4.
26. Етнокультурне і полікультурне виховання дітей дошкільного віку / Н.В. Агафонов, Д.А. Хохряков, В.А. Миропольський, Л.Д. Степанова. М., 2003.-121с.
27. Єськова Т. Л. Виховання працелюбності дітей дошкільного віку на заняттях з ручної праці (1917–1941 рр.): дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.01 "Загальна педагогіка та історія педагогіки" / Єськова Тетяна Леонідівна; Луганський національний університет імені Тараса Шевченка. – Луганськ, 2010. – 224 с.
28. Закон України «Про дошкільну освіту» // Збірник законодавчих і нормативних актів про дошкільну освіту / К. Л. Крутій, Н. В. Погрібняк. – 4-те вид., доп. – Запоріжжя: ТОВ «ЛПС» ПТД, 2005. – 336 с.

- 29.Іванова А. А. Сходження людини до Природи в процесі природного виховання: методичні розробки по етнопедагогіки і народознавства для педагогів дошкільних установ, шкіл, інших фахівців соціогуманітарного знання та широкого кола читачів. – Самара-Ореховка, 2004.
- 30.Івершинь А. Г. Формування проектно-художніх уявлень у старших дошкільників : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.08 "Дошкільна педагогіка" / Івершинь А. Г. ; Південноукраїнський державний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського. – Одеса, 2000. – 21 с.
- 31.Калуська Л. В. Виховний вплив народних ремесел на формування особистості старшого дошкільника / Л. В. Калуська // Проблеми освіти. – 1997. – Вип. 7. – С. 23–24.
- 32.Калуська Л. В. Дивокрай : вибрані дидактико-методичні матеріали для працівників дошкільних закладів : у 2 кн. / Л. В. Калуська. – Тернопіль : Мандрівець, 2005. Кн. I. – 2005. – 320 с.
- 33.Калуська Л. В. Художня праця в дитячому садку / Л. В. Калуська. – К., 1995. – 72 с.
- 34.Кириченко Н. Т. Виховує мистецтво : активізація творчості дошкільників засобами мистецтва : метод. посіб. / Н. Т. Кириченко, Т. І. Науменко. – К. : Гроно, 1998. – 99 с.
- 35.Ковальов О. Є. Методика викладання декоративного мистецтва у початковій школі : навч. посіб. для вузів / О. Є. Ковальов. – Суми : Мрія, 1997. – 204 с.
- 36.Козліна О. В. Уроки ручної праці у дитячому садку та початковій школі / О. В. Козліна. – Х. : Ранок, 2007. – 64 с.
- 37.Козлова С. А. Дошкольная педагогика / С. А. Козлова, Т. А. Куликова. – М. : Изд. центр "Академия", 2001. – 416 с.
- 38.Комарова Т. С. Детское художественное творчество / Т. С. Комарова. – М. : Мозаика-Синтез, 2005. – 120 с.

39. Кононко О.Л. Стратегічна мета виховання - життєва компетентність дитини// Дошкільне виховання. - 2002. - № 5. - С. 11-13.
40. Конструирование и детский дизайн: перспективно-тематическое планирование специально организованной деятельности детей дошкольного возраста / С. Г. Толкачёва и др. – Минск : Новое знание, 2010. – 96 с.
41. Корчинова О. В. Декоративно-прикладное творчество в детских садах / О. В. Корчинова. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2002. – 128 с.
42. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк ; за ред. Л. М. Проколієнко. – К. : Рад. школа, 1989. – 608 с.
43. Крамаренко А. М. Методика трудового навчання та художньої праці : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. пед. навч. закл. напряму підготовки 6.010102 «Початкова освіта» / А. М. Крамаренко, К. І. Донських. – 3-тє вид., перероб. і доповн. – Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2011. – 302 с.
44. Кругленко І. О. Формування естетичних почуттів молодших школярів за-собами дитячої літератури в процесі гурткової роботи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Кругленко І. О. ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. – Вінниця, 2011. – 24 с.
45. Крулехт М. В. Дошкольник и рукотворный мир / М. В. Крулехт. – СПб. : ДЕТСТВО-ПРЕСС, 2005. – 160 с.
46. Крутій К. Концепція та методичні засади програми «Дитина в дошкільні роки»/ Катерина Крутій. – (3-є видання, стереотипне). - Запоріжжя: ТОВ «Ліпс» ЛТД, 2004. - 392 с.
47. Кудрявцев В. Т. Смысл человеческого детства и психическое развитие ребенка : учеб. пособие / В. Т. Кудрявцев. – М. : УРАО, 1997. – 156 с.
48. Кульчицька О. І. Дізнаємося про вікові особливості дітей дошкільного віку / О. І. Кульчицька // Обдарована дитина. – 2002. – № 1. – С. 37-41; № 2. – С. 24-30; № 3. – С. 44-54.

49. Куцакова Л. В. Занятия с дошкольниками по конструированию и ручному труду : авторская программа / Л. В. Куцакова. – М. : Совершенство, 1999. – 240 с.
50. Ладивір С. Пізнавальний розвиток: пошук ефективних шляхів / С. Ладивір // Дошк. виховання. – 2002. – №10. – С. 4-6.
51. Лейтес Н. С. Умственные способности и возраст : научное издание / Н. С. Лейтес. – М. : Педагогика, 1971. – 280 с.
52. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В.І.Лозова // Харківський державний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди. - 2-е вид., доп. - Х.: «ОВС», 2000. – 164 с.
53. Луцан Н. І. Декоративно-прикладне мистецтво та основи дизайну : навч. посіб. / Н. І. Луцан. – К. : Видавничий дім «Слово», 2009. – 172 с.
54. Максименко О. А. Дизайн и дети / О. А. Максименко. – Николаев, 2000. – 160 с.
55. Максименко О. Развитие мышления детей на занятиях паперовой пластикой / О. Максименко // Мистецтво та освіта. – 2002. – № 3. – С. 35–37.
56. Максимова В. Н. Познавательный интерес и проблемное обучение / В. Н. Максимова // Вопросы психологии. – 1973. – № 4. – С. 84-91.
57. Марапова Е. А. Дошкольное образование и дизайн: сотворчество в создании образовательной среды / Е. А. Марапова // Дошкольная педагогика. – 2008. – № 1. – С. 48–54.
58. Маркова Т. А. Воспитание трудолюбия у дошкольников : кн. для воспитателей дет. сада / Т. А. Маркова. – М. : Просвещение, 1991. – 112 с.
59. Марочко Г. В основі – почуття, активне пізнання / Г. Марочко // Дошкільне виховання. – 1990. – № 9. – С. 13-15.
60. Масеев И. А. Эстетическая сущность художественного конструирования и его роль в формировании человека / И. А. Масеев. –

- М. : Высшее техническое художественно-промышленное училище, 1964. – 140 с.
61. Матюшкин А. М. Концепция творческой одаренности / А. М. Матюшкин // Вопросы психологии. – 1989. – № 6. – С. 29-33.
62. Матюшкин М. В. Психологическая структура, динамика и развитие познавательной активности / М. В. Матюшкин // Вопросы психологии. – 2011. – № 4. – С. 5-17.
63. Мельничук М. І. Виховання дітей дошкільного віку в трудовій діяльності (на матеріалі дошкільних закладів України кінця ХІХ – 30-х років ХХ ст.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 "Теорія і історія педагогіки" / Мельничук М. І. ; Ін-т педагогіки АПН України. – К., 1995. – 27 с.
64. Методика обучения изобразительной деятельности и конструированию : учеб. пособие для учащихся пед. уч-щ по спец. 03.08 «Дошк. воспитание» / Т. С. Комарова, Н. П. Сакулина, Н. Б. Халезова и др. ; под ред. Т. С. Комаровой. – 3-е изд., дораб. – М. : Просвещение, 1991. – 256 с.
65. Мухина В. С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта / В. С. Мухина. – М. : Просвещение, 1981. – 240 с.
66. Національна доктрина розвитку освіти // Державний вісник України : зб. актів Верховної Ради, Президента та Кабінету Міністрів. – 2000. – № 9. – С. 8–13.
67. Нейтман Д. С. Вступ до мистецтва / Д. С. Нейтман. – К. : Мистецтво, 1994. – 342 с.
68. Неменский Б. М. Мудрость красоты / Б. М. Неменский. – М. : Просвещение, 1987. – С. 109–124.
69. Новикова И. В. Конструирование из природных материалов в детском саду / И. В. Новикова. – Ярославль : Академия развития, 2009. – 96 с.
70. Новітній філософський словник : [електронний ресурс] . – режим доступу : books4you.biz/directories/.

71. Носаченко Т. Б. Формування в молодших школярів конструктивних умінь у процесі навчання образотворчого мистецтва і художньої праці : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / Носаченко Т. Б. ; НПУ ім. М. П. Драгоманова. – К., 2006. – 22 с.
72. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / за заг. ред. Г. В. Сухорукової / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота та ін. – К. : Видавничий дім «Слово», 2010. – 367 с.
73. Образотворчі матеріали та обладнання для образотворчості: вимоги та поради // Дошкільне виховання. – 2005. – № 5. – С. 8–10.
74. Ожегов С.И. Словарь русского языка / Под ред. чл.-кор. АН СССР А.Ю.Шведовой. – 20-е изд., стереотип. – М.: Русский язык, 1988. – 750 с.
75. Опалюк О. М. Декоративно-прикладне мистецтво / О. М. Опалюк. – Ка-м'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак І. І.), 2002. – 34 с.
76. Пазиненко С. М. Розвиток творчих здібностей. Нетрадиційні заняття з художньої праці в старшій групі / С. М. Пазиненко. – Х. : Вид. група «Основа» : "Тріада+", 2007. – 112 с.
77. Пантелеева Л. В. Художественный труд в детских садах СССР и СФРЮ / Л. В. Пантелеева, Е. Г. Каменев. – М. : Просвещение, 1987. – 286 с.
78. Панфилова Т. Ф. Обучение детей работе с природными материалами : методика и практика / Т. Ф. Панфилова. – М. : Школьная Пресса, 1989. – 48 с.
79. Парамонова Л. А. Теория и методика творческого конструирования в детском саду : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Л. А. Парамонова. – М. : Академия, 2002. – 192 с.
80. Пискун О. М. Дидактичні засади художньо-конструкторської підготовки майбутнього вчителя трудового навчання : автореф. дис. ...

- канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»
/ Пискун О. М. ; Чернігівський державний педагогічний університет
імені Т. Г. Шевченка. – Чернігів, 2009. – 23 с.
81. Пісоцький О. П. Проектування предметно-розвивального середовища у
ДНЗ : навч. посіб. для студ. / О. П. Пісоцький, Л. М. Пісоцька. – Ніжин
: НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – 57 с.
82. Поддьяков Н. Н. Новый подход к развитию творчества у дошкольников
/ Н. Н. Поддьяков // Вопросы психологии. – 1990. – № 1. – С. 16-20.
83. Поддьяков А. Н. Развитие исследовательской инициативности в
детском возрасте: автореф. дис. на соиск. научной степени докт.
психол. наук: спец. 19.00.07 «Педагогическая психология» / А. Н.
Поддьяков. – М., 2001. – 40с.
84. Поддьяков Н. Н. Ребенок-дошкольник: проблемы психического
развития и саморазвития / Н. Н. Поддьяков // Дошкольное воспитание.
– 1998. – № 12. – С. 69-74.
85. Познавательная активность в системе процессов памяти / под ред. Н.
Чуприковой. – М. : Педагогика, 1989. – 188 с.
86. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищих
навч. закладів / Т. І. Поніманська. – К. : Академвидав, 2006. – 456 с.
87. Поддьяков, Н.Н. Мышление дошкольника : монография
/ Н.Н. Поддьяков. – Москва : Педагогика, 1977. – 272 с. – Режим
доступу : <http://www.psychlib.ru/inc/absid.php?absid=11442>
88. Програма виховання дітей дошкільного віку «Малютко» / За ред. Плохій
З. Вид. 2-ге доповн. і перероб. - Київ: Педагогічна думка - 1999. – 286 с.
89. Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина» /
Г. В. Беленька, Е. В. Белкіна, О. Л. Богініч та ін. – 3-є вид., доопрац. та
доповн. – К. : Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. –
492 с.
90. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова
редакція) : у 2 ч. / О. П. Аксьонова, А. М. Аніщук, Л. В. Артемова та ін.

- ; наук. кер. О. Л. Кононко. – К. : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років. – 2014. – 452 с.
91. Проскура Е. В. Развитие познавательных способностей дошкольника / Л. А. Венгер. – К. : Рад. шк. , 1985. – 128 с.
92. Пышьева Н. С. Развитие творческой активности старших дошкольников в процессе ручного труда : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Дошкольная педагогика» / Пышьева Наталья Сергеевна. – М., 2009. – 243 с.
93. Роєнко Л. М. Прийоми стимулювання активності молодших школярів у предметно-перетворювальній діяльності / Л. М. Роєнко. – К. : Либідь, 2002. – 128 с.
94. Роменець В. А. Психологія творчості : навч. посіб. / В. А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 288 с.
95. Савенков А. Исследовательские методы обучения в дошкольном образовании / А. Савенков // Дошкольное воспитание. – 2005. – № 12. – С. 3–12.
96. Самостоятельная художественная деятельность дошкольников / под ред. Н. А. Ветлугиной. – М. : Педагогика, 1980. – 208 с.
97. Сенсомоторное развитие дошкольников на занятиях по изобразительному искусству : пособие для педагогов дошкольных учреждений. – М. : Гуманитарный издательский центр «Владос», 2001. – 221 с.
98. Склярєнко Н. В. Основи дизайн-проекування дитячого простору : навч. посіб. для студ. спеціальності «Дизайн» / Н. В. Склярєнко. – К. : Видавець Олег Філюк, - 2014. – 248 с.
99. Словник російських прислів'їв і приказок / В. П. Жуков. – М., Наука, 1967. – 476 с.
100. Сутність та особливості пізнавальної активності дітей дошкільного віку / Нестеренко В.В., Дробязко Л.О. // http://sandavak.narod.ru/stud_stat/drobyazko.pdf

101. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1980.
102. Сучасне заняття в дошкільному закладі : навч.-метод. посіб. / за ред. Н. В. Гавриш ; авт. кол.: Н. В. Гавриш, О. О. Ліннік, Н. В. Губанова. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 496 с.
103. Тарловская Н. Ф. Обучение детей конструированию и ручному труду в малокомплектном детском саду : кн. для воспитателя дет. сада / Н. Ф. Тарловская, Л. А. Топоркова. – М. : Просвещение, 1992. – 159 с.
104. Тименко В. П. Дошкільна дизайн-освіта: первинна діагностика обдарованості : метод. посіб. / В. П. Тименко, Л. Л. Єніна, Л. М. Савченко. – К. : ТОВ «Інформаційні системи», 2011. – 433 с.
105. Тименко В. П. Методика трудового навчання: технічної і художньої праці. Теоретичні засади і емпіричний досвід початкової дизайн-освіти : метод. посіб. / В. П. Тименко, В. В. Вдовченко. – К. : Інформаційні системи, 2009. – 332 с.
106. Ухіна В. В. Розвиток творчості старших дошкільників у роботі з різними матеріалами / В. В. Ухіна // Таврійський вісник освіти. - 2013. - № 3. - С. 238-244. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tvo_2013_3
107. Флерина Е. А. Эстетическое воспитание дошкольников / Е. А. Флерина ; под ред. В. Н. Шацкой. – М. : АПН РСФСР, 1961. – 334 с.
108. Хаярова А. В. Экспериментальная деятельность дошкольников как средство познания окружающего мира / А. В. Хаярова // Дошкольная педагогика. – 2012. – № 12, декабрь. – С. 12–15.
109. Холмянский Л. М. Дизайн : кн. для учащихся / Л. М. Холмянский, А. С. Щипанов. – М. : Просвещение, 1985. – 240 с.
110. Художественное творчество в детском саду : пособие для воспитателя и музыкального руководителя / под ред. Н. А. Ветлугиной. – М. : Просвещение, 1974. – 175 с.
111. Художня праця та основи дизайну : навч. посіб. / С. І. Матвієнко.

- Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2016. – 201 с.
112. Цюпак І. М. Конструювання як складова дитячого дизайну / І. М. Цюпак // Збірник наукових праць студентів Харківської академії дизайну. – 2010. – № 2. – С. 67–73.
113. Чехонина О. Экспериментирование как основной вид поисковой деятельности / О. Чехонина // Дошкольное воспитание. 2007. – № 6. – С. 13-17.
114. Шевчук А. Дитина у світі культури: орієнтири до освітньої лінії / А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 2012. – № 9. – С. 15–21.
115. Шингаркина Д. А. Воспитание трудолюбия у детей старшего дошкольного возраста в процессе ознакомления с миром взрослых : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Дошкольная педагогика» / Шингаркина Д. А. ; Челяб. гос. пед. ун-т. – Тольятти, 2009. – 20 с.
116. Шпільчак В. Дизайн в українській школі: проблеми та перспективи / В. Шпільчак // Мистецтво та освіта. – 2000. – № 3. – С. 2–7.
117. Щербакова Е. О. некоторых особенностях познавательной активности в процессе обучения математике / Е. О. Щербакова // Дошкольное воспитание. – 1983. – № 9. – С. 42-45.
118. Щередица Н. И. Творческие работы в системе обучения детей старшего дошкольного и младшего школьного возраста : автореф. дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования», 13.00.07 «Дошкольная педагогика» / Щередица Н. И. – М., 1997. – 18 с.
119. Щукина Г. И. Педагогические проблемы формирования познавательных интересов учащихся [Текст] : научное издание / Г. И. Щукина ; АПН СССР. - М. : Педагогика, 1988. - 208 с.

Анкета для батьків «Пізнавальна активність дитини»

(за О.О. Горчинською)

1. Чи подобається дитині виконувати пізнавальні завдання?
 - а) да
 - б) інколи
 - в) ні
2. Чи звертається дитина до вас при виконанні пізнавальних завдань?
 - а) часто
 - б) інколи
 - в) ніколи
3. Як поводитьься дитина під час виконання завдань, що потребують часу та кропіткої роботи?
 - а) вирішує, доки не отримає вірну відповідь
 - б) декілька раз кидає і знов починає
 - в) взагалі не вирішує, якщо завдання важке
4. Якою мірою, займаючись улюбленою справою, дитина може виконувати нецікаву, важку інтелектуальну роботу?
 - а) виконує завжди, якщо потрібно
 - б) виконує інколи
 - в) дитина не любить виконувати нецікаву роботу
5. Чи здатна дитина за необхідності займатися довготривалою інтелектуальною діяльністю, нехтуючи розвагами або відпочинком?
 - а) завжди, якщо це потрібно
 - б) лише час від часу
 - в) взагалі нездатна

Обробка отриманих даних: переважна більшість відповідей «а» свідчить про високий ступінь виразності пізнавальної активності; відповідей «б» - про помірний ступінь; відповідей «в» - про низький ступінь пізнавальної активності.

Додаток Б

Анкета для вихователів з виявлення знань та досвіду роботи з формування пізнавальної активності у дітей дошкільного віку та роль художньої праці в цьому

1. Як Ви розумієте, що таке “пізнавальна активність дитини-дошкільника”?
2. Як Ви вважаєте, що свідчить про прояв пізнавальної активності дитини?
3. Які фактори, методи, форми роботи, на Вашу думку, впливають на пізнавальну активність дитини дошкільного віку?
4. Як Ви вважаєте, які види діяльності найбільше сприяють прояву та розвитку пізнавальної активності дитини? Чому?
5. Чи залучаєте Ви дітей до художньої праці? Яким чином ?
6. Яким чином впливає залучення дітей до художньої праці на пізнавальну активність?
7. Чи є у Вас необхідність у методичній літературі з питань підвищення пізнавальної активності дітей дошкільного віку при залученні їх до художньої праці? Знання якого аспекту цього питання Ви хотіли б збагатити?

Додаток В

1. Які ти знаєш види матеріалів, їхні властивості й використання?
2. Які матеріали потрібні для аплікації з тканини, природного матеріалу?
3. Щоб ти зробив з непридатного дріб'язкового матеріалу?
4. Що тобі більше подобається: виготовляти вироби за зразком чи за власним задумом?
5. Які види тканини, природного матеріалу ти знаєш?
6. Що ти знаєш про різні види художньо-прикладної діяльності людей?
7. Де повинні розміщуватись матеріали та інструменти на робочому місці?
8. Що таке шаблон? Як з ним потрібно працювати?
9. Що таке флористика?
10. Як треба збирати, засушувати, зберігати природні матеріали, виготовляти вироби з них?
11. Яке обладнання потрібне для роботи з природними матеріалами?

Додаток Г

Рекомендації педагогам щодо роботи з дітьми, які мають різні рівні розвитку пізнавальної активності

Рівні розвитку пізнавальної активності	Тактика взаємодії вихователя з дітьми
Високий рівень Достатньо сформована пізнавальна активність	уважно вислуховувати дітей, заохочувати їх до розповіді, наприклад: «Що ти бачив?», «Розкажи про що нове ти дізнався?», «Як ти гадаєш, що буде, коли зробити...», «Спробуй!» (Ця робота має привести до запитання «Як ти робитимеш це?»)
Середній рівень Недостатньо сформований пізнавальний інтерес та ініціатива. Недостатньо розвинені операції мислення. Не сформоване вміння сприймати й розв'язувати завдання	спрямовувати пошук: «Пошукай дерев'яні, металеві та інші предмети у групі»; вправляти в порівнянні, аналізі, синтезі, узагальненні під час ігор та дидактичних вправ; спостерігати, як дитина взаємодіє з однолітками у мікрогрупі, залучати її до обговорення проблем, розв'язання запропонованих ситуацій; учити виділяти завдання в різних іграх, діяльності: про що треба дізнатися, що знати; чітко формулювати способи розв'язання завдань
Низький рівень Недостатньо розвинені пізнавальні процеси. Відсутнє довірливе спілкування з дорослими.	спонукати дитину до діяльності: «Я хочу зробити...допоможи мені», «Ходімо разом подивимося...»; спонукати до взаємодії з іншими дітьми; давати конкретні завдання; залучати до ігор, що сприяють розвиткові психічних процесів (уваги, пам'яті, сприймання, уяви, мислення); створювати позитивний психологічний клімат для спілкування з однолітками.

Консультація психолога для вихователя «Активізація пізнавальної діяльності» (матеріали до виступу на педагогічному семінарі)

Активізація пізнавальної діяльності передбачає певну стимуляцію, підсилення процесу пізнання. Стимулює пізнавальну діяльність насамперед вихователь. Його дії заключаються в тому, щоб за допомогою різних засобів сприяти розвитку мотивації через формування активної позиції дитини, позитивного ставлення до навчання, мотивації досягнення успіху, пізнавального інтересу та пізнавальної активності.

Для формування активної позиції дитини вихователь може використовувати:

- ✓ словесне навіювання, зокрема, відчуття належного ставлення до навчання;
- ✓ необхідно забезпечити ситуації особистого вибору завдання, вправи (яку задачу вирішуватимеш: про яблука або про будиночки?); ступеню складності завдання (легке або цікаве); числа завдань (скільки завдань берешся вирішити: одне або два?);
- ✓ створити ситуацію активного впливу в спільній учбовій діяльності (діти самі розбиваються на пари і виконують запропоновані завдання).

Для формування позитивного ставлення до процесу навчання необхідно:

- ✓ піклуватися про створення загальної позитивної атмосфери на занятті постійно знижувати тривожність дітей, виключаючи докори, вимову, іронію, кепкування, погрози, прагнучи виключити страх дитини перед ризиком помилитися, забути, зникнути, невірно відповісти;
- ✓ створювати ситуації успіху в учбовій діяльності, що формують відчуття задоволеності, упевненості в собі, об'єктивної самооцінки і радості;

- ✓ спиратися на гру, включаючи інтелектуальні ігри з правилами, активно використовуючи ігрову техніку на кожному етапі заняття, робити гру природною формою організації діяльності дітей на занятті та в вільний час;
- ✓ використовувати інтерес дітей до наочності;
- ✓ цілеспрямовано емоційно стимулювати дітей на занятті, запобігаючи небезпечним для учення відчуттям нудьги, сірості, монотонності за допомогою включення різних видів діяльності, цікавості, особистої емоційності;
- ✓ збуджувати інтелектуальні емоції - здивування, новизни, сумніву, досягнення;
- ✓ формувати внутрішній оптимістичний настрій у дітей, впливаючи упевненість, даючи установку на досягнення, подолання труднощів.

Для розвитку мотиву досягнення успіху:

- ✓ орієнтуйте дітей на самооцінку діяльності: запитуйте дітей: «Ти задоволений результатом?», замість оцінки: «Ти добре впорався з роботою»;
- ✓ проводьте індивідуальні бесіди для обговорення досягнень і промахів;
- ✓ постійно цікавтеся ставленням дитини до процесу і результату своєї діяльності;
- ✓ допомагайте дітям бути відповідальними за успіхи і промахи;
- ✓ якщо ви робите помилку або ваша робота не виконана на досить високому рівні, обговорюйте це з дітьми. Будьте самокритичні і відповідальні за свої помилки;
- ✓ запрошуйте на заняття гостей, які розповіли б про свої успіхи і невдачі;
- ✓ спробуйте знаходити смішний вихід із ситуацій. Іноколи помилки бувають веселими;
- ✓ допомагайте дітям побачити зв'язок між їх зусиллям і результатами праці: організуйте рефлексію і зворотний зв'язок під час заняття.

Розвивайте пізнавальний інтерес дітей, для чого необхідно:

- ✓ не допускати учбових перевантажень, перевтоми і одночасно низького темпу роботи (дозування учбового матеріалу з точки зору кількості і якості повинно відповідати можливостям і здібностям дітей);
- ✓ використовувати зміст учбового матеріалу як джерело стимуляції пізнавальних інтересів;
- ✓ стимулювати пізнавальний інтерес різноманітним цікавим прийомів (ілюстрації, гра, кросворди, драматизація тощо);
- ✓ спеціально навчати прийомам розумової діяльності і учбової роботи;
- ✓ використовувати проблемно-пошукові методи навчання.

КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ З ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Тема заняття «Казкові герої лісу»

(робота з природним матеріалом)

Вид заняття: комплексне.

Тип заняття: узагальнення набутих і формування нових знань.

Програмовий зміст:

Освітня мета: продовжувати вчити дітей робити поробки за малюнком, з'єднувати різний матеріал у загальній роботі, удосконалювати уміння скріплювати за допомогою паличок і пластиліну.

Розвивальна мета: розвивати в дітей творчу уяву, фантазію, продовжувати розвивати у дітей бажання займатися ручною працею, використовуючи навички роботи з природним матеріалом.

Виховна мета: виховувати художній смак, посидючість, увагу, спостережливість; виховувати турботливе ставлення до об'єктів природи, охайність під час роботи.

Матеріали та інструменти: шишки ялинові, соснові, вільхи, каштана, жолуді, черепашки, крилатки ясена, шкаралупа волоських горіхів, пух та пір'я птахів, кісточка слив, оливок, абрикосів, мох, різне насіння. Шапочки звірів.

Зоровий ряд: макет «Зимовий ліс».

Аудіоряд: записи голосів птахів, шуму лісу.

Попередня робота вихователя з дітьми

Читання української народної казки «Ох», ознайомлення з поняттям «гербарій» та технологією створення гербарію.

ХІД ЗАНЯТТЯ

До групи входить Лісовичок, вітається з дітьми.

Лісовичок. Я прийшов до вас здалека. Вгадайте, де я живу:

Дім з усіх боків відкритий,

Він зеленим мохом вкритий,

Йди хутчіш до мого дому,

Ти дива побачиш у ньому. (Ліс)

У моєму заповідному лісі яких тільки чудес не буває. Та ось біда, кудись всі звірі та птахи поділися! А я хотів їх запросити на ялинку на Новий рік! Діти, може, ви знаєте, де вони?

Діти висловлюють свої припущення.

Лісовичок. Малята, а хто з вас знає вірші про мій чарівний зимовий ліс?

Діти читають вірші.

Лісовичок. Любі мої, я вам в подарунок приніс куточок лісу. Він не простий, а чарівний. Тільки допоможіть мені знайти в ньому моїх друзів.

Віддає вихователю макет зимового лісу.

Лісовичок непомітно повільно йде.

Вихователь. Діти, а я знаю! Ми можемо змайструвати їх, а вони напевно оживуть. Адже ліс-то чарівний.

Вихователь разом з дітьми розглядає макет,
і знаходять на ньому зображення Лісовичка.

Вихователь. Ой, діти! А Дідусь Лісовичок і справді чарівний. Дивіться куди він перебрався! А з чого ми будемо майструвати його друзів?

Діти перераховують.

Я знаю, ви любите працювати, а які прислів'я та приказки про працю ви знаєте?

Діти перераховують.

А кого ви будете майструвати? Подумайте і скажіть! А я про них вам загадки загадаю.

Вихователь озвучує заздалегідь приготовані загадки про лісових жителів.

Отже, починаємо майструвати різні кумедні вироби – це й будуть наші лісові звірятка.

Самостійна робота дітей під музику.

По закінченні роботи діти ставлять вироби на загальний макет.

Вихователь. Як багато у Лісовичка друзів!

Ви старалися, майстрували,

свої сили докладали!

Тож роботу діточок

Схвалить наш Лісовичок!

Діти! Подивіться, який чарівний ліс! (Музика.) Та хіба це ліс! Це казка, сповнена чудес. Цю казку слухаючи, зрозумієш, який прекрасний світ, в якому ти живеш!

А зараз ми разом з Лісовичком пограємо. Уявімо, що ми в чарівному лісі, ми його друзі-звірята.

Діти одягають шапочки лісових звіряток.

Гра «Ловітки з присіданням»

Вихователь. Діти, сьогодні на занятті ми так цікаво попрацювали!

(Аналіз роботи на занятті та аналіз виконаних робіт.)

КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ З ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Тема заняття «Дивовижні квіти»

(робота з викидним матеріалом)

Вид заняття: комплексне.

Тип заняття: узагальнення набутих і формування нових знань.

Програмовий зміст

Освітня мета: навчати дітей виготовляти з допоміжного матеріалу квіти; закріплювати вміння дітей виконувати знайомі операції з ножицями, клеєм.

Розвивальна мета: розвивати дрібну моторику пальців рук, уяву, посидючість.

Виховна мета: виховувати естетичні почуття, інтерес до ручної праці, бажання досягати результату.

Матеріали та інструменти: ватні вушні палички, ватні диски, клей, картон зелений, зелений гофрований папір, серветки для тістечок для фону, клей ПВА, ножиці, пензлики, фарби акварель, серветки.

Попередня робота вихователя з дітьми

Спостереження за ростом квітки, розгляд ілюстрацій про калу, розповідь легенди про походження кали.

ХІД ЗАНЯТТЯ

Вихователь разом з дітьми розглядає квіти, що стоять у вазі, звертає увагу на їх красу, ніжність, незвичайність форми пелюсток і листя, їх різноманіття. Пропонує насолодитися ароматом. Діти називають знайомі квіти. Потім вихователь звертає увагу дітей на білу квітку у вазі:

Дивовижні ці квітки, білосніжні пелюстки;

Мають довгу стебелинку, світло-жовту серединку;

І, здається, у цю мить диво-квітка полетить!

Тільки квітка не злітає, бо крило єдине має.

– Як ви думаєте, діти, як довго простоять наші квіти у вазі? Де вони довше проживуть, порадують нас? (Відповіді дітей.)

Звичайно, на клумбі або вдома. Ну дуже вже хочеться прикрасити нашу групу букетами квітів. Як це можна зробити, не зриваючи квітів з клумби? (Сфотографувати і зробити фотографії, розмістити їх в рамках, намалювати на папері.) А ще можна зробити квіти своїми руками і прикрасити цими виробами нашу групу. Ми з вами робили різні вироби, а сьогодні ви будете створювати своїми руками прекрасні квіти. Батьківщина кали – у Південній Африці, де літо жарке та місцями дуже посушливе. Час цвітіння кали припадає на наше літо (червень-липень-серпень) – відповідно, на м'яку південно-африканську зиму.

Що означає назва квітки кали? Кали мовою квітів означають схиляння, повагу і захоплення. Крім того, кали є талісманом подружнього щастя. Дуже часто в букеті нареченої присутня ця скромна, із запахом ванілі квітка. Крім

цього, наші предки вважали, що квітка кали у будинку вбереже подружжя від сварок.

Давайте спробуємо встановити висоту квітки.

Дидактична гра «Встанови висоту квітки»

Мета дидактичної гри: виховувати уважність, спостережливість.

– Ось подивіться, які квіти можна зробити з ватних дисків. Які вони гарні, не поступаються красою справжнім. Сьогодні ми зробимо з вами букет з кал. Але спочатку ми повторимо з вами правила техніки безпеки.

Бесіда з техніки безпеки «Правила користування ножицями»

Діти, ножиці візьміть Та швиденько повторіть, Як нам треба їх тримати, Класти, різати, давати. Добре, це ми повторили. А тепер тихенько сіли.

Виготовлення виробу

Взяти ватні палички, змастити один край жовтою фарбою. Це буде серединка квітки. Потім ватний диск обгорнути навколо палички і внизу скріпити степлером або змастити клеєм ПВА і потримати (зафіксувати). Після цього зеленим гофрованим папером, нарізаним тонкою смужкою, закрутити стеблинки на змащену клеєм паличку. Так виготовити три квітки. Потім вирізати листя з зеленого картону, приклеїти їх на вибрану основу (серветки для тістечок). На листя клеїмо самі квіти.

Пальчикова гімнастика «Квіти»

Наші квіточки

(Притискаємо лікті один до одного, стуляємо кисті у вигляді човника.)

Розпускають пелюсточки.

(Потім розкриваються у вигляді чаші, перед особою.)

Вітерець трошки дихає,

(Потім кисті рухаються проти годинникової стрілки і потім за годинниковою стрілкою.)

Пелюстки колише.

(Кисті рук нахиляються вліво і вправо.)

Наші квіточки

(Притискаємо лікті один до одного, стуляємо кисті у вигляді човника.)

Закривають пелюсточки,

(Показати пальчиками, як пелюстки закриваються.)

Вони тихо засинають,

І голівкою кивають.

Фізкультхвилинка

Хмарка сонечко закрила, слізки срібні обронила.

(затулити обличчя долонями)

Ми ті слізки пошукаєм, у травичці позбираєм,

(присідання)

Пострибаєм, як зайчата,

(стрибки)

Політаєм, як пташата,

(помахи руками, як крилами)

Потанцюємо ще трішки,

(довільні танцювальні рухи)

Щоб спочили руки й ніжки.

Всі веселі? От чудово!

А тепер до праці знову.

(Діти закінчують роботу.)

Підсумок і аналіз заняття

Оцінка дитячих робіт і прикрашання групи.

КОНСПЕКТ ЗАНЯТТЯ З ХУДОЖНЬОЇ ПРАЦІ

Тема заняття «Сонячні кульбабки»

(робота з папером)

Вид заняття: тематичне.

Тип заняття: узагальнення набутих і формування нових знань.

Програмовий зміст

Освітня мета: продовжувати ознайомлювати дітей із вирізанням симетричних форм шляхом складання паперу навпіл; силуетним вирізанням; систематизувати знання дітей про кольори весни, сприяти зацікавленості сезонними змінами у природі.

Розвивальна мета: розвивати дрібну моторику руки, увагу, творчу уяву, творчі здібності, спостережливість, мислення, уміння відтворювати дії у зазначеній послідовності, працювати за зразком, формувати естетичний смак.

Виховна мета: виховувати естетичні почуття, посидючість, любов до праці; дбайливе ставлення до рослин, любов до рідної природи, охайність під час роботи з клеєм.

Матеріали та інструменти: поопераційна карта на кожну дитину, альбомні аркуші (за кількістю дітей), паперові серветки жовтого кольору (за кількістю дітей), по 2 прямокутники зеленого кольору на кожну дитину, по 3 смужки зеленого кольору різного розміру (на кожну дитину), клей ПВА або клейовий олівець, пензлі для клею, підставки для пензлів, серветки для витирання рук та пензлів, клейонки, ножиці, степлер.

Зоровий ряд: м'які іграшки (ведмедиця та 2 ведмежат), поопераційна карта, репродукції картин різних художників, кульбабки.

Аудіоряд: П. Чайковський. Вальс Квітів з балету «Лускунчик».

Літературний ряд: Олена Пчілка «Весняні квіти», П. Ребро «Білі кульбабки».

Попередня робота вихователя з дітьми

Читання віршів про кульбабку, розгляд ілюстрацій весняних квітів, розповідь легенди про кульбабку.

ХІД ЗАНЯТТЯ

I. Організаційний момент

Вихователь. Доброго дня, діти!

– Яка зараз пора року? (Весна.)

– Що зазвичай відбувається навесні? (Тане сніг, теплішає, розквітають перші квіти, на деревах з'являються бруньки.)

– Назвіть весняні квіточки. (Відповіді дітей.)

– Ви знаєте так багато весняних квіточок. А ви хочете здійснити подорож у царство квітів? Для цього потрібно заплющити очі і пригадати всі-всі весняні квіточки. Спробуємо, діти?

(Діти заплющують очі, звучить музика Чайковського «Вальс квітів»)

Вихователь читає вірш про весняні квіти відомої української поетеси Олени Пчілки.

ВЕСНЯНІ КВІТИ

Весна-чарівниця, неначе цариця,
наказ свій послала, щоб краса встала,
і проліски, і травка, й зелена муравка,
і кульбаба рясна, і фіалочка ясна –
всі квіти весняні, веселі, кохані,
з-під листя виходять, голівки підводять
од сну зимового до сонця ясного!

Олена Пчілка

– Погляньте, яка краса у царстві квітів. Вам подобається тут?

(Діти розглядають фотографії різних квітів.)

II. Основна частина заняття

Вихователь. Мабуть, важко знайти людину, якій не подобалися б яскраві й духмяні весняні квіти. Провісниками весни є проліски – тендітні й ніжні, але дуже сміливі, адже вони з'являються навіть із-під снігу. Дещо згодом, щойно розтане сніг і сонечко пригріє сильніше, поміж молоді зеленої травички розквітають жовті кульбабки. Наші друзі ведмежата принесли з лісу цілий букет кульбабок.

– Якого кольору кульбабки? (Жовтого.)

– На вашу думку, від жовтого кольору віє теплом чи холодом?
(Теплом.)

– Які ще кольори, на вашу думку, начебто зігрівають, коли дивишся на них? (Відповіді дітей.)

– Молодці! Так, крім жовтого, також червоний і помаранчевий кольори викликають у нас відчуття тепла та сонячних променів.

Чи знаєте ви, що кульбабки з часом змінюють жовтий колір на білий?

Послухайте цей віршик.

БІЛІ КУЛЬБАБКИ

Кульбабки, кульбабки на ніжках тонких!

Пошив би я шапку з кульбабок м'яких.

І буде ця шапка тепленька, легка,

Мов заяча лапка, біленька, пухка!

Ще в кого є шапка така, як моя?

В цій шапці зимою гулятиму я.

Та поки про шапку я вам говорив,

На білі кульбабки вітрець налетів,

Дмухнув – і кульбабки розніс, розметав...

Пошив би я шапку, та вітер не дав.

П. Ребро

Вихователь. Діти, подивіться, як зображують художники весняні квіти на картинах та фотографіях.

(Діти розглядають репродукції картин різних художників).

– Які ж вони гарні! Які різні! Зверніть увагу, що всі ці зображення сповнені теплих, весняних кольорів – червоного, жовтого, помаранчевого.

Вихователь. З усього цього розмаїття квітів сьогодні ми створювати мемо кульбабки – жовтогарячі й пухнасті.

Але спочатку ми повторимо з вами правила техніки безпеки. 194

Бесіда з техніки безпеки "Правила користування ножицями"

Діти, ножиці візьміть Та швиденько повторіть, Як нам треба їх тримати, Класти, різати, давати. Добре, це ми повторили. А тепер тихенько сіли.

Вихователь. Погляньте, на цій картці зазначена послідовність виконання роботи. Починаймо! Візьміть паперову серветку, складіть її вчетверо. Посередині з'єднайте серветку степлером хрест-навхрест.

– Діти, як ви гадаєте, чи таку форму має наша квіточка? Ні, вона кругла. Обріжте складену серветку по колу. Діти, а які пелюсточки у кульбабки? Як ви гадаєте, яким чином ми можемо зробити такі пелюсточки? Так, правильно, ми повинні зробити ножицями надрізи у напрямку до центра, починаючи з краю серветки й не дорізаючи до середини.

Розпушіть надрізані краї серветки. Зробіть те саме ще із двома серветками – створимо три кульбабки. Діти, як ви вважаєте, для чого нам потрібні ось ці зелені прямокутники? Правильно, з них ми будемо вирізати листочки. Якої форми листочки у кульбабки? Для того щоб вирізати гарні листочки, що потрібно зробити? (Скласти прямокутник удвоє.)

Ось так (вихователь викликає для показу дитину). Не розкладаючи прямокутник, вирізаємо листок. Діти, а що ще є на ваших столах? Чого не вистачає нашим кульбабкам? Як ви вважаєте, чому стебла різного розміру? Розташуйте стебла, листочки та квіточки на окремому альбомному аркуші. Якщо вас усе влаштовує, викладіть свою композицію на тлі. Діти, на вашу думку, що ми повинні наклеїти в першу чергу?

(Стебла та листочки, а потім – квіточки.)

(Діти виконують творче завдання, вихователь за потреби надає індивідуальну допомогу.)

III. Підсумок заняття

Вихователь. Які ви молодці! Кульбабки – наче живі! Таким квітам дуже радітимуть ваші матусі. Подаруйте створені букети мамам!

Оцінка дитячих робіт (діти також залучаються до аналізу).

Конспект заняття на тему «Знайомство з оригамі»

Діти, я хочу показати вам надзвичайну річ — от цього крихітного паперового жабенятка.

Цього жабенятка мені надіслали із Японії. Я навчу і вас робити таких забавних жабенят. Раніше, виконуючи вироби з паперу, ми постійно користувалися ножицями, клеєм. Нова техніка виконання виробів із паперу — оригамі — покаже, як можна виконати забавні фігурки з кольорових квадратів паперу без будь-яких інструментів.

— А чи знаєте ви, діти, вірші або казки про жабок? («Царівна-жабка».)

Послухайте вірш Л. Повх.

Журилась під осінь

Малесенька жабка:

— Уже потемніла

У соняха шапка.

І жовтими стали

Листочки у клена,

А я іще й досі

Зелена-зелена...

І ще один вірш японського поета Басьо, оскільки ми сьогодні говоримо про японське мистецтво:

Старий ставок,

Стрибнула у воду жабка.

Сплеск у тиші...

Подивіться, які ще фігурки, крім фігурок жабки, можуть вийти, якщо працювати в цій техніці.

(Вихователь демонструє фігурки собаки, бичка, kota.)

— Ми будемо виконувати двох жабенят із двох квадратних аркушів зеленого паперу.

(Вихователь показує готову роботу.)

— Бачите, вони сидять одне біля одного на зеленій траві біля синього ставка.

— Діти, чи однакові аркушики навколо ставка? Чим вони відрізняються? (Не однакові: одні менші, інші більші, одні як «човники», інші як «сердечка».)

— Що ще ви бачите серед трави? (Квіти.)

— Яка форма в ставка? (Кругла.) Давайте почнемо виконувати цю роботу.

- З прямокутного аркуша паперу зеленого кольору шляхом складання вирізуємо квадрат.
 - Згинаємо квадрат по діагоналях і по вертикалі з горизонталлю, щоб у ньому утворилося 8 променів.
 - Тепер достатньо взяти квадрат за протилежні кути й злегка стиснути до центру.
 - Вийде подвійна трикутна заготовка. Добре її пригладимо.
 - У отриманого подвійного трикутника відгинаємо кути однієї сторони. «Кінці», що утворилися, відгинаємо в різні сторони. Це готова спинка.
 - Перевертаємо заготовку і відгинаємо кути.
 - У фігурки, що вийшла, знову відігнемо кути, де згин дійде до середини лапки. Жабка готова.
 - Перевернемо її. Наклеїмо зверху із білого паперу очі й намалюємо чорні зіниці.
 - З червоного паперу виріжмо язичок і наклеїмо його.
 - Зелений папір наклеюємо на картон — це основа трави.
 - З блакитного паперу вирізуємо круг і приклеюємо на зелений картон. Це ставок.
 - Із зеленого паперу різних відтінків вирізуємо середні, маленькі, великі листи-рибки та листи-серця. Складаючи їх навпіл і роблячи защип, приклеюємо до зеленої основи поряд із ставком.
 - Із зеленого паперу вирізуємо смужечки — це стебла трави. Приклеюємо.
 - Невеличкі білі кружечки з жовтими серединками — квіти. Приклеюємо їх серед трави.
 - Саджаємо на траву біля ставка жабку.
- Про які цікаві види роботи з папером ви сьогодні дізналися?

— Що означає поняття «оригамі»?

— Звідки родом ця техніка?

Виконайте ще вироби, наклейте на зелений фон блакитний папір — «озеро». Розіграйте сценку «Жаб'ячий концерт».

Конспект заняття з художньої праці "Українські квіти".

Програмовий зміст: закріпити та поглибити уявлення дітей про рідний край, про Україну; розширити знання про народні символи, про квіти (мак, волошки, соняшники) та кущі (калина). Закріпити вміння працювати з різним матеріалом (з папером, нитками, гарбузовим насінням). Сприяти розвитку творчості, спостережливості, уваги та уяви; розвивати дрібні м'язи п'ястей рук, відчуття форми, окомір.

Матеріал: загадки про квіти, вірші П. Дубова "Прапор України" та Г. Черінь "Українські квіти"; макет української хати, заздалегідь виготовлені квіти та кущ калини; атрибути до ігор "Хустинонька" та "Українські квіти"; для аплікації: зразки квітів волошки, маку, соняшника та гілочки калини, клей, пензлики, серветки, підкладки. Для "волошок": по три сині квадрати (5x5 см) та жовтому кружечку-основі (дм 3 см); для "калини": по 7-8 червоних квадратиків (1,5x1,5 см) та по одному зеленому (5x5 см), основа — темно-зелений квадрат; для "маку": дрібно порізані червоні й чорні нитки, основа — картонний силует квітки; для "соняшника": гарбузове насіння, жовтий паперовий кружечок (дм 4 см), основа — зелений листок.

Хід заняття

Вихователь. Діти, сьогодні ми з вами поговоримо про рідну Україну. А розпочну я нашу розмову ось із цього вірша:

Україна — це небо блакитне,

А в тім небі зірки золоті,

Сяють нам з високості привітно

Ці два кольори, ніжні й прості.

Україна — це жовта пшениця
І блакитні волошки у ній
Гей як любо кругом — подивися,
В цій країні коханій моїй!
Угорі небозвід оксамитний,
А внизу колосисті поля.
Край вітчизняний, край наш привітний,
Рідне небо і рідна земля.

(П. Дубов)

— Діти, а що ж для вас є Україна? Що ви уявляєте, коли говоримо про неї?
Які квіти рідного краю любите найбільше? (Відповіді дітей).

Вихователь. А тепер запрошую вас на гостини
до моєї знайомої Бабусі. Ви згодні? Тож ходімо.

(Діти йдуть до Бабусі, вона зустрічає їх біля макета української хати).

Вихователь. Ми з вами підійшли до села. А ось і Бабуся. Привітаймося з
нею.

Діти. Добридень, Бабусю!

Бабуся. Добридень, діточки мої! Добре, що ви до мене завітали!

Діти. А що це ви, Бабусю, робите?

Бабуся. Я перебираю цілющі рослини, які назбирала влітку. А ви знаєте,
навіщо їх збирають?

Вихователь. Діти, щоб Бабуся переконалася, що ми знаємо багато цілющих
рослин, пропоную пограти у гру.

(Проводиться рухлива гра з інтелектуальним навантаженням
"Хустинонька").

Діти стоять кружка, побравшись за руки. Дорослий з хустиною в руках — у
колі. Починаючи промовляти слова, діти йдуть протиходом його рухові:

Ой хустинонько шовкова,

Ти пливи, пливи по колу!

В руки хто тебе візьме,

Хай нам відповідь дає.

(З останніми словами всі зупиняються. Педагог передає хустинку дитині, навпроти якої він опинився, й пропонує назвати цілющу рослину. Якщо дитина правильно відповіла, всі плескають у долоні, а вона кружляє на місці, піднявши хустинку вгору)

Вихователь. Діти, погляньте уважно на Бабусину хатинку і скажіть: чого, на вашу думку, біля неї не вистачає? (— Квітів, кущів). А яких саме, ми зараз спробуємо дізнатися.

Завдання для дітей.

1. Викласти з літер назву куща, поширеного в Україні.

Із запропонованих вихователем літер діти викладають слово "калина".

Вихователь виставляє біля хатинки бутафорський кущ калини.

2. Відгадати загадку:

а) Запалали в чистім полі,

Наче вогники червоні.

То палає в полі так

Польовий червоний... (мак).

Діти відгадують загадку, вихователь виставляє біля хатинки квіти маку.

б) На просторах поля золотого

Сині зірочки тремтять,

Мов шматочки неба голубого,

Виграють, виблискують, горять. (Волошки).

Вихователь прикріплює до макета хатинки волошки.

в) Золотисте ситечко

Покотилось в літечко,

Загляда в віконечко,

Наче справжнє сонечко. (Соняшник).

Вихователь виставляє біля хатинки соняшник.

Вихователь. Погляньте, діти, яка гарна тепер Бабусина хатинка! Квіти, що з'явилися біля неї: мак, волошки, а ще — соняшник та кущ калини дуже

поширені в Україні, їх вважають українськими символами. А соняшник вважають також символом сонця. Мабуть, і ви так гадаєте?

Діти відповідають.

Прощаються з Бабусею й повертаються до столиків.

Вихователь. Тепер я пропоную вам виготовити квіти, які з'явилися біля Бабусиної хатини, й уквітчати ними символічну карту України. Пам'ятаєте, ми з вами зробили її напередодні. (Показує карту).

Вихователь (показує дітям готові зразки). В якій техніці виготовлені волошка та квіти калини? (У техніці оригамі). Чи потрібні нам будуть для роботи ножиці? (Ні). Яку вихідну форму ми використовуємо зазвичай в оригамі? (Квадрат). Який матеріал я використала для виготовлення маків? (Нитки). Нитки яких кольорів нам будуть потрібні? (Чорні та червоні). А який природний матеріал я використала, виготовляючи соняшник? (Гарбузове насіння).

(Педагог звертає увагу дітей на те, що вони працюватимуть підгрупами й кожна підгрупа виконуватиме своє завдання).

(1. Перша підгрупа виготовляє волошки (оригамі). Показ супроводжується поясненням.)

Вихователь. Беремо синій паперовий квадрат. Згинаємо його по діагоналі. З боку згину відгинаємо назовні смужку. Від центру смужки відгинаємо вгору обидва кути. Приклеюємо всі пелюстки (їх три) до жовтого кружечка-основи.

(2. Друга підгрупа дітей виготовляє гілочку калини (оригамі).

Вихователь. Ягідки виготовляємо з маленьких червоних квадратиків, загинаючи куточки назовні. Щоб виготовити листок, зелений квадрат згинаємо по діагоналі. Перегинаємо кути всередину. Ще раз перегинаємо кути (назовні) до ліній згину, отриманих перед цим. Розгортаємо "кишені". Наклеюємо листок та ягідки на основу.

(3. Третя підгрупа виготовляє маки (аплікація). На прохання вихователя діти самі пояснюють технологію, знайому їм із попередніх занять).

Діти. Намащуємо клеєм готові форми. Спочатку притрушуємо дрібно порізними чорними нитками серединку, а потім — червоними — пелюстки.
(4. Четверта підгрупа виготовляє соняшник (аплікація), використовуючи гарбузове насіння та кольоровий папір).

Вихователь. На готовий зелений листок-основу наклеюємо кружечок-серединку. Викладаємо навколо неї гарбузове насіння й приклеюємо його. Працюйте охайно, намащуйте клей, користуючись підкладками та серветками, не заважайте одне одному, допомагайте.

Закінчивши роботу, діти уквітчують Україну: розкладають на макеті карти виготовлені ними квіти й милуються своєю Батьківщиною.

Вихователь. Запрошую вас пограти у гру "Українські квіти". Хто хоче бути волошкою? А хто — маком? Калиною? Соняшником? Дзвіночком?
Діти вдягають наголівнички й стають у коло.
Підходить Бабуся і частує дітей чаєм із трав.

Фрагмент заняття «Сюжетна аплікація «Акваріум»»

— Яку аплікацію називають декоративною? Предметною? (Відповіді).
А ось яку аплікацію називають **сюжетною**, ми зараз з'ясуємо. Я прочитаю вам невеличке оповідання, а ви заплющить очі й спробуйте уявити собі те, про що я буду говорити.

Наступила весна. Теплі промінчики сонця зігріли землю. Розтанув сніг. Побігли швидкі струмочки. Діти радісно пускають паперові човники.

Уявили картинку? Кого і що ви на ній зобразите? Якщо цю картинку тепер намалювати олівцем, отримаємо ескіз, за яким можна зробити аплікацію. Така аплікація, виконана за описом, називається сюжетною, або тематичною. Отже, сюжетна аплікація — це певні події, ситуації або явища, зображені за допомогою аплікації. (Демонстрація різних сюжетних аплікацій.)

Діти, уважно подивіться на цю аплікацію.

— Що на ній зображено?

- Який матеріал використано для її виготовлення?
- Якого кольору фон? Чому?
- Листки яких дерев чи кущів використані для аплікації?
- Які вони за формою? Кольором? (Розповіді дітей)

Ви правильно дали відповіді на поставлені запитання. Фон для аплікації ви виготовите з аркуша картону блакитного кольору, зображуючи воду. А мешканців акваріума ви зробите із листків і травинок. Кожен із вас бачив акваріумних рибок. Згадайте, які химерні форми і забарвлення вони мають. Подумайте, за допомогою якого листа можна зобразити таких рибок.

Послідовність виготовлення аплікації має бути такою.

1. Доберіть листки відповідної форми.
2. Розкладіть їх на аркуші картону, створюючи композицію.
3. Позначте розташування листочків олівцем.
4. Знімаючи по черзі листочки, змажте клеєм їх зворотний бік і покладіть на визначене місце.
5. Накладіть па аплікацію аркуш газетного паперу й обережно прогладьте.

Фрагмент заняття «Складання сюжетної композиції із соломи».

— Солома яких злакових культур використовується для виконання аплікацій?

- Коли збирають солому?
- Які частини соломи використовують для роботи?
- Як готують солому для роботи?
- Які інструменти використовуються при роботі із соломою?

На минулому занятті ви виготовляли декоративну аплікацію — візерунок із **геометричним орнаментом**. Сьогодні продовжимо робити аплікації, але виготовимо **сюжетну аплікацію**, тобто таку, у якій відображено певну подію, ситуацію або явище. Це буде аплікація «Вітрильник».

Діти, послухайте вірш про чарівну солому та вироби, які можна виготовити з неї в техніці аплікації.

Чарівна солома

Виросли в полі жито й пшениця,
їх обмолотять — солома лишиться.
Руки умілі до неї торкнуться —
І від умінь, мов живі, відгукнуться
Вершник сміливий і кінь златогривий,
Олень рогатий і козлик грайливий,
Хвацький козак і казкова жар-птиця,
довгокоса русява дівиця.
Ось які чари солома ховає.
їх вона лише тому відкриває,
Хто працюватиме, в роботі сумлінний,
Вийде у того усе неодмінно

І. Дубинський

Конспект заняття з художньої праці «Природні матеріали для творчих робіт»

Мета: Екскурсія до парку (лісу, скверу).

Обладнання: удосконалити і розширити уявлення дітей про сезонні явища у природі, ознайомити з особливостями і властивостями природних матеріалів своєї місцевості, правилами їх зберігання і збирання, навчити розрізняти рослини за певними ознаками, розвивати спостережливість; виховувати інтерес і бережне ставлення до природи, демонстраційний матеріал — зразки виробів з природного матеріалу, репродукція картини І. Левітана «Золота осінь»; для індивідуального користування — пакети для складання зібраного листя коробки для об'ємного природного матеріалу.

Із природного матеріалу можна виготовити безліч різноманітних

іграшок, сувенірів, панно тощо.

(Демонстрація зразків виробів).

Для того щоб мати змогу все це виготовити, ми підемо до парку (лісу)
за дарами природи.

Але спочатку послухайте загадку.

Жовте листячко летить,

Під ногами шелестить,

Сонце вже не припікає.

Коли це буває? (Восени.)

Немає, мабуть, такої людини, яка була б байдужою до осені. Про цю чарівну пору року складено безліч пісень і віршів. Художники написали багато картин про осінь. Ось одна з них. Написав її художник І. Левітан, а називається вона «Золота осінь». (Демонстрація репродукції.) А ось як поетеса М. Познанська описує осінь у своєму вірші.

Осінь, наша осінь —

Золота година.

Неба ясна просінь,

Пісня журавлина.

Бабиного літа

Довгі білі коси.

І дорослі й діти

Люблять тебе, осінь!

Та не тільки славна

За свою ти вроду.

Урожай іздавна

Ти несеш народу:

Щира і дорідна,

Пахнеш ти медами,

Славиш край ти рідний

Зерном і плодами.

Діти, а хто з вас знає вірші про осінь? (Розповіді дітей.) І в загадці, і у віршах наведені характерні ознаки осені. Скажіть, що вам ще підказує про прихід осені. (Розповіді дітей.)

Правильно, з приходом осені коротшають дні і стають довшими ночі. Небо часто вкривається дощовими хмарами, і йде рясний дощ, сонечко світить не так яскраво, його проміння слабше обігріває все довкола. Починають відлітати у вирій перелітні птахи. Тварини готуються до зими. А гаї, ліси, сади стають немов зачаровані, бо туди заходить чарівниця-осінь зі своїм чарівним пензлем і розфарбовує все у багряно-жовті кольори. У цей час дерева і кущі вдягаються її яскраве вбрання, а їхні плоди вже достигли.

Зараз ми підемо у гості до осінньої природи, і все те, що ви" сьогодні почули в класі, перевіримо та доповнимо побаченим на власні очі. Отже, будете уважними та спостережливими.

Коли ви будете на екскурсії, йдіть усі разом, не розходьтєся, не відставайте, допомагайте один одному. А для того щоб скласти зібраний матеріал, візьміть із собою коробки та пакети.

ПРОВЕДЕННЯ ЕКСКУРСІЇ

Діти, відгадайте загадку.

І маленькі, і старенькі

Взимку, влітку, навесні

Всюди вдягнені гарненько

У зелені сукні всі. (Ялинки.)

Так, це ялина, хвойне вічнозелене дерево з короткими голками і довгими шишками. їх ми можемо зібрати для роботи на заняттях трудового навчання. Шишки — прекрасний матеріал для створення зайців, птахів, лісовичків. Для роботи можна використати і шишки сосни. їх краще збирати не розкритими, а зробити їх розкритими; легко — досить покласти у сухе тепле місце.

А ось яке гарне дерево з перистим листям! Це ясен.

З нього ми збиратимемо насіння. Його крилатки з успіхом можна

використати для виготовлення вух білки або зайця, крил і хвостів птахів тощо. Також зберемо крилатки з клена. Зберемо насіння липи. З нього можна виготовити голівки птахів.

А які дерева і кущі мають оригінальне забарвлення листочків? (Діти називають дерева і кущі, з яких можна зібрати листя.)

Після засушування листя можна використати для виготовлення аплікацій. Із листочків складають орнаменти у крузі, квадраті та смужці, панно, зображення птахів і звірів, фігурки людей і казкових персонажів.

Для роботи знадобляться і тоненькі гілочки з розгалуженнями. Із них можна виготовити окремі деталі об'ємних виробів (рук, ніг шиї, лап), або використати як з'єднувальний матеріал. (Діти збирають гілочки, розглядають їх, фантазують.)

Дивовижними фарбами виграє осінній ліс. І яких кольорів тільки немає: жовтий, золотавий, оранжевий, фіолетовий, пурпурний

Як же гарно, чудово, привітно, І

Ніби в казці, у осіннім гаю.

Клен з берізкою золотом квітне,

Я на килимі жовтім стою.

ПРАКТИЧНА РОБОТА

Повернувшись, діти сортують і приводять у порядок зібраний матеріал: розкладають у коробки шишки, жолуді та штани для просушування.

Для розкладання листків використовують газетний папір: аркуші складають удвоє, у вигляді книжки, і між ними вкладають листя. «Книжки» з листками складають одна на одну. На верхню накладають лист фанери і гніт.

ПІДВЕДЕННЯ ПІДСУМКІВ ЗАНЯТТЯ

— Діти, де ви сьогодні побували?

— Чи сподобалось вам в осінньому лісі?

— Які природні матеріали ви зібрали?

— Що з них можна виготовити?

На закінчення заняття послухайте ось такий вірш.

Вам по дорогах ходити
І мандрувать, любі діти.
Вмійте природу любити,
Кожній стеблинці радіти.
В полі, у лісі, над яром,—
Квіти, дерева і трави.
Цвіту не вирвіть задаром,
Гілки не втніть для забави.
Оберігайте ж повсюди
Шлях і стежиночку в гаї.
Все те окрасою буде
Нашого рідного краю.

ПРИБИРАННЯ РОБОЧИХ МІСЦЬ

Конспект заняття з художньої праці «Вишивка»

Мета: розкрити дітям красу українських вишиванок, багатство їхніх кольорів, різноманітність орнаментів, видів і форм. Збагатити знання про цей давній вид декоративно-прикладного мистецтва. Ознайомити зі звичаями та обрядами, пов'язаними з вишиванками.

Матеріал: вишиті рушники, сорочки, серветки, доріжки та ін.

Підготовча робота: 1. Розглядання вишивок. 2. Розучування пісень та віршів про рушник. 3. Бесіди з дітьми про символи та обереги нашого дому. Дітей запрошують у світлицю, прикрашену вишиваними виробами. 1. Вихователь промовляє слова з пісні:

*З вечора тривожного але до ранку,
Вишивала дівчина вишиванку.
Вишивала дівчина, вишивала,
Чорну і червону нитку брала.*

2. Оголошення теми заняття та актуалізація знань дітей про вишиванки та мистецтво вишивання.

3. Доповнююча та узагальнююча розповідь педагога про мистецтво вишивання. Зосередження уваги на красі виробів, їх різнобарвності та різноманітності.

4. Прихід Березині (когось із дорослих) з розповіддю про вишитий рушник.

5. Розглядання та опис рушника.

6. Ознайомлення зі знаками-символами, що дійшли до нас із тих часів, коли люди навчилися створювати нескладні малюнки з умовних знаків.

7. Розглядання оберегів і знаків-символів на рушнику. Відповіді на запитання щодо його використання у сучасному житті.

8. Розповіді вихователя (чи Березині) про звичаї, пов'язані з вишиванками:

- Кожна дівчина повинна була вміти варити, прясти, шити, вишивати і про посаг собі подбати. Навіть прислів'я було таке: "Як не вміє дівка шити, прясти, вишивати, буде вік свій дівувати". Тому змалечку привчалася до роботи. Довгими зимовими вечорами збиралися дівчата на вечорниці й обов'язково або пряли, або вишивали. При цьому ще й пісні співали, танцювали, просто розважалися. Потім кращі вишиванки, сорочки, хусточки дарували хлопцям, які їм подобалися. Коли приходив час сватання, то дівчина мала старостів і молодого перев'язувати своїми рушниками на знак згоди.

- Молодята стають на рушничок вишиваний, що його ще називають рушничком щастя, бо дівчина чи мати душу вкладали, коли його вишивали, й обереги, що на ньому, повинні оберігати молодят від усього злого.

- А ще був звичай дарувати рушник на згадку, коли вирушали в далеку дорогу. Цей рушник з його оберегами мав теж берегти від злої долі і нагадувати про рідну домівку, про лагідні й добрі матусині руки.

9. На закінчення заняття звучить "Пісня про рушник" на слова А. Малишка.

Бесіда з дітьми про роль художньої праці:

Чи шанують українці працю? Послухайте, які прислів'я склав наш народ.

- На дерево дивись, як родить, а на людину — як робить.
- Землю сонце прикрашає, а людину — праця.
- Маленька бджілка, але й та працює.
 - Діти, хто з вас любить працювати?
 - А що ви вмієте робити?
 - Для чого ж людям працювати?
 - Чи могли б люди жити, якби не працювали?
 - Які професії вам відомі?
 - Чи є одна найважливіша професія?
 - Що вмієте робити ви?
 - Чим ми будемо займатися на заняттях з художньої праці?

Давайте зараз сядемо з вами у «машину часу» і помандруємо в давноминулі часи, подивимося, ким працювали наші предки-українці **або**

- Давайте з вами пограємося. Допоможіть мені закінчити речення, бо поки я йшла до вас, Вітерець-пустунець порозкидав слова.

Хто розносить нам листи,
телеграми і газети?

Ой, важка у нього ноша...

Діти, хто він? (*Листоноша*)

Нам зварив смачний узвар
вправний майстер ... (*куховар*).

Для Марічки і Оленки
я пошию платтячка.

А професія моя, звісно, діти, ... (*швачка*).

Першим стрічає він сонце у місті.

Двір наш і вулиця — глянь, які чисті.

Ще до зорі прокидатися звик.

Як же назвете його ви? *(Двірник)*

— Аби виконати будь-яку роботу людям потрібні інструменти та матеріали.

— Які інструменти у куховарки?

— А в швачки, двірника? *(Діти відповідають.)* У кожного з вас також є інструменти, за допомогою яких ви будете вчитися працювати на заняттях художньої праці.

— Розгляньте, які інструменти та матеріали знаходяться у вашій папці. *(Діти, розглядають, розповідають, вихователь доповнює та уточнює розповіді дітей.)*

— А для того, щоб інструменти не "губилися" і не "втікали" від вас, ми навчимося правильно організовувати робоче місце.

Інструменти та матеріали розкладають на столі так, щоб їх зручно було брати. *(Вихователь показує.)* Ті інструменти, які використовують частіше — кладуть ближче до себе з правого боку (якщо берете правою рукою). З лівого боку розкладають ті предмети, які можна взяти лівою рукою. Нічого зайвого на столі не повинно бути — його прибирають. *(Діти за зразком обладнують робоче місце.)*

Поради батькам для підвищення пізнавальної активності дошкільника (матеріали до батьківських зборів)

Формування пізнавальної активності дошкільника - це не лише надати дитині вже готову мету та мотиви навчання, а створити такі умови, такі обставини, в яких дитині самій захочеться вчитися. Для цього потрібно, перш за все, з'ясувати причину низького рівня пізнавальної активності. Відповідно до визначеної причини низької пізнавальної активності дорослим потрібно застосувати певні корекційні заходи. Якщо в дитини не сформовані навички учбової діяльності та довольної поведінки – учити дитину вчитися. Цілком можливо причиною є помилки виховного характеру. За результатами досліджень мотивація успіху і, як наслідок, висока пізнавальна активність, формується в тих сім'ях, де дітям надавали допомогу, відносилися до них з теплотою, любов'ю і розумінням. А в тих сім'ях, де був присутній жорсткий нагляд або байдужість, у дитини формується не мотив досягнення успіху, а мотив уникнення невдачі, що безпосередньо веде до низької пізнавальної активності. В такому разі потрібно виправляти свої виховні помилки, а для початку необхідно їх просто побачити, зізнатися собі, що «я роблю щось не так, як потрібно». До помилок виховного характеру відносять:

- ✓ Труднощі в родині. Якщо дитина переживає негативні емоції, пов'язані з ситуацією в родині, на навчання емоцій та енергії не вистачає.
- ✓ Відсутність чіткого розкладу дня. Діти, життя яких добре організовано, відвідують художню школу, спортивні секції, вони всюди встигають. Не зважаючи на додаткове навантаження, вони більш мотивовані на навчання.
- ✓ Порушення єдності вимог до дитини з боку дорослих.
- ✓ Хибні методи виховання: приниження особистості, загрози, насильство тощо.

- ✓ Завищені вимоги без урахування об'єктивних можливостей дитини: соматичний стан, психологічні особливості, особливості розумового розвитку.
- ✓ Демотивація до навчання шляхом висміювання, некоректних висловів в адрес дитини.
- ✓ Дитину цікавить найближча перспектива: «будеш навчатися – дізнаєшся багато цікавого»
- ✓ Труднощі в навчанні формують небажання вчитися в тих, кого батьки не привчили їх долати.

Доки у дитини не сформована довільність власною поведінкою, дуже важливо, щоб батьки контролювали процес навчання, враховували індивідуальні особливості дитини.

Важливо створювати для дитини зону найближчого розвитку, а не робити за неї те, що вона може зробити сама. Наприклад, не треба показувати, як вирішувати задачу, вирішуючи її замість дитини, а краще створити таку ситуацію, щоб хоч частину завдання дитина зробила сам. Цей процес триваліший, але правильніший.

Дуже важливий момент для кожної дитини – оцінювання зробленої роботи батьками і вихователем. Наприклад, батьки можуть оцінити роботу, як добру, порівнюючи сьогоденні результати з вчорашніми. Вихователь, порівнюючи результати дитини з групою, оцінить роботу як погану. Для уникнення таких випадків, важливо мати постійний контакт з ДНЗ, цікавитися вимогами, що пред'являються до дітей. Інакше в свідомості дитини створюється образ «поганого вихователя», а це породжує небажання вчитися.

Важливим моментом в мотивації до навчання є адекватна самооцінка дитини. Діти із заниженою самооцінкою недооцінюють свої можливості і знижують учбову мотивацію, діти із завищеною самооцінкою адекватно не бачать межі власних здібностей, не звикли визнавати свої помилки. Тому

потрібно формувати адекватну самооцінку дитини, в тому числі відносно виховного процесу.

Важливо заохочувати дитину за хороше навчання. Краще заохочувати дітей спільними походами на каток, у цирк, у боулінг. Так і дитину можна заохочити і вирішується ще одне важливе завдання: задоволення потреби дитини бути частиною родинної системи, цікаве родинне спілкування.

Не чекайте негайних успіхів, зніміть із цього приводу «рожеві окуляри». Зрозумійте, що процес формування пізнавального інтересу тривалий, але необхідний. Але якщо ви будете послідовні, то неодмінно досягнете бажаних результатів.

На розумовий розвиток дитини значною мірою впливає повсякденне оточення. Те, що дитина бачить, чує навколо себе, відображається нею, стає матеріалом, над яким працює її розум.

У розумовому вихованні велике значення має виконання посильних трудових доручень. Трудова діяльність збуджує активність та інтереси дитини, збагачує її знання, чуттєві образи й враження.

Щоб не гасити дитячої допитливості, потрібно в доступній формі давати відповіді на дитячі запитання, спираючись на найпростіші конкретні факти.

Особливо корисно спонукати дитину самостійно знаходити відповіді на запитання.

Казковість, фантастичність і, одночасно, неймовірна реальність мислення дитини формують у неї здатність до відкриття.

Не слід прагнути, щоб дитина була як усі. Помічайте успіхи дитини в розумовому зростанні.

З дитиною потрібно якнайбільше говорити. При цьому мова батьків повинна бути максимально чіткою.

Важливе місце у формуванні допитливості дітей дошкільного віку займають конструкторські іграшки - будівельний матеріал, різні картинки, кольорова мозаїка.

Дорослі мають не тільки розширювати, а й збагачувати словник дитини, удосконалювати правильне вживання граматичних категорій. Говорячи з дитиною, вони повинні вживати нові, доступні для її розуміння звороти, означення, вставні слова, метафори. Поступово дитина навчається їх розуміти і вживати у своїй мові.

Здатність дітей дивуватись є ґрунтом для виховання інтересу до знань, до праці, формування моральних якостей.

Консультація для батьків щодо ролі сім'ї у розвитку творчої активності засобом художньої праці

Творчі можливості дошкільника в п'ять-шість років помітно розширюються. Дитина вже здатна не тільки спостерігати оточуюче, але і аналізувати, узагальнювати побачене, по власному задуму або готовому малюнку створювати нескладні аплікації і конструкції з паперу, картону. Малює дитина набагато впевненіше і фарбами, і олівцями, самостійно добирає колірну гамму і навіть створює узор. Якщо запропонувати йому змайструвати і розфарбувати зображені на малюнку ляльковий будиночок, казкову хатинку, іграшковий кінотеатр, він із захопленням цим займеться.

Але поради дорослого дитині поки дуже необхідні. Наприклад, їй треба допомогти визначити розміри лялькового будиночка з таким розрахунком, щоб всередині могли розміститися іграшкові меблі, які він вже одного разу вирізував, склеював в дитячому саду. Підібравши відповідну смужку білого або кольорового щільного паперу (картону), дорослі наносять на неї контури стін, віконного і дверного отворів, намічають лінії згинів, як показано на малюнку. Все інше дитина зробить сама — вирізає за позначкою стіни і отвори, зігне в потрібних місцях смужку, склеїть шов, прикріпить двері. Хай сама попрацює і над дахом: акуратно вирізає квадратики кольорового паперу

і наклеїть їх на смужку потрібної ширини, потім зігне її навпіл і приклеїть до будиночка. А після цього займеться розфарбовуванням.

За таким же принципом споруджується і казкова хатинка, яка добре буде виглядати під новорічною ялинкою або послужить декорацією для лялькового спектаклю. Дах хатинки робиться з чотирьох смужок паперу, наклеєних одна на одну, а віконні палітурки — з двох вузьких смужок, склеєних навхрест..

Цікава справа – зробити кінотеатр для ляльок. Зал для глядачів склеюється з двох деталей — напівкруглої підлоги (він схематично зображений на малюнку справа, в середині) і борту. Екран з картону або склеєної в декілька шарів паперу зміцнюється на підставці. В такому «кінотеатрі» дитина може показувати «фільми», складені з яскравих, святкових листівок або намальовані нею самою сюжет будь-якої знайомої для неї казки. Щоб кадри трималися, позаду екрану треба вертикально приклеїти смужки паперу.

Сімейні урочистості проходять успішніше і краще запам'ятовуються, якщо в їх підготовці беруть участь діти. Чи потрібно і якою мірою привертати дітей дошкільного і молодшого шкільного віку до участі в образотворчому оформленні тієї або іншої події? Потрібно обов'язково, але у формі безпосередньої, живої, емоційної участі дитини в цій захоплюючій діяльності.

Треба в ігровій, цікавій формі зацікавити малюка в підготовці святкової події і допомогти виконати задумане. Нерідко трапляється, що і самі діти «запалюють» дорослих своєю активністю і вигадкою. У будь-якому випадку така співтворчість дуже корисна.

Чим же малюки можуть порадувати в свято батьків, гостей, однолітків? Що вони в змозі виконати? Діти непогано проявляють себе, наприклад, в ролі «художників-декораторів» при виготовленні сюрпризів, барвистого убрання приміщення і костюмів. Вони люблять несподіванку, сюрпризність — чи одержують вони її самі або готують для інших. Ця обставина враховується

при виборі часу і місця виготовлення подарунка. Крім того, дорослі повинні уявляти, що, для кого і до якого сімейного свята роблять хлоп'ята. Бажання дітей і характер роботи визначають звичайно і характер організації «творчої майстерні».

Дітям треба пропонувати завдання з конкретної тематики, але з можливістю творчих доробок святкових композицій (типу — «розфарбуй», «домальовуй», «виріж сам», «обклей», «підбери так, щоб було красиво», «придумай» і т.д.). Тематика завдань повинна відображати змістовну і емоційну сторону святкової події.

Загальними для багатьох сімейних урочистостей можуть бути: виконання нарядних композицій для оформлення кімнат і коридору — плакатів, портретів, зображувальних і фотомонтажів «сімейної хроніки», виготовлення пам'ятних значків, сувенірів, запрошень, елементів декорацій і костюмів і багато чого іншого.

Дорослий вибирає місце для роботи по виготовленню оформлення, забезпечує дітей необхідними матеріалами — пропонує, наприклад, 5, для оформлення лист паперу, відповідний по формату і розміру місцю, що оформляється, набори кольорового паперу, ножиці, клей, кисті і інші матеріали, орієнтуючі на виконання сюжетно-декоративного задуму. Можна запропонувати образотворчі матеріали на вибір — діти із задоволенням малюють і олівцями, і фарбами, і фломастерами, і кольоровою крейдою, складають декоративні композиції в аплікативній техніці, ліплять з пластиліну і глини, виконують конструктивні вироби, іграшки з природного і негодящого матеріалу — кори, шишок, соломи, паличок, обрізків різнофактурних тканин, кольорового паперу, картону, фольги, ниток, катушок і т.д.

Швидко, просто і в той же час нарядно можна прикрасити до свята інтер'єр або його частину — стіну, простінок, вікно, нішу — композицією-плакатом. Барвисту композицію-плакат на теми свята діти можуть «малювати або виконати більш декоративно, якщо використовують

кольоровий папір, обкладинки і т.д. Силуетні зображення залежно від умінь дітей і складності малюнка можна вирізувати на око, шляхом складання (удвічі, вчетверо) або ж по контуру, мальованому дорослим, або від руки, або за шаблоном. Діти складають композицію плаката, розкладають силуети на листі і приклеюють їх.

Можна їм запропонувати намалювати портрети батьків і друзів. Портрети слід оформити в паспарту або вставити в рамки для домашньої галереї.

З великим інтересом і діти, і дорослі беруть участь в створенні малюнків по мотивах «сімейної хроніки». Це можуть бути і проілюстровані фотомонтажі.

Діти можуть проілюструвати екскурсію в зоопарк, спектакль лялькового театру і інші яскраві події. Якщо виникають утруднення образотворчого плану, можна використовувати близькі за сюжетами вирізки з газет і журналів, плакатів і зробити до них свої написи. Такі зображувальні і фотомонтажі «сімейної хроніки» з крупними декоративно розкиданими написами поживали свято і інтер'єр домашнього побуту. З невеликими змінами і поєднаннями можна використовувати ці композиції і в подальшій декоративно-оформлювальній роботі — підготовці до свят.

Захоплююче проходять в сім'ї конкурси. Дорослі і діти змагаються, наприклад, у виготовленні гірлянди, костюма або декорації до розваг. Декоративно виконують діти такі, наприклад, завдання, як «намалюй тканину для нарядного мамчиного плаття». Малюнок тканини «оцінюється» мамою. Потім він оформляється малюнком в прорізний силует плаття, виконаний з паперу нейтрального фону. Він може бути пред'явлений татові як зразок для покупки подарунка — тканини на платті мамі. Таким же чином діти можуть виконати тканину для краватки або нарядного шарфа татові, вставивши малюнок в силует-паспарту.

Останніми роками в декоративному оформленні великого значення набувають колір і світло. Діти із захопленням приймають різні світлові

композиції, ілюмінації. Тут без допомоги дорослого не обійтись. Ілюмінувати можна композицію салюту, новорічні зірочки і композиції підсвітлення. За вечірнім часом це виглядає ефектно. Для підсвітлення барвистих композицій можна використовувати діаскоп, діапроектор (або інше джерело спрямованого світла із застосуванням кольорових плівок — світлофільтрів і інших матеріалів на негорючій основі). Можна пофарбувати лампочки кольоровою тушшю, якщо немає світлофільтру. Діти беруть участь в декоруванні будь-якого світильника: настільної лампи, бра, торшера і навіть люстри за допомогою світлофільтрів.

Для прикраси сімейного столу, його сервіровки діти вирізують з тонкого кольорового паперу силуетні або ажурні серветки під прилади або вазу з кольорами. Колір серветок повинен гармонувати з кольором скатертини або площини столу.

Прикрашають кімнату і святковий стіл жива зелень, квіти, а якщо їх немає, то гілочки сезонного обрізання дерев і чагарників, що розпустилися. У дворі удома батьки можуть обладнати місце для самостійної декоративно-оформлювальної діяльності дітей і виставок їх робіт. В кінці осені діти беруть участь у виготовленні ялинкових іграшок з паперу для майбутньої новорічної ялинки, яка організовується у дворі, або за участю батьківського комітету готують сувеніри і подарунки своїм одноліткам-іменинникам протягом року. Як устаткування достатньо спорудити невеликий стіл для малювання і аплікативних робіт або поставити мольберт для малювання кольоровою крейдою, стіл для ліплення і конструювання (з навісом від негоди). Можна організувати виставку робіт дітей довколишніх будинків і запросити мешканців і працівників культури взяти участь в її обговоренні.

На святі діти беруть участь в різних іграх, хороводах, художній самодіяльності. За допомогою дорослих до цих заходів вони готують елементи костюмів, казкових персонажів, карнавальні маски. На відкритому повітрі в свята хороші атракціони, лотереї, ігри, конкурси і інші масові розваги дітей. На добре обладнаному майданчику діти знайомляться і

створюють колектив однолітків швидше, ніж в замкнутій домашній обстановці.

Приведемо ще декілька прикладів захоплюючої роботи, яку можна проводити з дітьми до свят в кожній сім'ї.

Наближається Новий рік — можна разом зайнятися підготовкою до карнавалу.

Шести-семирічні діти дуже охоче беруться за справу, якщо бачать, що плоди їх праці знаходять практичне вживання. Вони з радістю майструють для себе і своїх товаришів новорічні костюми, різні прикраси для ялинки. Якщо дитина вільно малює, ліпить, вирізує з паперу і інших матеріалів фігури будь-яких контурів, то зробити запропоноване на малюнках буде йому цілком під силу.

Легко виконується карнавальна шапочка і пишний комір (смужка м'якого кольорового паперу збирається в гармошку і з одного кінця просмикується наскрізь нитка). Сам костюм шиється за малюнком, або дитина пришиває пишні рукави до спортивного костюма. Заздалегідь дитину учать правильно поводитися з голкою, користуватися наперстком. З голкою вона повинен працювати обов'язково під наглядом дорослих.

Нарядний гусарський ківер дитина без особливих зусиль склеїть з щільного чорного і золотого паперу, а барабан — з картону. Костюм може бути звичним, але хай хлопчик прикрасить його еполетами.

Перетворитися в зайчика ще легше. Для цього треба зробити з щільного паперу обід на голову і приклеїти до нього вушка, а крім того, вирізати (теж з білого паперу) широкий круглий комір і намалювати на ньому морквини.

Шапочки і оздоблення до костюмів: ягідки і дзвоники — хлоп'ята теж можуть змайструвати самі з паперу або щільної тканини. А вже плаття зшиє мама.

Батьки повинні прагнути влаштовувати дитині свята веселими і радісними, тоді сумісна підготовка до них стане в сім'ї доброю традицією.

Подарунки для мами, бабусі. В багатьох дитячих садах і сім'ях стало традицією до свят і торжеств дарувати дорослим подарунки-сувеніри. Діти разом з дорослими придумують багато цікавих і оригінальних виробів, використовуючи різноманітні і доступні матеріали: картон і кольоровий папір, тканини і пластикати, природний матеріал. Багато що можна зробити будинки, в крузі сім'ї, привертаючи до цікавої роботи всіх її членів — і дітей, і дорослих.

Будь-який виріб, виконаний дитиною, - це його праця, в яку він вкладає багато старання, зусиль, терпіння, часу і, головне, бажання зробити добре і красиво, щоб подарунок сподобався мамі, бабусі, сестрі. Тут потрібно звернути особливу увагу на естетичну сторону дитячої роботи, на художнє її оздоблення, про яке можна сказати: зроблено витончено, із смаком. В такій роботі важливо все: тематика і графічне рішення, матеріал, його фактура і колір, уміння акуратно вирізати і приклеїти деталі, уміло підібрати декоративні елементи і художні матеріали (фарби, фломастери, кольорова крейда, олівці). Можна заперечити: Чи «так вже це необхідне, якщо дитячий подарунок «живе» в руках дорослих дуже недовго?» Думаємо, що це залежить від того, що зроблено і як зроблено.

Перш за все дорослому слід подумати про те, щоб подарунок-сувенір якомога довше служив і нагадував про свято. Це буває тоді, коли виріб зможе «прикрасити» інтер'єр кімнати, бути його маленьким доповненням. Скільки радості доставить дитині свідомість того, що його подарунок не захований в шафу, а прикрашає кімнату, коридор, кухню, його «кут» або стоїть на столику у мами! Але щоб подарунок сподобався, потрібно його виконати оригінально і красиво. Ось в такому випадку і слід підказати дитині_як краще вибрати той або інший матеріал, красиво і рівно вирізувати форму, акуратно приклеїти або розмальовувати сувенір елементами декоративної обробки. Треба обговорити з дитиною, де краще всього його розмістити, тоді він чітко представить кінцеву мету своєї роботи і набагато серйозніше приступить до її виконання.

Пропонуємо декілька варіантів тем-завдань, які можуть виконати діти.

Композиція — вітальна листівка, з прикрасою з різнокольорових тюльпанів. Виконується з листа щільного білого або кольорового паперу (можна подовженої форми), в центрі приклеюються силуети кольорів не суцільно, а в підставах тюльпанів — напівоб'ємно. Силуети листя складаються уподовж і також приклеюються напівоб'ємно. Тюльпани або інші квіти і листя можна приклеїти по колу. Із зворотної сторони такого букета пишуть поздоровлення або малюють що-небудь святкове.

Кошик з квітами наповнюється також об'ємно. На смужку паперу (у верхній її частині) вільно наклеюють силуети квітів і листя, красиві за формою і кольоровою гамою. Цю роботу можуть виконати шести-семирічні діти.

Малюкам можна запропонувати оформлення листівки, де декоративним елементом є яскрава, нарядна квітка з двома листям, вставлена в кошик, або декоративної закладки.

Як сувенір добре виглядають об'ємні подушечки для голок і шпильок

Виконуються вони з плотнофактурної (шерсть, сукно) або з легкої (шовк, різнокольоровий ситець) тканини. Хай така подушечка буде яскравою, нарядною. Формою це може бути яскраво-червона ягідка в білий горошок із зеленими листочками або забавний півник з пишним хвостом з різнокольорових шовкових стрічок і з яскраво-червоним гребінцем.

Можна зробити і звичні паперові серветки, додатково їх декорували. Це прикрасить сімейне чаювання. Інший варіант серветки виконується напівоб'ємно і з сюрпризом. На одну із сторін серветки наклеюють трикутник щільного білого паперу і яскраво розмальовували його у вигляді клоуна. Щоб серветка не розкривалася, зверху надягають кільце з кольорового паперу, прикрасивши кінчик капелюха клоуна султаном.

Прикрасять сімейний стіл (або ляльковий куточок) серветки з сильно накрохмаленої тканини (строкатий ситець, сатин і ін.). Для їх виготовлення слід уважно підбирати забарвлення і малюнок тканини, знаходити відповідні

шматочки для однотонної аплікації (приклеюється спеціальним клеєм для тканини). Так само виконується і дитячий килимок (папір, тканина розміром 20X30 см і більш). При декоруванні використовуються елементи малюнків ситцю, сатину, кримплену і інших тканин.

Як подарунок можна зробити красиву коробочку для рукоділля, для олівців, незвичайної форми книжку-метелика з малюнками. Ці сувеніри виконують з щільного паперу, фактуру і колір якої треба уважно підбирати.

Знаючи захоплення дітей, їм можна запропонувати такі ігри-завдання, де треба на якийсь час стати спочатку архітектором, потім дизайнером. Подібні завдання батьки з успіхом можуть виконувати з дітьми удома.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ГУРТКА

Заняття можна проводити вранці або ввечері по 10-20 хвилин. Щоб зацікавити дітей і викликати в них бажання самостійно робити чудові аплікації, бажано виготовити подарунки для малят у техніці орігамі. Перші заняття необхідно присвятити вільним діям з папером, щоб дитині можливість ознайомитися з його властивостями. Кружечки доцільно давати невеликі за розміром. Папір має легко згинатись і не ламатися на згинах. Спочатку треба відпрацьовувати точність рухів, адже від сполучення сторін залежить зовнішній вигляд аплікації. Заняття повинні минати жваво й емоційно, в ігровій формі. Необхідно багато разів показувати кожен прийом у різних ситуаціях, пояснюючи його словами. Дітям дошкільного віку необхідні заохочення та підтримка, тому на перших порах можна намічати лінії згину. Разом з умінням у дітей з'являється впевненість у собі, у своїх силах і бажання працювати далі. Одержані навички добре закріплювати в іграх та на інших заняттях (наприклад, з математики). Тільки після цього можна починати виготовляти більш складні аплікації.

Важливе місце повинні займати ігрові прийоми, художнє слово, поради, запитання. Не потрібно вимагати, щоб усі одночасно закінчили роботу. Коли діти закінчили роботу, краще з ними пограти і помилуватися виробами. Роботи потрібно оцінювати позитивно і не забувати оформляти виставку дитячих робіт, щоб батьки також могли помилуватися досягненнями своїх малят.

Заняття з аплікації у техніці орігамі навчають дітей бути більш уважними, посидючими, з'являється інтерес до самостійної творчості.

Цікавими темами для роботи є предметна і сюжетна аплікація. Найбільш проста з них предметна аплікація. У цьому випадку тло і розміщені на ньому предмети та фігури підкреслюють значущість об'єкта, розташовують його у відповідне казково-ігрове середовище.

Сюжетна аплікація включає розміщення декількох різних об'єктів, пов'язаних разом загальною темою або історією. Перш ніж розпочати таку роботу, треба продумати, що, де, як і навіщо буде розташовано. Таким чином, робота над сюжетними аплікаційними роботами в техніці оригамі дозволяє розвивати у дітей почуття пропорції і композиції.

У цьому посібнику подається програма гуртка та розроблені конспекти занять для практичного використання в роботі гуртка оригамі з аплікацією. Вся робота гуртка розподіляється на два півріччя: перше півріччя закінчується виставкою дитячих робіт і ігровою програмою, що її організують разом з батьками. Це дозволить дітям упевнитися у своїх здібностях і отримати заохочення від батьків та вихователів, а також підвищить інтерес до майбутніх занять. У січні заняття не проводять, оскільки в цей період у дитячому садку та початкових класах йде підготовка до багатьох свят (Різдво та ін.). Цей час педагог використовує для підготовки роботи гуртка у другому півріччі, коригує тематику занять, заготовляє необхідний матеріал.

У другому півріччі збільшується кількість творчих занять, на яких діти самостійно придумують образи і компонують їх на папері, самостійно вибирають тло. Наприкінці навчального року проводиться загальна виставка дитячих робіт усіх гуртків, які працювали в дитячому садку чи школі. Організовується свято Мистецтв для всіх груп дитячого садка, початкових класів, запрошують гостей. Для дітей організують концертну та ігрову програми, кращим гуртківцям вручають призи (м'які іграшки, олівці, фломастери тощо), проводять різні сімейні конкурси ("Ми - творча родина"). Це допоможе батькам, дітям і педагогам краще дізнатися один про одного, створити у колективі дружню атмосферу, батьки іншими очима побачать і

своїх дітей, і роботу педагога.

Додаток Л

Уривок з оповідання М. Щепенкіна "Гудзик".

"Якось у Петрика відірвався гудзик. Він пішов додому, знайшов голку з ниткою і пришив його. Коли Петрик вийшов на вулицю, його приятель Павлик почав кепкувати з нього, що не так пришито гудзик. Петрик вернувся додому. Відрізав гудзик і пришив його де слід.

Через кілька днів одірвався гудзик у Павлика. Та не від пальта, а від штанців. Павлик пішов додому. І гадаєте пришив гудзик? Ні. Він сів біля вікна і чекав маму. Бо Павлик не вмів пришити гудзик".

- Хто з хлопчиків вам сподобався і чим?
- Чого вчить це оповідання?
- Чи вмiєте ви доглядати за своїм одягом?
- Яке б закінчення у оповіданні зробили ви?

Загадки про матеріали та інструменти для художньої праці

Швачки це відерце знають,
У роботі поважають.
Коли шиють, вишивають,
То на палець надівають.
Здогадатись застається,
Як відерце це зветься. (Наперсток)

Ліг спочити на картоні —
Опинився у полоні.
Полонив його без змін
Олівець з усіх сторін.

Добрим словом пригостив
І на волю відпустив.
Як зовуть такий полон
Й полоненого?.. (Шаблон)

Дошколяр його шанує,
Бо він пише і малює.
Хто цей славний молодець?
Це, звичайно,... (олівець).

Широке поле простелилось,
Широким полем одяглось. (Тканина)
Шию я і вишиваю.
Хоч одну лиш ніжку маю.
Але все зробить встигаю. (Голка)

Попереду два кінці, і
Ззаду кільця у руці.
Чи папір, чи то тканину,
Крають витвори оці. (Ножиці)

Чорні, білі, кольорові...
Шити все вони готові:
Плаття, фартухи, шапки,
Допоможуть вам... (нитки).

Голка й шпилька мають жало
їх не кидай де попало.
Пам'ятай, що при роботі
їх не слід тримати в роті.

Голку, про це добре знай,
Без ниток не залишай,
Користуйся обережно
І в свій одяг не встромляй.
Вишиваючи на п'яльцях,
Свій наперсток май завжди,
І тоді не будуть пальці
Мати зайвої біди.
Дуже добре звичку мати —
Голку в гольнику тримати.

Казка про голку

Я всіх обшиваю,
Сама одягу не маю. (Голка)
— А які у голки друзі? (Нитки, ножиці, наперсток.)
— Послухайте, яку пригоду розповіли вони про свою подругу.
Вона спала в коробці серед своїх подруг — новенька сталева Голка — струнка, блискуча, з маленьким акуратним вушком і гострим носиком. Раптом якісь незграбні пальці вийняли її з коробочки.
— Обережніше! — прокинулась Голка і, вислизнувши, впала на стіл. Але незграбні маленькі пальці знову боляче стиснули її в боки.
— Яка грубість! — вигукнула Голка. — Що вам від мене потрібно? А пальці почали вставляти в її вушко довгу червону нитку.
— Що? Бути прив'язаною? Ніколи! — гордо відповіла Голка і вислизнула на стіл.
Але знову ж повисла на нитці. Потім її стиснули з боків і піднесли до білого полотна.
— З мене хочуть зробити художника, — здогадалася Голка, — їм хочеться, щоб я малювала на полотні цією червоною ниткою. Звичайно, я дуже талановита, в усьому немає жодних сумнівів, але працювати із цими

грубіянами не буду ні за що.

Вона спритно викрутилась і боляче вколола один із пальців. І її відразу ж залишили в спокої.

Деякий час вона лежала на полотні нерухомо.

— Неподобство, — зітхнула Голка, — ось так лишають невідомо де. Я ж можу захворіти.

Але тут її знову підхопили. Це вже були інші пальці — великі та вмілі. Вони взяли Голку так легко та акуратно, що в неї навіть трохи запаморочилося у голові від щастя.

— Ось із такими друзями працювати одне задоволення! Треба намалювати для них щось гарне, — сказала вона, і на полотні швиденько з'явився червоний півник.

Великі пальці лагідно погладили Голку і передали її маленьким і невмілим.

— Ні, ні, до них я не хочу! — вигукнула Голка, але в той же час помітила, що невмілі пальці тримають її не так боляче, як раніше.

— Ну добре, я намалюю вам доріжку, — вирішила Голка і взялася до роботи.

Звісно, доріжка вийшла в неї не така рівна, не те що півник.

— Це тому, що я працювала без бажання, — пояснювала вона потім своїм подружкам в коробочці. — Але якщо пальці будуть старатися, можливо, я ще зроблю для них щось незвичайне.

— Отже, голка — річ вередлива і любить працювати тільки у старанних руках.

А нам сьогодні необхідне її старання, бо ми будемо шити потрібну річ — мішечок.